

Miljø- og
Fødevareministeriet
Miljøstyrelsen

Natura 2000-basisanalyse 2022-2027

**Skælskør Fjord og havet og kysten mellem Agersø
og Glænø**

Natura 2000-område nr. 162

Habitatområde H143

Fuglebeskyttelsesområde F95 og F96

Maj 2020

Udgiver: Miljøstyrelsen

Redaktion:
Miljøstyrelsen Storstrøm

Forsidefoto:
Strandeng på Agersø med Agersøfærgen i baggrunden
Fotograf: Jens Søgaard Hansen

ISBN: 978-87-7038-900-6

Baggrundskort: © Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering

Indhold

1. Natura 2000-basisanalyse (planperiode 2022-2027)	4
1.1 Basisanalysens indhold.....	4
1.2 Natura 2000-planprocessen	5
1.3 Udpegningsgrundlag	5
1.4 Naturtilstandssystem	5
1.5 Datagrundlaget.....	7
1.5.1 Særligt om arter	8
1.6 Foreløbig vurdering af områdets trusler	9
2. Skælskør Fjord og havet og kysten mellem Agersø og Glænø	10
2.1 Områdebeskrivelse	10
2.2 Udpegningsgrundlag for Natura 2000-området	12
2.3 Opsummering.....	13
3. Områdets naturtyper	14
3.1 Områdets terrestriske natur.....	14
3.1.1 Lysåbne terrestriske naturtyper	18
3.1.2 Skovnaturtyper	33
3.2 Områdets sø-natur	42
3.2.1 Søer under 5 ha	42
3.2.2 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)	45
3.2.3 Søer over 5 ha	45
3.3 Områdets vandløbsnatur	46
3.4 Områdets marine natur	46
3.4.1 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)	47
4. Områdets habitatarter	51
4.1 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod marine pattedyr)	55
5. Områdets fuglearter	56
5.1 Ynglefugle	56
5.2 Trækfugle	66
5.3 Foreløbig vurdering af trusler mod fugle.....	70
6. Indsatser i området	71
6.1 Indsatser på marine arealer.....	73
6.2 Indsatser i vandplaner	73
7. Litteratur	74
7.1 Anvendte EU-direktiver, love og bekendtgørelser	74
7.2 Anvendt faglitteratur	74
8. Bilag 1	77
9. Bilag 2	78

1. Natura 2000-basisanalyse (planperiode 2022-2027)

EU's Natura 2000-direktiver (fuglebeskyttelsesdirektivet og habitatdirektivet) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter af europæisk betydning.

Danmark har valgt at gøre dette ved en systematisk og tilbagevendende Natura 2000-planlægning, der på grundlag af direktivforpligtelsen og den nationale naturovervågning for 6-årige planperioder (dog 12-årige for skovbevoksede fredsskovpligtige arealer) prioriterer den krævede indsats. Planperioden 2022-27 dækker også de fredsskovpligtige arealer. På det akvatiske område bygger indsatsen i vid udstrækning på den, der fremgår af vandområdeplanerne, som har til formål at forbedre vandmiljøet i retning af god økologisk tilstand. Dette vil samtidig tilvejebringe forbedringer i vandkvaliteten og fysiske forhold i vandløb (fx fjernelse af spærringer), som er nødvendig for at opnå god naturtilstand for de vandområder, der også er udpeget som Natura 2000-områder.

Natura 2000-planlægningen sker efter reglerne i miljømålsloven og skovloven med tilhørende bekendtgørelser. En Natura 2000-plan består af mål for naturtilstanden i Natura 2000-området og et indsatsprogram. Indsatsprogrammet for det enkelte Natura 2000-område udarbejdes på baggrund af en basisanalyse og foreliggende overvågningsdata.

Basisanalysen, som præsenterer datagrundlaget, skal indeholde følgende elementer:

- Kortlægning af habitatnaturtyper og levesteder for arter, som områderne er udpeget for.
- Vurdering af tilstand og foreløbig vurdering af trusler.
- Et resumé, som på kortbilag angiver beliggenheden af de kortlagte arealer og tilstanden.

Der er udpeget 269 habitatområder og 124 fuglebeskyttelsesområder i Danmark.

Fuglebeskyttelses- og habitatområder kan være sammenfaldende eller ligge i umiddelbar tilknytning til hinanden, hvorfor der i alt er 257 Natura 2000-områder i Danmark.

1.1 Basisanalysens indhold

Basisanalysen er grundlaget for målfastsættelse og indsatsprogram i Natura 2000-planen for de enkelte, udpegede Natura 2000-områder. Basisanalysen fokuserer på Natura 2000-forpligtelser og dermed på de arter og naturtyper, som området er udpeget for at beskytte.

Basisanalysen er udarbejdet på grundlag af de nationalt indsamlede og kvalitetssikrede data, der indhentes gennem det nationale overvågningsprogram for vand og natur - NOVANA. Data er offentligt tilgængelige på Danmarks Miljøportal. Miljøstyrelsen har i årene 2016-19 gennemført en fornyet kortlægning af de enkelte habitatnaturtyper og visse arters levesteder, og data herfra udgør sammen med andre data fra NOVANA-overvågningen omdrejningspunktet for basisanalysen.

For de marine naturtypers vedkommende, foretages der som udgangspunkt én kortlægning af udbredelsen af naturtypen. Områderne overvåges dog løbende i NOVANA-programmet.

Natura 2000-planlægningen 2022-27 vedrører både de arealer, der er omfattet af miljømålsloven og de arealer, der er omfattet af skovloven.

Basisanalysen, som er udarbejdet inden afslutning af anden planperiode for Natura 2000-planen

(2016-2021), vil for hvert område indeholde en status for indsatser i første planperiode (2010-2015) og den del af anden planperiode (2016-2021), der er gået. Status bygger primært på tilgængelig viden om tilsagn om tilskud efter landdistriktsstøtteordningerne og godkendte EU-projekter (LIFE).

1.2 Natura 2000-planprocessen

Planprocessen for de statslige Natura 2000-planer er fastsat i miljømålsloven og i bekendtgørelse om Natura 2000-skovplanlægning.

Natura 2000-planen udarbejdes efter forudgående drøftelse med de berørte statslige, kommunale og regionale myndigheder og med inddragelse af nationalparkbestyrelser, foreninger, organisationer og lodsejere, som har en væsentlig interesse i planen. De tværgående, overordnede drøftelser foregår på nationalt niveau. På regionalt niveau præsenterer Miljøstyrelsen de relevante basisanalyser, og et muligt planindhold drøftes. Basisanalyserne offentliggøres senest samtidig med, at drøftelser med de berørte interessenter indledes.

Forslag til Natura 2000-planer for 2022-2027 skal offentliggøres senest 1 år efter offentliggørelsen af basisanalyserne. Planforslagene sendes herefter i mindst 12 ugers offentlig høring, hvorefter de endelige planer udgives. Der gælder særlige høringsregler, hvis det offentliggjorte planforslag ændres væsentligt.

1.3 Udpegningsgrundlag

For hvert Natura 2000-område findes et udpegningsgrundlag, der ud fra de af EU fastsatte regler rummer væsentlige forekomster af arter og naturtyper, der er omfattet af naturdirektiverne. For disse dyr, fugle, planter og naturtyper er der inden for de udpegede Natura 2000-områder en særlig forpligtelse. Det er de arter og naturtyper, der er på områdernes udpegningsgrundlag, som behandles i denne basisanalyse. Indsatsen for Natura 2000-områdets udpegede naturtyper og arter vil dog i mange tilfælde betyde, at forholdene også forbedres for en lang række både almindelige, sjældne og rødlistede arter, der findes inden for området, men som ikke er grundlag for områdets udpegningsgrundlag som Natura 2000-område.

Naturen er dynamisk, og nogle arter og naturtyper indvandrer til nye områder, mens andre af naturlige grunde forsvinder fra områder, hvor de tidligere var kendt. Endvidere forbedres vidensgrundlaget om arternes og naturtypernes forekomst inden for områderne yderligere i forbindelse med systematisk kortlægning, overvågning og andre undersøgelser. Derfor opdateres udpegningsgrundlaget for de enkelte Natura 2000-områder med mellemrum. Dette vil typisk ske hvert 6. år forud for udarbejdelse af nye statslige Natura 2000-basisanalyser og Natura 2000-planer. Miljøstyrelsen har i 2019 haft opdateret udpegningsgrundlag for såvel fuglebeskyttelsesområderne som habitatområderne i offentlig høring. Basisanalyserne er udarbejdet på baggrund af det forslag til udpegningsgrundlag, der har været i høring i 2019, dog er enkelte fejl i forslaget efterfølgende rettet. Udpegningsgrundlaget for nye habitatområder og store udvidelser er desuden opdateret på baggrund af den supplerende kortlægning foretaget i 2019 som følge af en justering af områdernes afgrænsning. Opdateringen er sket efter de samme faglige kriterier, som blev anvendt ved udarbejdelse af høringsforslaget. Basisanalyserne vil blive opdateret, hvis høringen giver anledning til yderligere ændring af udpegningsgrundlaget.

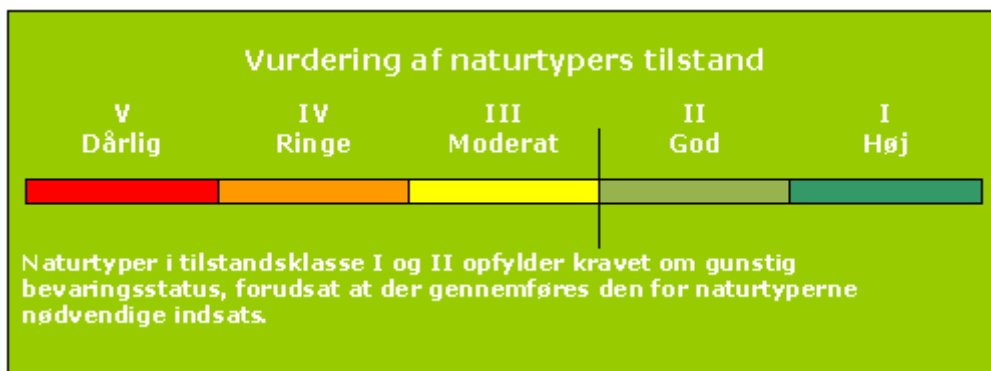
1.4 Naturtilstandssystem

Overvågningen og kortlægningen af naturtyperne og levesteder for arter viser, at mange af disse i forskelligt omfang bliver påvirket af en række faktorer, som kan have betydning for naturtypernes og levestedernes tilstand og indhold af dyre- og plantearter.

Der er ikke udviklet et tilstandsvurderingssystem for de marine naturtyper.

Vurdering af de fleste naturtypers naturtilstand bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser, hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Tilstandssystemet er nærmere beskrevet i DCE Aarhus Universitets faglige rapport "Vurdering af naturtilstand", der indgår i Bekendtgørelse om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m, og et strukturindeks, der i de lysåbne naturtyper er baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drængrøfter m.m. Artsindeks for søer er beregnet ud fra alle fundne arter i både rørsump og sø.

Struktur- og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at artspotentialet endnu ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med højt artspotentiale (eller potentiale for høj naturtilstand, men med stort behov for pleje eller anden indsats).

Tilstandsklasser for naturtyper

Kortlægningen af de lysåbne naturtyper og levestederne i habitatområderne gentages med 6 års mellemrum. Skovnaturtyper med fredskovspligt kortlægges med 12 års mellemrum. Kortlægningen af de små søer er foregået løbende siden 2007. Der er således gennemført tre kortlægninger af de fleste terrestriske, lysåbne naturtyper og to kortlægninger af skovnaturtyperne.

Natura 2000-områdernes lysåbne, terrestriske naturtyper blev første gang systematisk kortlagt i 2004-06. Her blev 23 lysåbne naturtyper kortlagt. De 10 skovnaturtyper blev kortlagt første gang i 2005-12. I 2010-12 blev de 23 lysåbne naturtyper genkortlagt. Yderligere 10 lysåbne terrestriske naturtyper blev inddraget i kortlægningen. De 10 skovnaturtyper og alle 34 lysåbne naturtyper er genkortlagt i perioden 2016-19. I 2018 blev Natura 2000-områdernes områdegrænser justeret, og der blev udpeget en række nye områder. I 2019 blev der gennemført en første kortlægning af de nye arealer.

Den nye kortlægning af de lysåbne naturtyper og skovnaturtyperne er mere detaljeret og giver dermed et mere finmasket billede af områdets habitatnatur. En sammenligning af resultaterne fra kortlægningerne kan derfor vise udsving, både i antallet af naturtyper, deres arealer og deres tilstand, som er et resultat af denne større detaljeringsgrad samt mindre metodemæssige ændringer i kortlægningen. For hvert Natura 2000-område er udsving i kortlagt naturareal og beregnet naturtilstand vist og kommenteret. Det er vigtigt at være opmærksom på, at kortlægningen er et øjebliksbillede, og kan være påvirket af fx årstidsvariation som den meget tørre sommer i

2018, og at ændringer i fx hydrologiske forhold eller tilgroning kan have betydning for hvilke arter, der registreres i området. Naturen er langsom og stabile forbedringer af tilstanden kan tage lang tid, fx er plejekrævende naturtyper afhængig af vedvarende pleje.

Lige som for de lysåbne habitatnaturtyper og de mindre søer er der udviklet systemer for at kunne beregne tilstanden af levesteder for en række arter. Det drejer sig om arterne klokkefrø, stor vandsalamander og eremit samt 16 arter af ynglefugle.

Systemet inddeler arternes levested i 5 tilstandsklasser, som beskrevet under naturtypernes tilstandssystem. Beregningen af tilstanden er baseret på en række nøglefaktorer, der er specielt vigtige for, at levestederne kan fungere optimalt for de pågældende arter. Se de tekniske anvisninger til kortlægning af levesteder for klokkefrø, stor vandsalamander, eremit og ynglefugle.

For arter og naturtyper uden et bekendtgørelsesfastsat naturtilstandssystem vil udviklingen i naturtilstanden blive beskrevet på grundlag af betydende naturparametre. Det kan fx være parametre som bestandstal, udbredelse og forekomst af sårbare arter, store træer, eutrofiering eller tilsvarende, hvor der er indsamlet ensartede landsdækkende data. Miljøstyrelsen vurderer på den baggrund, om der er tale om fremgang, tilbagegang eller stabil tilstand. En stabil tilstand eller fremgang anses for at være i overensstemmelse med direktivforpligtigelsen om at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter af europæisk betydning.

1.5 Datagrundlaget

I hver enkelt basisanalyse præsenteres aktuelle overvågningsdata for naturtyper og arter, der er medtaget på det pågældende Natura 2000-områdes udpegningsgrundlag.

Data, der anvendes og præsenteres i basisanalyserne, er ensartede, kvalitetssikrede og landsdækkende data, der er offentligt tilgængelige. Det vil i helt overvejende grad dreje sig om data indsamlet og kvalitetssikret i forbindelse med gennemførelse af det statslige overvågningsprogram - NOVANA. Den konkrete, praktiske gennemførelse af overvågningen og efterfølgende databehandling for de enkelte arter og naturtyper er beskrevet i de tekniske anvisninger, som kan findes på DCE Aarhus Universitets hjemmeside og for arternes vedkommende i de årlige NOVANA-rapporter.

De fleste data stammer fra den terrestriske del af overvågningsprogrammet, men derudover inddrages data indsamlet i de øvrige NOVANA delprogrammer, fx kortlægning og tilstandsvurderinger i søer, kortlægning af marine naturtyper og vandløb samt artsdata fra de akvatiske overvågningsprogrammer i NOVANA fx data til belysning af forekomst af lampretter, fisk, insekter og havpattedyr.

Naturtype- og artsdata, der anvendes i basisanalyserne, kan findes på Miljøministeriets [MiljøGIS](#) og i [Danmarks Naturdata](#).

Overvågning og kortlægning af naturtyper, arter og fugle er i NOVANA-programmet foretaget gennem hele overvågningsperioden, og er gennemført på forskellige tidspunkter og med forskellige intervaller.

Den marine habitatnatur er kortlagt i perioden 2011-2018. Miljøstyrelsen er fortsat i gang med kortlægning af udbredelsen af de marine naturtyper, hvor der hidtil har været særligt fokus på rev, boblerev og sandbanke. De marine naturtyper kortlægges først ved en geologisk akustisk kortlægning af området. Dette gøres ved, at der indsamles sejldata i området med såkaldt sidescan sonar, som giver et billede af havbundens ruhed, dette er sammenholdt med ortofoto, satellitfotos

samt tidligere data fra geologiske borer og andre sejldata. Efterfølgende er den geologiske kortlægning verificeret med videoundersøgelser på udvalgte lokaliteter og evt. dykker, hvor flora og fauna samtidig registreres og sammenholdes med evt. tidligere data fra NOVANA.

Grænserne for en hel række terrestriske Natura 2000-områder er justeret i 2018. For at kunne præsentere en fuldt dækkende kortlægning af også de nye arealer (ca. 31.000 ha) er der gennemført en supplerende kortlægning af naturtyperne, levesteder for arter og fugle samt overvågning af ynglefugle i de nye områder og udvidelserne i 2019.

Der findes andre data om naturen i Natura 2000-områderne. Disse er dog ikke tilstrækkeligt ensartede og landsdækkende til, at Miljøstyrelsen har inddraget dem i de statslige basisanalyser, som blandt andet skal danne grundlag for en national prioritering af indsatsen i 3. planperiode (2022-2027). Mange af disse data vil med fordel kunne indgå i senere faser af planlægningen, ikke mindst i forbindelse med fastsættelse af konkrete forvaltningstiltag.

1.5.1 Særligt om arter

I basisanalysen præsenteres data om arter, der indgår i udpegningsgrundlaget for området, og som dermed er en del af Natura 2000-forpligtelsen.

For en række arter er der i de terrestriske overvågningsprogrammer indsamlet data til belysning af deres forekomst og udbredelse især i men også i et vist omfang udenfor Natura 2000-områderne.

For en række arter medtages og præsenteres der artsdata fra de akvatiske overvågningsprogrammer under NOVANA. Der inddrages således data fra vandløbs-, sø- og den marine overvågning i forbindelse med vurdering af relevante arters forekomst inden for de udpegede Natura 2000-områder.

For stor vandsalamander, klokkefrø og eremit er der i NOVANA-programmet ud over artsovervågningen også gennemført en levestedskortlægning til beregning af kvaliteten af de pågældende arters levesteder. Disse data bliver præsenteret i basisanalyserne for de områder, hvor en eller flere af disse arter er medtaget på områdernes udpegningsgrundlag.

Fuglenes udbredelse, antal og bestandsudvikling beskrives på baggrund af data indsamlet og kvalitetssikret i forbindelse med gennemførelse af NOVANA-programmerne i perioden. Princippet for overvågning af både ynglefugle og trækfugle er, at alle arter, som indgår i et eller flere Natura 2000-områders udpegningsgrundlag overvåges i de områder, hvor de indgår i områdernes udpegningsgrundlag. Overvågningen er tidligere gennemført med forskellige frekvenser, men med udarbejdelse af en nyt overvågningsprogram gældende fra 2017, vil der som udgangspunkt fremadrettet blive gennemført overvågning af yngle- og trækfuglene hvert andet år - for enkelte arter dog hvert tredje år. Overvågningsdata til vurdering af fuglenes forekomst er for ynglefuglenes vedkommende helt overvejende indsamlet af Miljøstyrelsen. For trækfuglene er de data, der præsenteres for perioden 2010-2017, indsamlet og bearbejdet af DCE Aarhus Universitet. For nogle få af de sjældne ynglefugle suppleres der med data fra Dansk Ornitologisk Forening. Disse data kvalitetssikres af Miljøstyrelsen og er efterfølgende anvendt i forbindelse med udarbejdelse af basisanalyserne.

For fuglearterne på Natura 2000-områdernes udpegningsgrundlag er resultaterne fra NOVANA-programmet beskrevet i de videnskabelige rapporter fra DCE Aarhus Universitet.

For 16 af de mest truede danske ynglefugle er der – i lighed med tidligere – desuden sket en kortlægning af de pågældende arters levesteder i de områder, hvor de pågældende arter indgår i fuglebeskyttelsesområdernes udpegningsgrundlag.

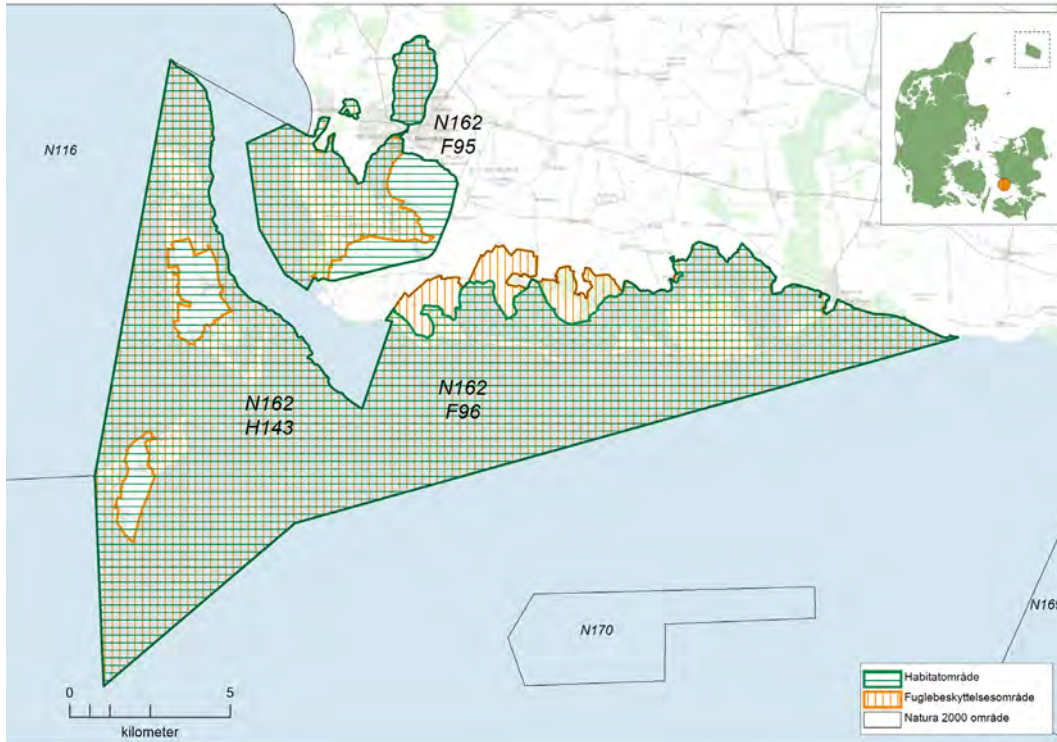
Overvågnings- og kortlægningsmetoderne for de enkelte fuglearter er beskrevet i de tekniske anvisninger for NOVANA-programmet.

1.6 Foreløbig vurdering af områdets trusler

Basisanalysen indeholder en foreløbig vurdering af de trusler, der kan forvaltes på i det enkelte område og for hver enkelt art/naturtype. Der er andre og typisk mere diffuse forhold, som kan have en negativ betydning for naturtilstanden. Disse forhold bliver i NOVANA-programmet overvåget indirekte via forekomsten af plantearter, der er sårbare, henholdsvis robuste, overfor næringsstoffer, udtørring, jordbrugsmæssig drift eller klimaændring. Tilsvarende kan prædation kun undtagelsesvist måles direkte.

Vurdering af betydningen af forstyrrelser af arter bygger i udgangspunktet på de vurderinger, som DCE Aarhus Universitet udarbejdede, da forstyrrelser og behov for justeringer af vildtreservaternes geografiske afgrænsning og adgangforhold blev vurderet i 2013.

2. Skælskør Fjord og havet og kysten mellem Agersø og Glænø

Kortet viser Natura 2000-områdets afgrænsning. Natura 2000-område nr. 162 består af habitatområde H143 (vandret grøn skravering), og fuglebeskyttelsesområderne F95 og F96 (lodret orange skravering)

2.1 Områdebeskrivelse

Natura 2000-området nr. 162 Skælskør Fjord og havet og kysten mellem Agersø og Glænø har et samlet areal på 18.200 ha, hvoraf ca. 13.700 ha er hav og 47 ha er større søer. En mindre del af området er offentligt ejet, herunder arealer ved Kobæk Strand og Kobæk Sø samt flere mindre øer og holme. Områdets afgrænsning er vist på kortet. Området er udpeget som habitatområde H143 Skælskør Fjord og havet og kysten mellem Agersø og Glænø og fuglebeskyttelsesområderne F95 Skælskør Nor, Skælskør Fjord og Gammelsø samt F96 Farvandet mellem Skælskør Fjord og Glænø. Natura 2000-området ligger i Slagelse og Næstved Kommuner og inden for vandområdedistrikt Sjælland. Området ligger desuden i havstrategidirektivets marin-baltiske region.

Dette Natura 2000-område er specielt udpeget for de lavvandede hav- og laguneområder, som er vigtige for mange fugle, der lever af marine bunddyr. Langs kysterne findes store strandengs- og mosearealer, der tjener som yngle- og rastelokaliteter for bl.a. klyder, terner, rørhøg og gæs. Området skal desuden især beskytte bestande af klokkefrø på Agersø og Glænø samt vinteregeskov, hvoraf der kun er meget få forekomster i Østdanmark.

Øerne og de sydvestsjællandiske kyster i dette Natura 2000-område ligger på grænsen mellem Smålandsfarvandet og Storebælt. Landskabsmæssigt er det karakteriseret ved flade kystarealer og

de store og forskelligartede vandområder: Skælskør Fjord og noret inde bag byen, havet og lagunerne Basnæs Nor og Holsteinsborg Nor samt moseområderne ved Borreby Gods og ved Kobæk. Den konstante vandring af materiale med havstrømmen fra vest mod øst har dannet vejlerne ved Stignæs og de store laguner ved afsnøring fra havet ved aflejring af smalle sand- og stenfed. Søerne ved Borreby Gods er opstået ved inddæmninger af en fjordarm. Først blev Gammelsø inddæmmet som en del af et forsvarsværk omkring 1570 og langt senere blev Nysø afskåret mod den nuværende Skælskør Fjord med en godt 200 m lang jordvold. Engene omkring Nysø og Gammelsø er i dag en fuglelokalitet i særklasse. Kobæk Sø er et genskabt vådområde lige nord for Kobækvej, hvor der er opsat et fugletårn.

Inden for Natura 2000-området er flere arealer fredede. Der er en større landskabsfredning, der dækker arealerne omkring Borreby Gods, Stignæs Skov, Østerhovedgård og Sevedø. En del af dette areal er også fredet for at beskytte fuglelivet. Ved Holsteinsborg er naturarealer fredede som fristed for flora og fauna. Inden for Natura 2000-området indgår strandenge samt Ormø i denne fredning. På Agersø er gamle egetræer fredede på Egholm og i Snede Skov, og langs øens østkyst indgår træbevoksninger i fredninger.

Næsten 3.000 ha af Natura 2000-området indgår i fire vildtreservater, hvor der gælder særlige restriktioner i forhold til jagt og færdsel. Det drejer sig om Skælskør Vildtreservat, der omfatter både Skælskør Fjord og Skælskør Nor, Danmarks ældste vildtreservat i Basnæs Nor, Holsteinsborg Nor med Glænø Østerfed samt Helleholm Vejle i den sydlige del af Agersø. Langt hovedparten af vildtreservaterne udgøres af vandareal.

Levested for klokkefrø på Agersø. Foto: Miljøstyrelsen

2.2 Udpegningsgrundlag for Natura 2000-området

Hvert Natura 2000-område er udpeget for at beskytte bestemte arter og/eller naturtyper, der er sjældne, truede eller karakteristiske for EU-landene. Disse udgør områdets udpegningsgrundlag. Nedenfor ses de naturtyper og/eller arter, der udgør dette Natura 2000-områdes udpegningsgrundlag.

Udpegningsgrundlaget er opdelt efter de habitat- og/eller fuglebeskyttelsesområder, som Natura 2000-området består af. Hver habitatnaturtype og -art har en talkode, der er angivet i parentes (jf. habitatdirektivets bilag 1 og 2). Derudover er det angivet med *, om der er tale om en prioriteret naturtype jf. habitatdirektivet. For fuglearterne er det angivet, hvorvidt der er tale om ynglefugle (Y) eller trækfugle (T).

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 143		
Naturtyper:	Sandbanke (1110)	Vadeflade (1140)
	Lagune* (1150)	Bugt (1160)
	Rev (1170)	Strandvold med flerårige planter (1220)
	Kystklint/klippe (1230)	Enårig strandengsvegetation (1310)
	Strandeng (1330)	Forklit (2110)
	Hvid klit (2120)	Grå/grøn klit* (2130)
	Klithede* (2140)	Søbred med småurter (3130)
	Kransnålalge-sø (3140)	Næringsrig sø (3150)
	Brunvandet sø (3160)	Vandløb (3260)
	Tør hede (4030)	Kalkoverdrev* (6210)
	Surt overdrev* (6230)	Tidvis våd eng (6410)
	Urtebræmme (6430)	Hængesæk (7140)
	Bøg på mor (9110)	Bøg på muld (9130)
	Ege-blandskov (9160)	Vinteregeskov (9170)
	Elle- og askeskov* (91E0)	
Arter:	Klokkefrø (1188)	Stor vandsalamander (1166)
	Marsvin (1351)	

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 95		
Fugle:	Rørdrum (Y)	Grågås (T)
	Troldand (T)	Rørhøg (Y)
	Blishøne (T)	Klyde (Y)
	Dværgterne (Y)	Fjordterne (Y)

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 96		
Fugle:	Rørdrum (Y)	Knopsvane (T)
	Sangsvane (T)	Grågås (T)
	Sædgås (T)	Bramgås (T)
	Spidsand (T)	Skeand (T)
	Edderfugl (T)	Havørn (TY)
	Rørhøg (Y)	Blishøne (T)
	Klyde (Y)	Dværgterne (Y)
	Splitterne (Y)	Havterne (Y)

Tabellen viser naturtyper og/eller arter på udpegningsgrundlag for Natura 2000-området. Tal i parentes henviser til de talkoder, som benyttes for naturtyper og arter fra habitatdirektivets bilag 1 og 2. * angiver, at der er tale om en prioriteret naturtype jf. habitatdirektivet. Ved fuglearterne er det angivet, om der er tale om ynglefugle (Y) eller trækfugle (T).

2.3 Opsummering

Natura 2000-område nr. 162, Skælskør Fjord og havet og kysten mellem Agersø og Glænø er særligt karakteriseret ved marine områder med store, lavvandede laguner, kystnaturtyper, øer og fed med kolonirugende kystfugle, bestående af klokkefrø samt den sjældne skovtype vinterregeskov. De lavvandede marine områder og kystnære landarealer har stor betydning for rastende fugle, er fourageringsområde for terner og klyde og tjener desuden som jagtområde for havørn.

Overordnet set er hovedparten af områdets lysåbne naturtyper i moderat til god naturtilstand. Når det gælder forekomster af habitatdirektivets skovnaturtyper vurderes de fleste registrerede strukturparametre at være stabile eller i fremgang med undtagelse af især forekomster med skovdrift. Klokkefrø har trods udsætninger og en stor indsats for at forbedre levesteder en meget begrænset udbredelse i området, og bestandene må fortsat betragtes som meget sårbare. Stor vandsalamander har derimod kunne udnytte de mange vandhulsrestaureringer i Natura 2000-området og har været i fremgang.

Der bliver registreret pæne og forholdsvis stabile bestande af klyde, havterne og dværgterne i dette Natura 2000-område. Områdets fortsatte egnethed for disse kolonirugende fugle vurderes primært at være betinget af et lavt prædationsniveau fra landrovdyr, idet der hidtil ikke har været ræv på Glænø, og da der foregår en aktiv regulering af ræv ved Borreby Mose og ved Sevedø. Den tidligere ynglekoloni af splitterne på Glænø Østerfed er tilsyneladende flyttet uden for dette Natura 2000-område, og der ses nu kun fouragerende fugle.

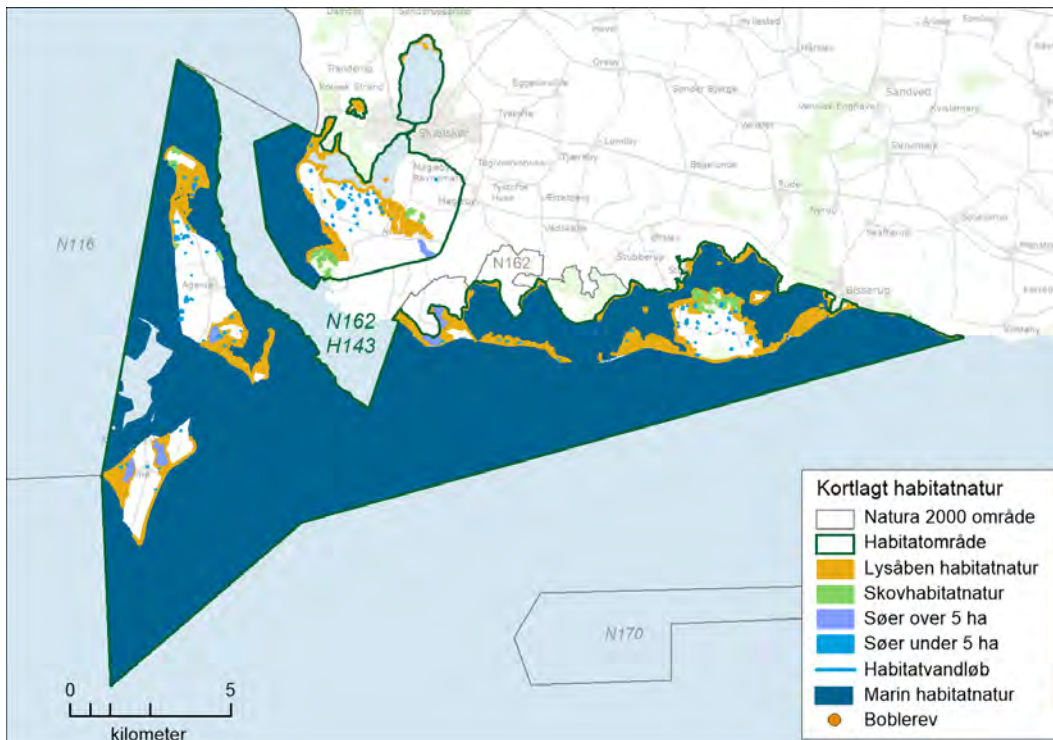
Hovedparten af de lysåbne naturtyper plejes med græsning, men flere arealer er alligevel gået lidt tilbage i tilstand, hvilket er kommet til udtryk i registrering af færre plantearter med høj botanisk score ved seneste kortlægning. Forekomster af vinterregeskov er omfattet af skovarealer, der nu er udlagt til urørt skov.

Klyde. Foto: Sune Riis Sørensen

3. Områdets naturtyper

Natura 2000-områdets indhold af habitatnaturtyper fremgår af områdets udpegningsgrundlag, der kan ses i afsnit 2.2. I "Danske Naturtyper i det europæiske Natura 2000-netværk" og i DCE Aarhus Universitets NOVANA-rapporter findes en beskrivelse af de enkelte naturtyper og nogle af deres typiske arter.

Oversigtskort over Natura 2000-området. På kortet vises områdets kortlagte habitatnaturtyper.

I figuren ovenfor er oversigtligt vist udstrækningen af de kortlagte habitatnaturtyper, der udgør en del af områdets udpegningsgrundlag. Kortet viser udbredelsen af de lysåbne naturtyper, skovnaturtyperne, vandløbsnaturtyperne, sø-naturtyperne (søer over og under 5 ha) samt de marine naturtyper. For en mere detaljeret visning af naturtypens udbredelse henvises til Miljøstyrelsens hjemmeside.

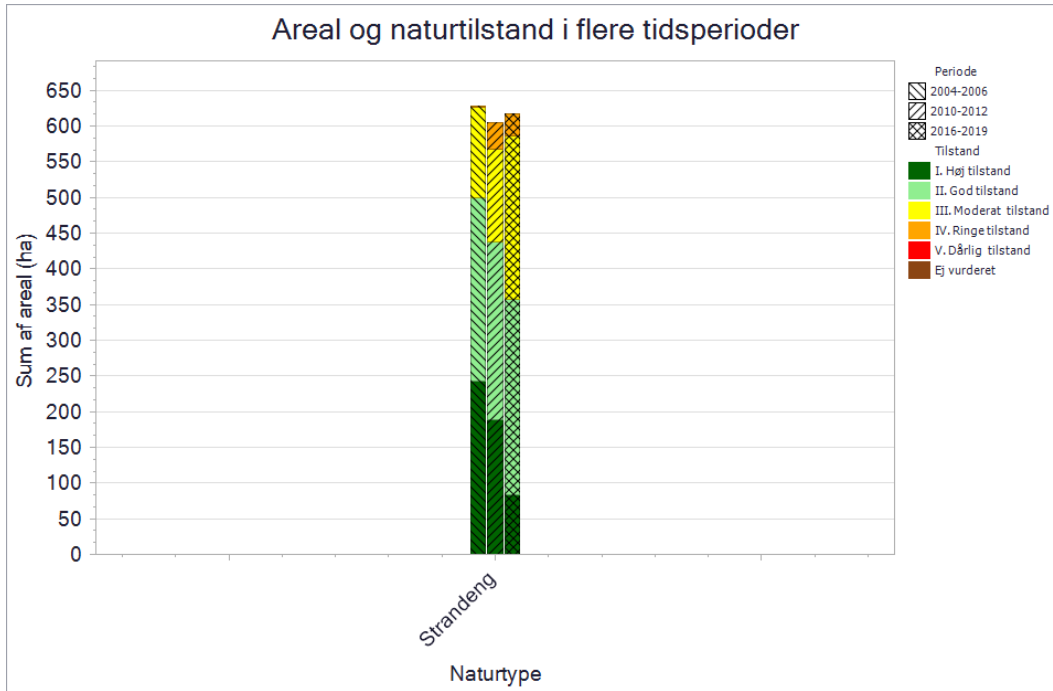
3.1 Områdets terrestriske natur

I området er der ved seneste kortlægning (2016-2019) kortlagt 13 lysåbne naturtyper og 5 skovnaturtyper.

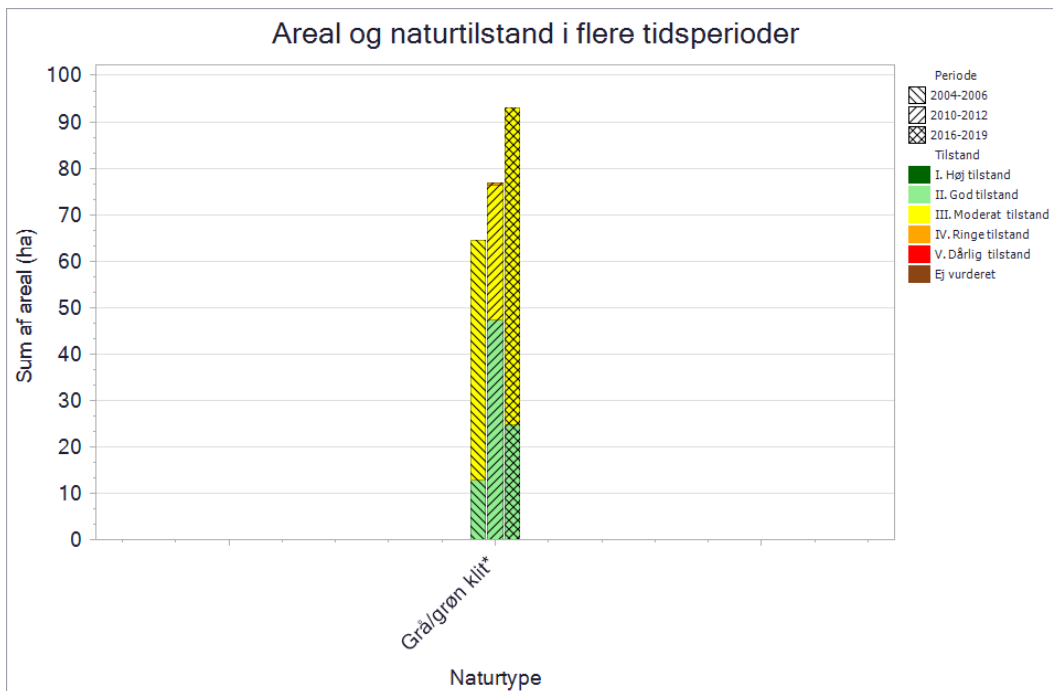
De fleste lysåbne naturtyper har været kortlagt tre gange (2004-2006, 2010-2012 og 2016-2019) andre kun i forbindelse med de seneste to kortlægninger. Skovnaturtyperne har været kortlagt to gange (2005-2012 og 2016-2019). I diagrammerne er første kortlægning af skov vist i søjlen for 2004-2006.

I nedenstående graf ses det samlede areal for hver naturtype i Natura 2000-området. Grafen viser desuden den historiske udvikling i naturtypenes areal og tilstand.

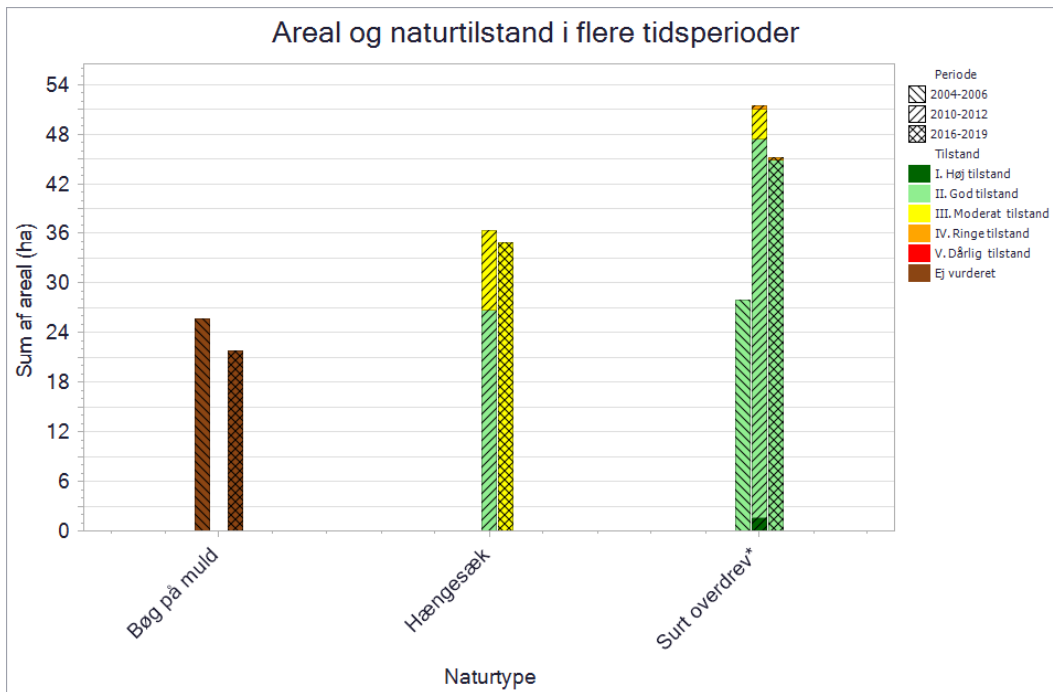
For de naturtyper, hvor der er et bekendtgørelsesfastsat tilstandssystem, er naturtypernes tilstand ligeledes angivet. Derved ses både den arealmæssige udvikling samt udviklingen i naturtypernes tilstand. For skovene og de to lysåbne naturtyper "urtebræmmer" og "indlandsklipper" er der ikke tilstandssystemer, og tilstanden vises derfor som "ej vurderet".

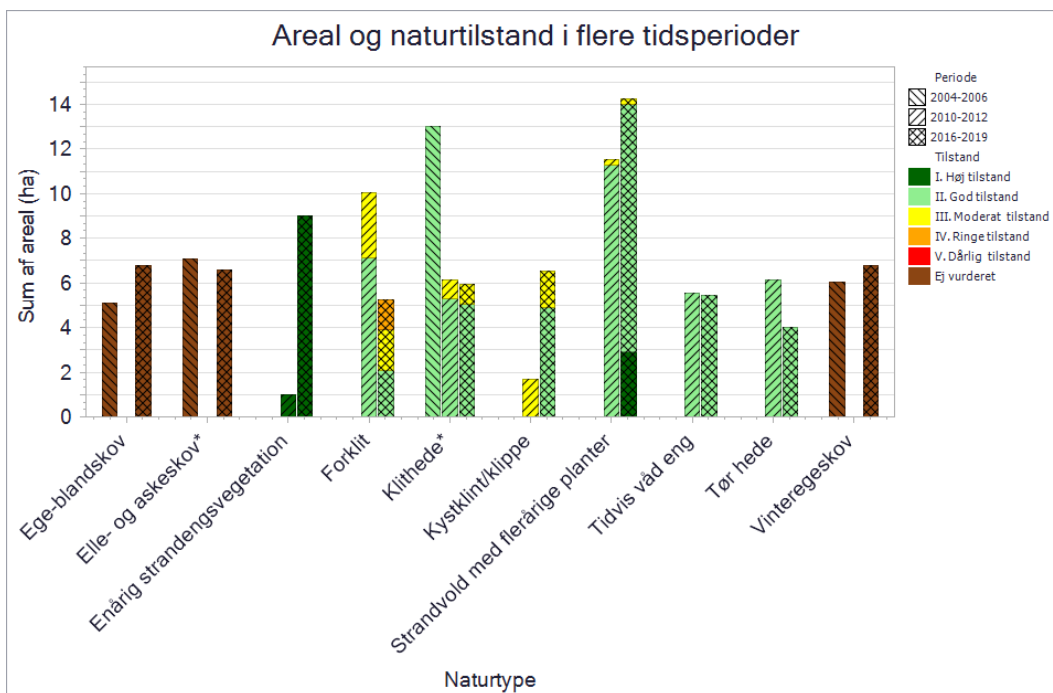
Figuren viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med samlet meget store forekomstarealer (> 100 ha) for flere kortlægningsperioder. I dette Natura 2000-område er kun strandeng kortlagt med samlet meget stort areal. Kortlægningsperioden er angivet ved skraveringen af de enkelte søjler og tilstandsklasserne vises med en farveskala.

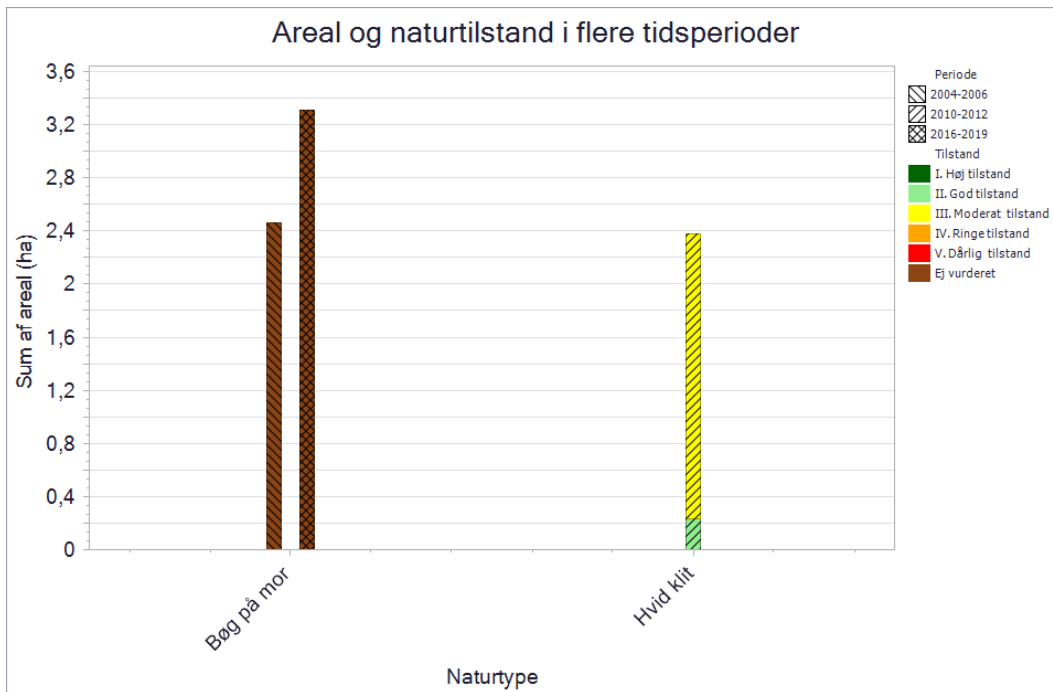
Figuren viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med samlet store forekomstarealer (60 - 100 ha) for flere kortlægningsperioder. I dette Natura 2000-område er kun grålg grøn klit i dette arealinterval. Kortlægningsperioden er angivet ved skraveringen af de enkelte søjler og tilstandsklasserne vises med en farveskala.

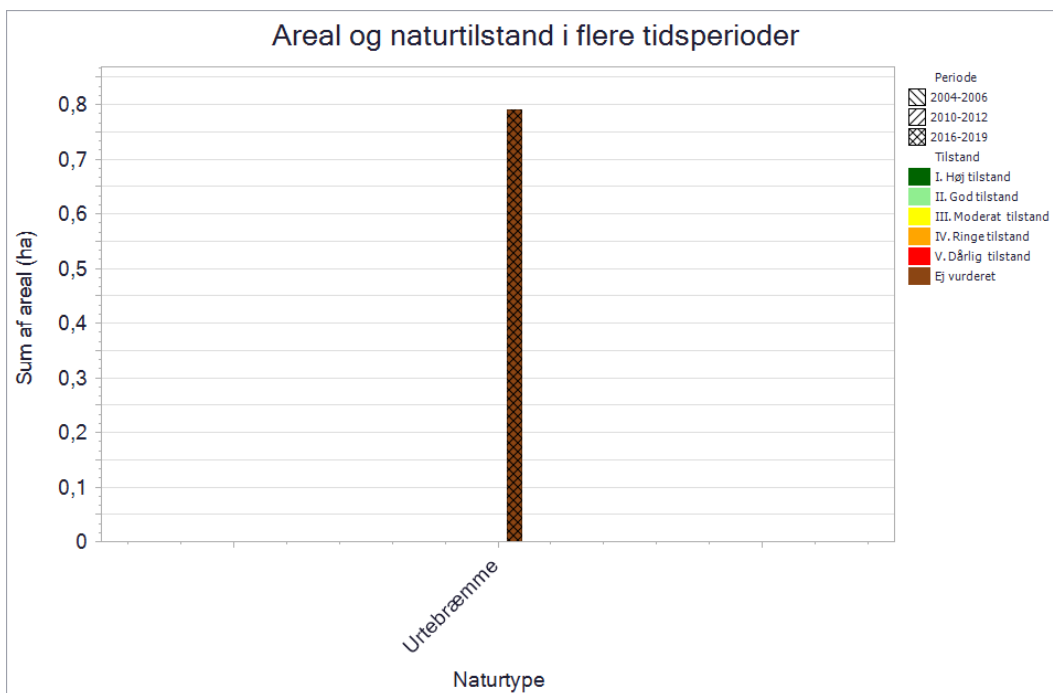
Figuren viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med samlet forekomstareal i arealintervallet 15 - 55 ha for flere kortlægningsperioder. Kortlægningsperioden er angivet ved skraveringen af de enkelte søjler og tilstandsklasserne vises med en farveskala.

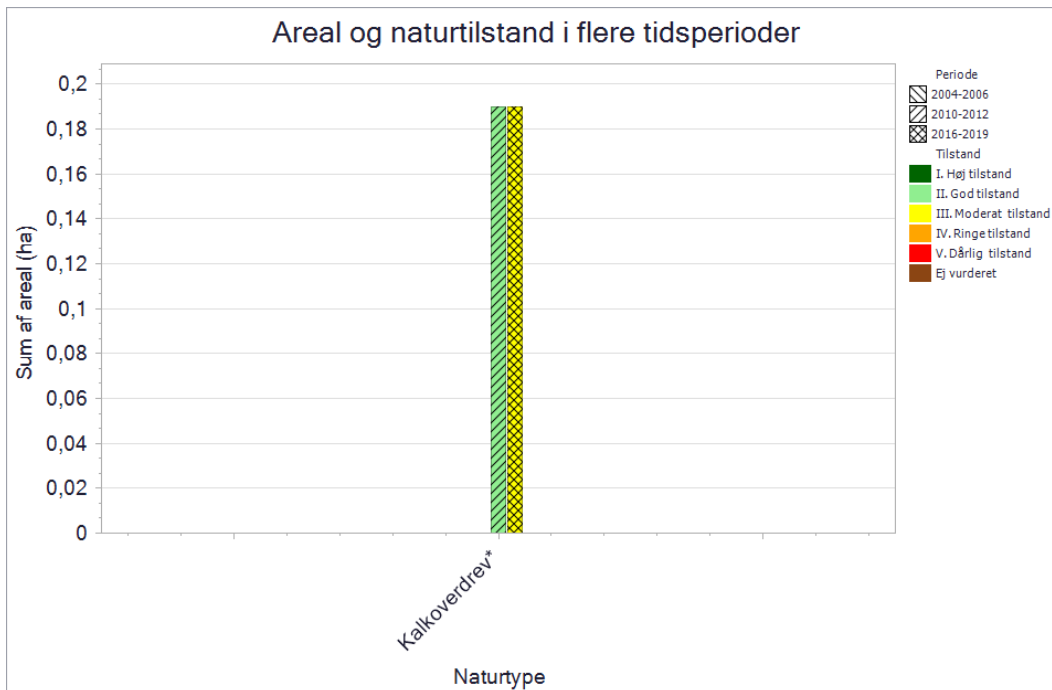
Figuren viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med samlet forekomstareal i arealintervallet 4 - 15 ha for flere kortlægningsperioder. Kortlægningsperioden er angivet ved skraveringen af de enkelte søjler og tilstandsklasserne vises med en farveskala.

Figuren viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med et lille samlet forekomstareal (1 - 4 ha) for flere kortlægningsperioder. Kortlægningsperioden er angivet ved skraveringen af de enkelte søjler og tilstandsklasserne vises med en farveskala.

Figuren viser kortlagt areal af habitatnatur med lille samlet forekomstareal (0,5 - 1 ha). I dette Natura 2000-område er det kun urtebræmme, der er kortlagt i dette arealinterval. Kortlægningsperioden er angivet ved skraveringen af de enkelte søjler og tilstandsklasserne vises med en farveskala. Urtebræmme har kun været medtaget ved seneste kortlægning.

Figuren viser kortlagt areal og tilstandsklasser af habitatnatur med meget lille samlet forekomstareal (< 0,5 ha) for to kortlægningsperioder. Kortlægningsperioden er angivet ved skraveringen af de enkelte søjler og tilstandsklasserne vises med en farveskala. I dette Natura 2000-område er det kun kalkoverdrev, der er kortlagt med meget lille areal.

3.1.1 Lysåbne terrestriske naturtyper

For de terrestriske naturtyper, der er kortlagt i området, er naturtyperne generelt karakteriseret ved, at strandvold med flerårige planter (1210) findes på stenede eller grusede strande, hvor havet aflejrer tang eller grus, og hvor der dannes strandvold med en relativ stabil flerårig vegetation. På klinter og klipper ganske nær havet, typisk præget af saltpåvirkning og naturlige forstyrrelser, findes habitattypen kystklint/klippe (1230). Langs mere beskyttede kyster, hvor vind- og bølgeenergien er reduceret på grund af en lavere vanddybde og læ, dannes strandengstyper præget af salttolerante græsser og urter, typisk betinget af tidvise oversvømmelser med saltvand. Ud over den egentlige strandeng og strandrørsump (1330) med en mere eller mindre stærk zonerings findes enårig strandengsvegetation (1310), som koloniserer mudder- og sandflader.

Yderst langs havet dannes habitattyperne forklit (2110) og hvid klit (2120). I mere stabile klitter længere inde i landet findes en række forskellige vegetationstyper afhængig af sandets kalkindhold, fugtighed og forstyrrelsesgrad. Grå/grøn klit (2130) består af et mere eller mindre lukket plantedække med græsser, urter, mosser og laver. Typen spænder over den ofte artsrige og mere kalkholdige grønne klit til de mest udvaskede og sure grå klitter med en særlig rig mos- og lavflora. Ved en yderligere udvaskning og stabilisering af sandet dannes klithede (2140) med dominans af dværgbuske.

På højereliggende arealer findes tør hede (4030) præget af dværgbuske som hedelyng og revling. Kalkoverdrev (6210) og surt overdrev (6230) omfatter stedvist meget artsrige græs-urtesamfund på hhv. kalkrig og kalkfattig, tør bund, og findes i mange varianter og overgangsformer afhængig af jordbundsforholdene. Tidvis våd eng (6410) er næringsfattige græs-urte-samfund på bund, som tidvis er fugtig, våd eller oversvømmet. På kalkrig bund udvikles artsrige samfund med arter fælles med bl.a. rigkær, mens der på kalkfattig bund er tale om mere eller mindre fugtig mager græs-urtevegetation med færre arter. Typen danner ofte overgangen mellem vådbundstyper og overdrev eller hede, idet de er for fugtige til at være overdrev og for tørre til at være mose eller kær. Urtebræmme (6430) med høj urtevegetation forekommer skønsmæssigt langs 80 procent af danske vandløb samt visse steder langs skyggede skovbryn.

Hængesæk (7140) er en variabel naturtype, der starter eller er endt som et flydende plantedække i vand, langs søer og vandløb, i forbindelse med kildevæld eller i lavninger i kær og heder. I visse tilfælde er vandet kommet til sekundært grundet øget vandtilførsel. I en lang årrække gynger eller synker plantesamfundet, når man går på det – den fase kaldes hængesæk. Efterhånden kan hængesækken vokse sig så tyk på grund af tørvedannelse, at den ikke længere gynger eller skælver.

Inden for dette Natura 2000-område er der i alt i den seneste naturtypekortlægning (2016-2019) kortlagt 841 ha lysåbne terrestriske naturtyper. I den forrige kortlægning (2010-2012) blev der i alt kortlagt 815 ha lysåbne naturtyper. Forskellen skyldes primært justeringer af habitatområdets afgrænsning med tilføjelser af nye arealer til habitatområdet ved Kobæk Sø og øst for Stignæsøværket. Derudover har der været en mere detaljeret kortlægning af kystkliner og stenede strandvolde.

Naturtilstanden for de lysåbne naturtyper er generelt god til moderat. Set over det samlede kortlagte areal med lysåbne naturtyper er tilstanden gået lidt tilbage siden sidste kortlægningsrunde (2010-2012). Dette skyldes overvejende en nedgang i registreringen af antallet af arter med høj botanisk score.

Strandeng (1330) er den terrestriske naturtype, der dominerer dette Natura 2000-område. Areal med strandeng er netto øget med 12 ha siden forrige kortlægning (2010-2012). Dette dækker over en dynamik mellem strandnaturtyperne, hvor tidligere kortlagt strandeng har en større andel af strandvold med flerårige planter og enårig strandengsvegetation og udvidelser af habitatområdet ved Kobæk Sø, øst for Vasebro (Skælskør Yderfjord) og kysten ved Holsteinsborg Nor. Tilstanden af strandeng i området er tilsyneladende gået tilbage for flere forekomster, idet der i dokumentationspunktet for disse er registreret lidt færre plantearter høj botanisk score.

Det kortlagte areal med *grå/grøn klit (2130)* er øget væsentligt mellem kortlægningsperioderne. Dette skyldes, som beskrevet ovenfor, til dels en stabilisering af andre klittyper, men også ændret vurdering af arealandel med denne naturtype ved Helleholm, hvor den findes i mosaik med strandeng. En udvidelse af habitatområdet øst for Stignæsøværket har også bidraget med forekomstareal af grå/grøn klit. De nye arealer med grå/grøn klit er i moderat tilstand, men også nogle af de tidligere kortlagte (2010-2012) arealer med naturtypen i god tilstand er ved seneste kortlægning i moderat tilstand. Ændringen skyldes, at der på flere af forekomsterne, bl.a. i nordenden af Agersø og op den sydvestlige del af Omø, er fundet færre arter med høj botanisk score. Der var på kortlægningstidspunktet her mere udtørret end under kortlægningen i 2010-2012.

Det samlede areal med *surt overdrev (6230)* er mindsket mellem de to seneste kortlægninger som følge af lidt mindre arealandele for flere af forekomsterne, hvor naturtypen findes i en blanding sammen med andre typer. Forekomster af surt overdrev, der tidligere var i moderat eller høj tilstand, er ved seneste kortlægning i god tilstand.

Hængesæk (7140) findes i dette område som to store tagrørsbevoksede forekomster i Borreby Mose. En mindre ændring i florasammensætningen mellem 2. og 3. kortlægning har bevirket, at hele arealet med naturtypen nu er i moderat tilstand. Den ene forekomst var tidligere i god tilstand, og ændringen kan sandsynligvis tilskrives tørre somre med delvis udtørring af arealet - især i 2018.

Bølgepåvirket kystnatur (1220 og 1230). I seneste kortlægning er en forekomst af strandvold med flerårige planter (1220) blevet udvidet på nordspidsen af Agersø. Denne forekomst er i høj tilstand. Der er også kortlagt større areal med kystklint (1230) i forhold til forrige kortlægning (2010-2012) idet habitatområdets grænse øst for Bisserup er justeret til at omfatte kystklint, og fordi der er fundet en mindre forekomst ved nordøstkysten af Omø. Disse nye forekomster er i god tilstand.

Enårig strandengsvegetation (1310) er en dynamisk naturtype, der koloniserer åbne vegetationsbrud og åbne mudderflader på den øvrige strandeng. Andelen af arealet med enårig strandeng, hvor den har forekommet i mosaik med den øvrige strandeng og en særskilt afgrænsning ikke har været mulig, er i seneste kortlægning flere steder vurderet højere end tidligere. Arealet med naturtypen er øget yderligere med en udvidelse af habitatområdet øst for Stignæsvej. Forekomsterne er i høj tilstand.

Tør hede (4030) findes i en forekomst i god tilstand på Glænø Vesterfed sammen med surt overdrev og strandeng. Arealandelen med tør hede er vurderet lidt lavere i 3. end i 2. kortlægning til fordel for især strandeng.

Tilstanden af områdets to forekomster af *klithede (2140)* på Omø og ved Bisserup er uændret mellem de to seneste kortlægningsperioder. Forekomsten på Omø er i god tilstand, mens den er moderat ved Bisserup. Klithede er dog blevet afgrænset mere præcist på Omø omkring et vandhul, hvorfor naturtypens areal tilsyneladende er mindsket en smule.

Tidvis våd eng (6410) er kortlagt med omkring 6 ha i dette Natura 2000-område. Naturtypen er i god tilstand, og der er ikke sket væsentlige ændringer i hverken areal eller tilstand mellem de to seneste kortlægninger.

Arealet med kortlagt *forklit (2110)* er tilsyneladende næsten halveret siden forrige kortlægning (2010-2012). Denne ændring skyldes udelukkende en ændret vurdering af naturtypens arealandel på en enkelt større forekomst, hvor den findes i mosaik med grå/grøn klit, der kendetegner en mere stabiliseret klit og vegetationstype. Tilstanden af forklit er gået fra moderat til ringe for en enkelt forekomst. Denne ændring skyldes dels et lidt større areal med den invasive rynket rose, samt at der indgår en ny naturtypekarakteristisk strukturparameter i den seneste kortlægning, der har været udslagsgivende for denne forekomst.

Tidligere kortlagte arealer med *hvid klit (2120)* eller forekomster, hvor denne naturtype indgik med en vis procentandel i forrige kortlægning (2010-2012), har frem mod seneste kortlægning udviklet sig mod de mere stabile naturtyper grå/grøn klit eller, for et mindre areal, strandeng. Afhængigt af evt. ændringer i de dynamiske forhold frem i tiden, vil hvid klit kunne indfinde sig igen, men naturtypen er ifølge seneste kortlægning aktuelt ikke til stede i området.

Urtebræmme (6430) er kortlagt på brinkerne af Spegerborgrenden og langs kanaler/vandløb to andre steder i området. Naturtypen er kortlagt for første gang i kortlægningsperioden 2016-2019, og naturtypen har ikke et tilstandssystem. Der er i alt kortlagt mindre end 1 ha med naturtypen.

Kalkoverdrev (6210) findes i dette område kun med et meget lille areal på en kystskrænt på Glænø. Forekomsten har ændret tilstand fra god til moderat ved den seneste kortlægning, hvilket skyldes en øget dækning af bl.a. den invasive rynket rose, ligesom der blev registreret færre arter med høj botanisk score end ved kortlægningen i 2010-2012.

3.1.1.1 Foreløbig vurdering af trusler mod naturtilstanden

Vurdering af en række væsentlige trusler har indgået konkret i kortlægning og tilstandsvurdering af naturtyper inden for det gennemførte NOVANA-program. Der er tale om kendte og aktuelle trusler med fokus på de forhold, som det er muligt at håndtere forvaltningsmæssigt.

Omfanget af disse trusler for dette områdes lysåbne naturtyper er vist nedenfor, og betydningen er konkret beskrevet og vurderet. Det drejer sig om truslerne tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi, direkte påvirkning fra landbrugsdrift og forekomst af invasive arter.

Tilgroning af lyskrævende naturtyper med høje urter eller vedplanter

De fleste lysåbne naturtyper er afhængige af fortsat græsning eller høslæt – oftest som et led i ekstensiv landbrugsdrift. Ved ophør af græsning eller høslæt vil naturarealet gro til i høje urter og vedplanter, og de lyskrævende, lavtvoksende arter, der er karakteristiske for naturtyperne, bliver udkonkurreret.

Ved naturtypekortlægningen er dækningsgraden af forskellige strukturelementer registreret, bl.a. dækningsgraden af middelhøj græs-/urtevegetation (15 – 50 cm), dækningsgraden af høj græs-/urtevegetation (over 50 cm) og kronedækket af træer og buske. Dækningsgraden er registreret på en skala fra 1-5. Omfanget og betydningen af tilgroningstruslen er vurderet for de enkelte naturtyper ved at sammenholde de indsamlede oplysninger om tilgroning med middelhøje urter, høje urter samt med træer og buske.

Dækningsgraden for de enkelte parametre er registreret ud fra nedenstående skala:

Dækningsgraden af middelhøje græs-/urtevegetation (15 – 50 cm)	Dækningsgraden af høj græs-/urtevegetation (over 50 cm)	Kronedækket af træer og buske
1) 0-5%	1) 0-5%	1) 0%
2) 5-10%	2) 5-10%	2) 1-10%
3) 10-30%	3) 10-30%	3) 10-25%
4) 30-75%	4) 30-75%	4) 25-50%
5) 75-100%	5) 75-100%	5) 50-100%

Uhensigtsmæssig hydrologi i vådbunds naturtyper

Kunstig afvanding med grøfter, dræn eller pumper forandrer naturen og kan føre til ændring i vegetationen, så den naturlige, naturtype-karakteristiske vådbundsvegetation erstattes af en vegetation, der i højere grad præges af mere almindelige, konkurrence-stærke tørbundsarter.

Ved naturtypekortlægningen er det på lavbundsarealer registreret, hvor stor effekt afvanding har på vegetationens sammensætning af arter. Effekten er angivet på en skala fra 1-5.

Afvanding er registreret ud fra en skala fra 1-5 inddelt som nedenstående:

Afvanding
0) Højbundsareal
1) Ingen grøfter eller dræn. Fugtigbundsvegetation intakt
2) Afvanding m. svag effekt. Fugtigbundsvegetation udbredt
3) Afvanding m. tydelig effekt. Fugtigbundsvegetation på dele af arealet
4) Afvanding m. udbredt effekt. Fugtigbundsvegetation hist og her
5) Fuldstændig afvandet. Fugtigbundsvegetation mangler

Direkte påvirkning fra landbrugsdrift på tilstødende arealer

Intensiv landbrugsdrift på arealer, der grænser lige op til naturarealer, kan indebære en negativ påvirkning af naturindholdet i randområdet som følge af afdrift/udskylning af overskud af gødning eller sprøjtemidler. Forøget næringsindhold kan medføre, at naturtypens karakteristiske arter udkonkurreres af højt voksende arter, der favoriseres af det forøgede næringsindhold. Direkte tilførsel af næringsstoffer på naturarealet har samme effekt.

Ved naturtypekortlægningen er det samlede omfang af tydelige tegn på randpåvirkning fra gødskning eller sprøjtning af naboarealer samt direkte gødskning eller tilskuds fodring på arealet registreret.

Den påvirkede arealandel er angivet på en skala fra 1-5 inddelt som nedenstående:

Arealandel tydelig eutrofiering (direkte gødskning eller tilskuds fodring)	Areal andel med tydelig randpåvirkning fra gødskning af naboarealer	Areal andel med tydelig randpåvirkning fra sprøjtning af naboarealer
1) 0%	1) 0%	1) 0%
2) 1-10%	2) 1-10%	2) 1-10%
3) 10-25%	3) 10-25%	3) 10-25%
4) 25-50%	4) 25-50%	4) 25-50%
5) 50-100%	5) 50-100%	5) 50-100%

Forekomst af invasive arter

Invasive plantearter er ikke-hjemmehørende arter, der fortrænger naturlig vegetation. Forekomst af invasive arter er en trussel, fordi arterne breder sig ekspansivt og udkonkurrerer de arter, der er karakteristiske for naturtyperne. Invasive arter er særlig et problem i kyst- og klitnaturtyperne samt på hederne.

Ved naturtypekortlægningen er det registreret, på hvor stor en andel af det samlede areal, der forekommer en eller flere af de invasive arter, der er opført i Appendiks 2 til den tekniske anvisning for kortlægningen.

Arealandelen, hvor der forekommer invasive arter, er angivet på en skala fra 1-5 inddelt som nedenfor:

Samlet dækning af invasive arter
1) 0%
2) 1-10%
3) 10-25%
4) 25-50%
5) 50-100%

Arealandel med drift

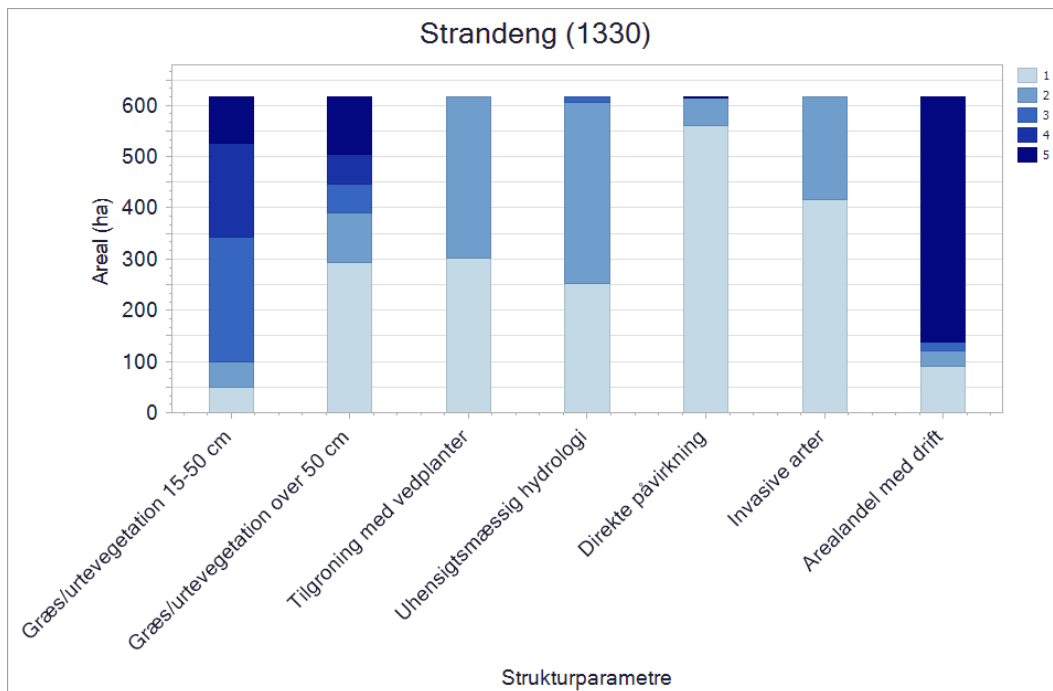
For de driftsafhængige, lysåbne naturtyper er det registreret, om arealet på kortlægningstidspunktet (2016-19) var i drift/pleje til sikring af lysåbne forhold. Drift er registreret som det totale andel af arealet, der enten græsses, tages høslæt (det afslåede materiale fjernes) eller foretages slåning (det afslåede materiale efterlades). Dette er opgjort ud fra en skala fra 1 til 5.

Manglende pleje er en trussel mod flere lysåbne naturtyper. For plejkrævende lysåbne naturtyper vil naturtilstanden normalt/ofte være afhængig af, at den hensigtsmæssige drift videreføres.

Samlet arealandel med drift
1) 0-5%
2) 5-10%
3) 10-30%
4) 30-75%
5) 75-100%

Negative påvirkninger på naturtyper

I nedenstående afsnit gennemgås de enkelte naturtyper i forhold til hvilke parametre, der påvirker dem negativt, og hvor meget naturtypen samlet set bliver påvirket af den enkelte parameter. De enkelte parametres påvirkning afbildes grafisk ud fra en skala på 1-5, hvor 1 generelt angiver den mindste værdi fx mindst tilgroning, mindst arealandel der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. og 5 generelt angiver den største værdi fx størst tilgroning, størst areal andel der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljeret redegørelse.

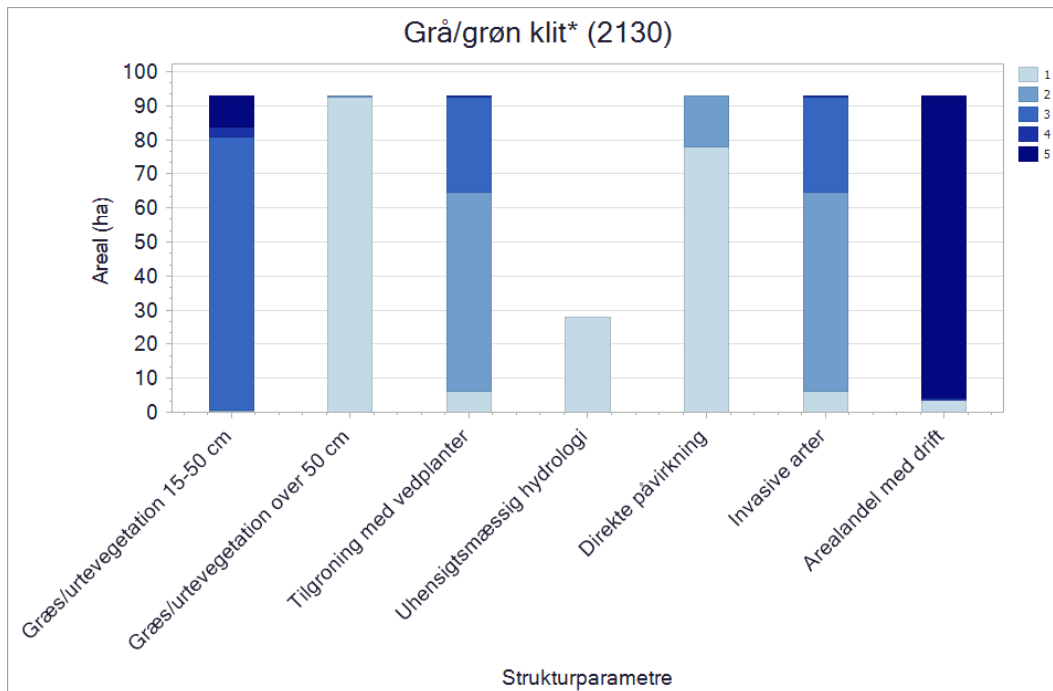
Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Strandeng (1330) er først og fremmest betinget af saltpåvirkning og uforstyrret hydrologi, og er typisk afhængig af den konstante dynamik, som jævnlige oversvømmelser skaber, og som kan medføre dannelse af lo-systemer og saltpander. Strandengene er i deres artsrige, lavtvoksende form helt afhængig af en passende græsning med fravær af gødskning, der begunstiger strandengens karakteristiske planter og fugle og muliggør, at der kan udvikles positive strukturelementer som f.eks. tuer af gul engmyre og en artsrig urtevegetation. I den ugræssede form udvikler de våde dele af strandengen sig til strandsumpe med især tagrør og strand-kogleaks.

I dette Natura 2000-område er langt størstedelen af strandengsarealet registreret med drift. På 172 ha er der registreret vegetation højere end 50 cm på over 30% af forekomsten (dækningsgrad 4 og 5), hvilket er en forbedring siden kortlægningen i 2010-2012, hvor 236 ha strandeng blev registreret med tilsvarende tilgroning. Af de 172 ha, der er præget af høj vegetation, er de 137 ha noteret som strandrørssump. Det er især arealer på Omø og Glænø, der har lavere grad af tilgroning end ved forrige kortlægning, mens strandengsforekomster ved Sevedø, nord for Stignæs Skov og Kobæk Strand (herunder ny udvidelse af habitatområdet ved Kobæk Sø) har stor dækning af høj vegetation. En del af de kortlagte arealer er registreret med en lav grad af vedplantedækning og afvanding med svag effekt på vegetationen. En enkelt forekomst med en større påvirkning fra afvanding ligger bag et dige. Tre mindre forekomster er stærkt påvirket fra tidligere gødskning, men

generelt er strandensarealerne i området kun meget lidt eller slet ikke påvirket fra tilstødende landbrugsdrift. 12 ud af 63 kortlagte strandensforekomster har en mindre dækning af invasive arter, typisk rynket rose.

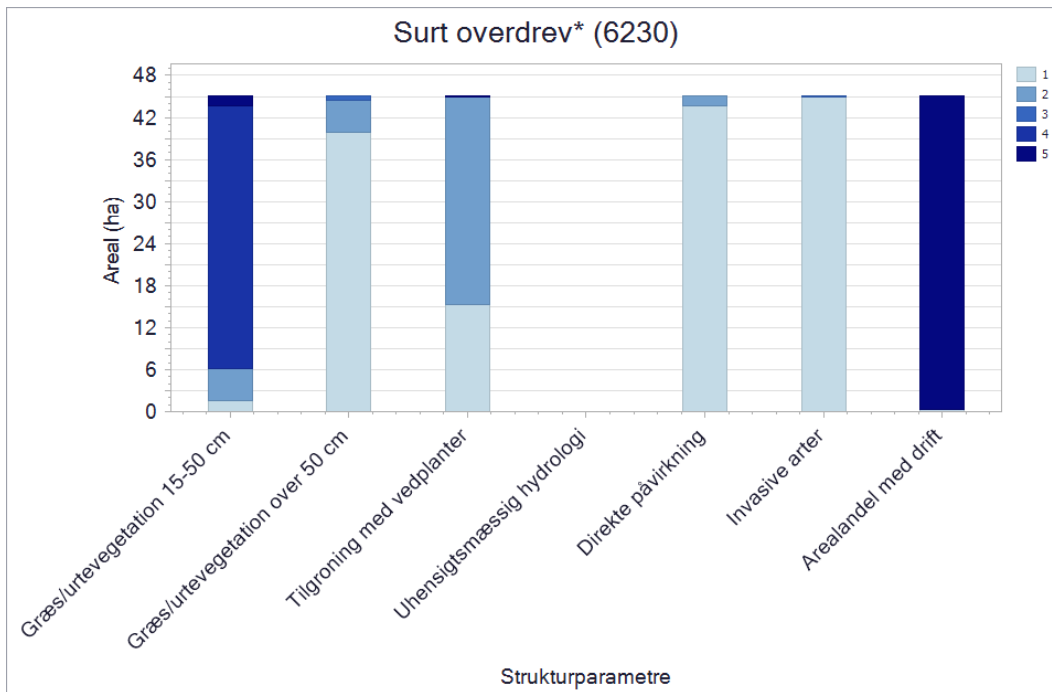
Generelt er der en tilstrækkelig afgræsning eller slæt på den driftsbetingede del af strandene i området, og den væsentligste trussel mod naturtypen kommer fra invasive arter, hvis der sker en yderligere spredning.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Grå/grøn klit (2130) er afhængig af næringsfattige forhold, og især grå klit er meget følsom overfor eutrofiering, der skader mos- og lavforekomsterne. Naturtypen kan være betinget af naturlig dynamik, idet den udvikles ved naturlig succession af hvid klit. Især grøn klit vil normalt være driftsbetinget, og desuden kan bekæmpelse af invasive arter som rynket rose være nødvendig for at sikre naturtypen.

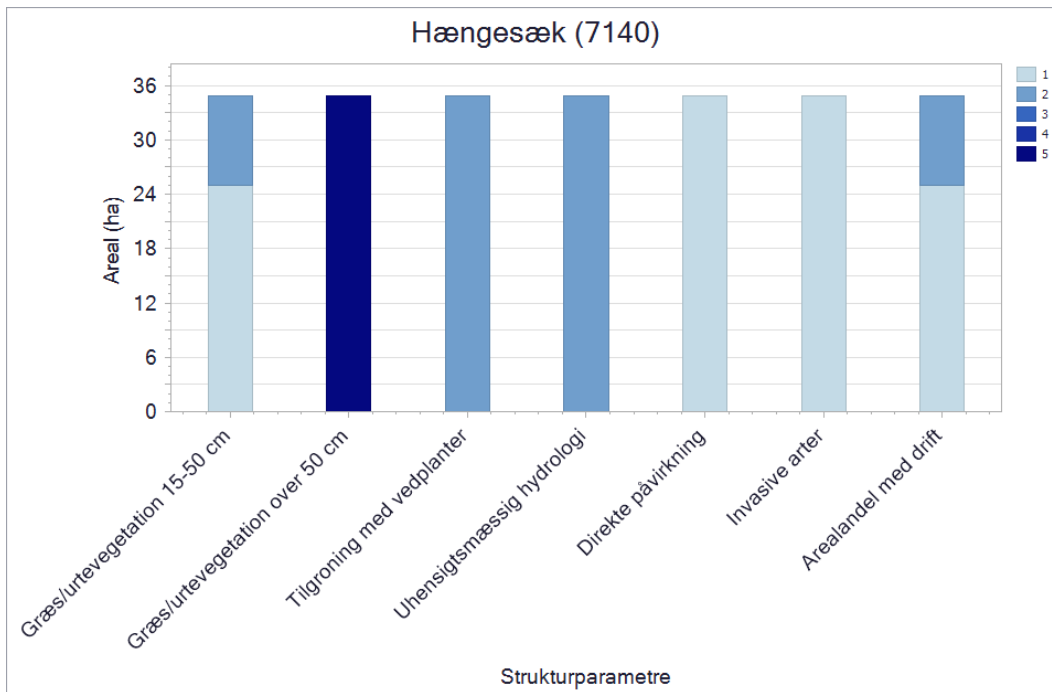
I dette område er der drift på langt størstedelen af det kortlagte areal, og vegetationen er forholdsvis lav. En del forekomster i området har bevoksninger af den invasive art, rynket rose, der også ses i figuren som tilgroning med vedplanter. Sildig gyldenris, som også er en invasiv art, er registreret på en forekomst ved Bisserup, og forekomst af invasive arter må ses som en trussel mod naturtypen generelt i dette område. Der er ikke registreret direkte påvirkninger fra dyrkede arealer.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljeret redegørelse.

Surt overdrev (6230) rummer en græsningsbetinget, urtedomineret vegetation udviklet på relativt sur, veldrænet bund uden anden kulturpåvirkning end græsning. De ofte meget artsrige plantesamfund, der udvikler sig på gamle sure overdrev, er stærkt afhængige af en lang, stabil udvikling med konstant afgræsning og fravær af gødskning og uden isåning af kulturplanter. Under disse forhold udvikles positive strukturelementer som en urterig flora, myretuer, nedbidte træer og buske som evt. har fodposer. Et moderat indslag af vedplanter er således naturligt og ønskeligt på naturtypen.

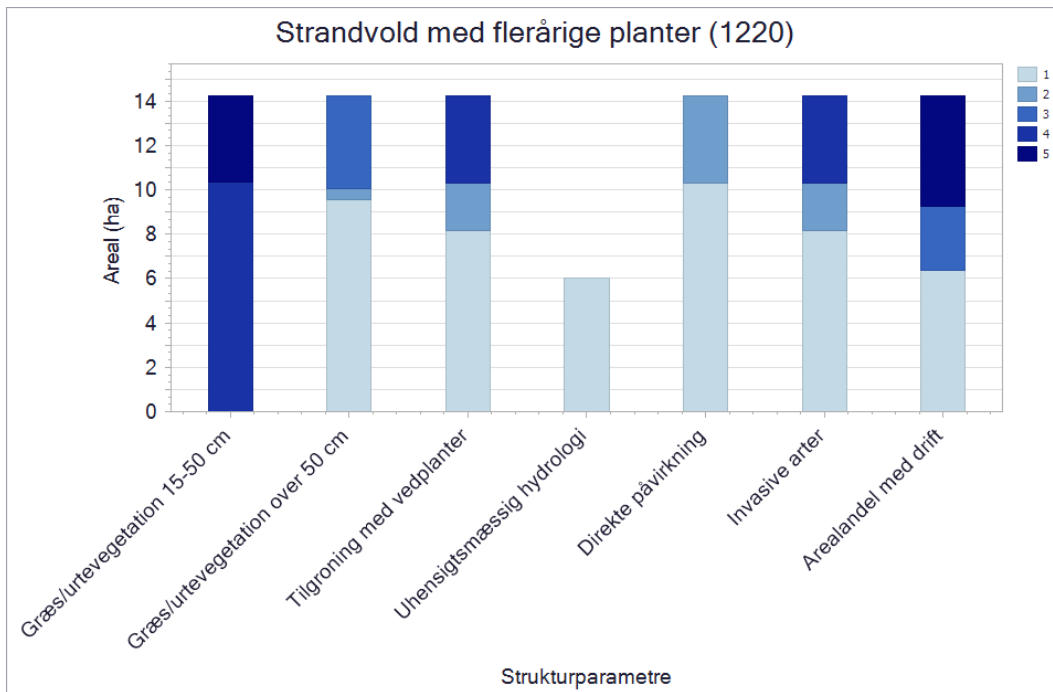
Inden for dette Natura 2000-område er kun en meget lille del af det samlede areal med surt overdrev truet af parametre registreret ved kortlægningen. Der er et tilplantet areal ved et sommerhusområde i Kobæk Strand, hvor der bl.a. er registreret bjerg-fyr og sitka-gran. Et areal med surt overdrev på Glænø grænser op til dyrket mark, hvorfor der er registreret en direkte randpåvirkning på en mindre del af arealet. Ellers er der registreret drift på arealerne, og der er ikke væsentlige tilgroningsproblemer med høj græs-/urtevegetation.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljeret redegørelse.

Mosetyperen *hængesæk* (7140) er betinget af stabil, høj vandstand af næringsfattigt vand, og opretholdelse af naturtypen under upåvirkede forhold er normalt ikke afhængig af drift eller pleje. Naturtypen kan dog være driftsbetinget i visse, særlige naturgivne situationer. Det gælder fx, hvor hængesæk er dannet ved at gro ud over kildevæld, og hvor fravær af drift på længere sigt vil resultere i tilgroning med høje urter og vedplanter.

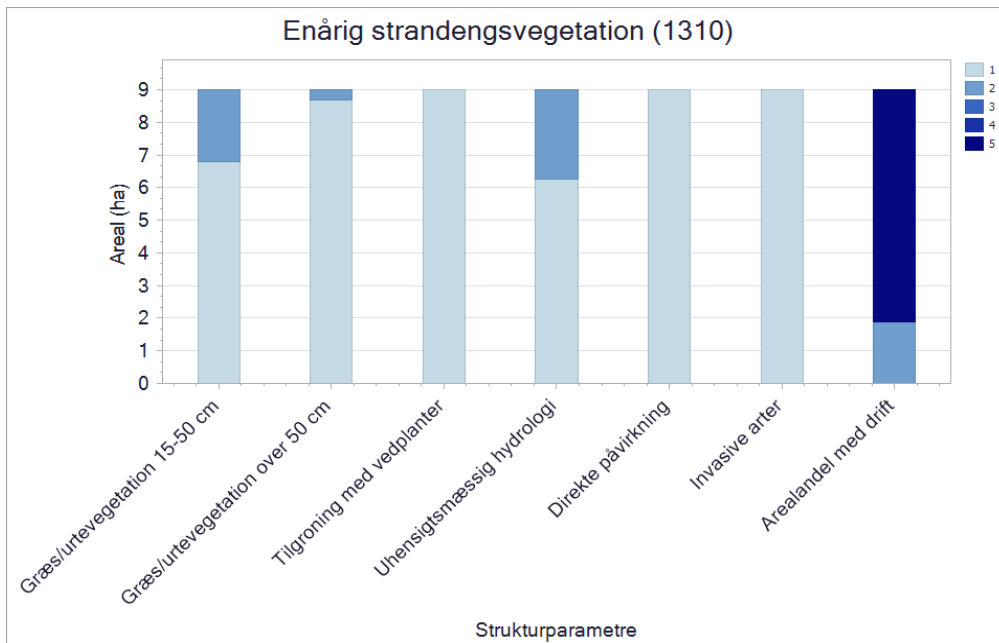
Hængesæk findes i dette område på store tagrørsbevoksede arealer i Borreby Mose. Mellem tagrørene ses stedvist flader med tørvemos. Hele Borreby Mose er fra gammel tid en afsnøret og inddæmmede fjordarm, og der foregår derfor en vis afvanding. Vedplanter som vorte-birk ses at indvandre på naturtypen i tørre år. Slåning af brede spor i tagrørsbevoksningen kan give lys til mosser og andre mindre planter på hængesæksarealet, og ses som arealandel med drift i søjlediagrammet. Der er ikke registreret hverken direkte påvirkning fra tilstødende dyrkede arealer eller invasive arter på områdets forekomster af hængesæk. Det vurderes, at den væsentligste trussel mod naturtypen er en yderligere tilgroning med mere næringskrævende arter og vedplanter. Ændringer i tilgroning og vegetationssammensætning, der ser ud til at være sket siden forrige kortlægning, kan som nævnt bl.a. skyldes meget tørre år, hvor der kan ske frigivelse af næringsstoffer fra den ellers vandmættede uomsatte plantetørv.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Strandvold med flerårige planter (1220) er generelt afhængig af kystens dynamik i form af bølgepåvirkningen, som kan danne strandvolde og rullestenskyster. Især de ældre strandvolde kan få en artsrig flerårig flora med mange arter af lav og mosser, som er betinget af næringsfattige forhold og ofte er driftsbetinget. Bekæmpelse af invasive arter som rynket rose kan være nødvendig for at sikre naturtypen.

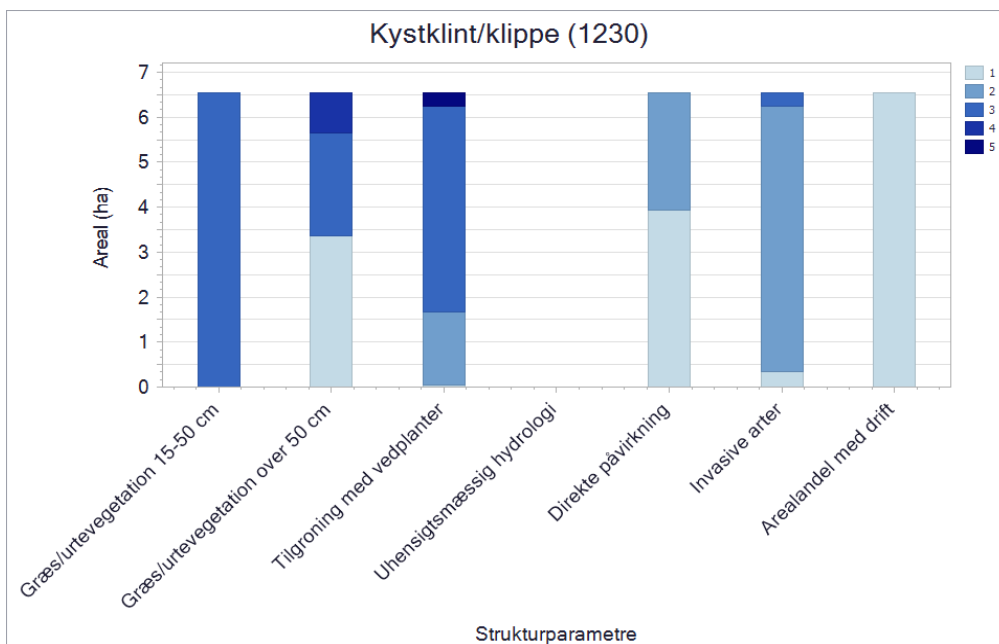
Inden for dette område er der ikke problemer med høj græs-/urtevegetation, og de fleste forekomster er ikke negativt påvirket af registrerede strukturparametre. En enkelt langstrakt forekomst, der ligger mellem dyrkede arealer og kysten på Omø, er registreret med en mindre randpåvirkning fra landbrugsdriften. Samme forekomst har en vedplantedækning på over 25%, som til dels skyldes tilstedeværelse af den invasive art, rynket rose. Rynket rose er observeret på 3 ud af 9 kortlagte forekomster af strandvold med flerårige planter, og forekomst af invasive arter vurderes at være den eneste væsentlige trussel mod naturtypen inden for dette område.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Enårig strandengsvegetation (1310) forekommer ofte som kvellervade i loer eller saltpander eller i en tør variant på engmyretuer. Naturtypen er typisk betinget af græsning, men kan i visse tilfælde opretholdes af havets naturlige dynamik med jævnlige oversvømmelser, som er en forudsætning for naturtypen.

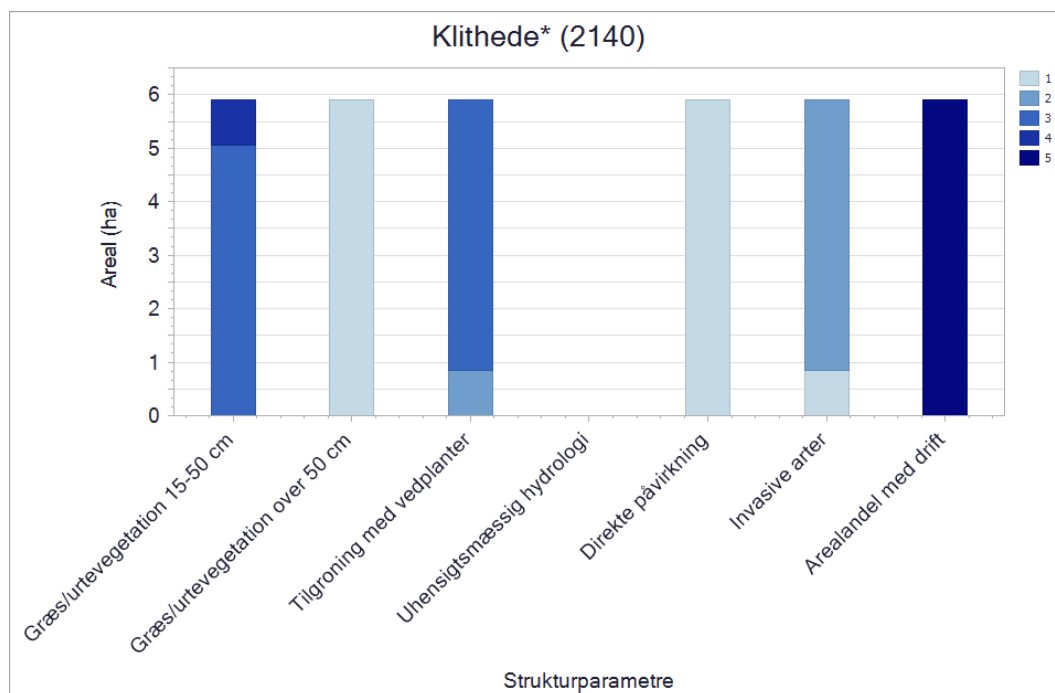
Arealer med enårige strandengsvegetation i dette område er alle med tilstrækkelig drift - typisk afgræsning, og der er ikke registreret væsentlige negative påvirkninger af naturtypen.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Kystklint (1230) udvikles bedst, hvor der er naturlig dynamik uden kystbeskyttelse, og hvor der ikke sker påvirkning med næringsstoffer fra ovenfor liggende marker. Tæt på havet bliver klinten til stadighed påvirket af bølgerne, som skaber partier med erosion og skred og sikrer rede-muligheder for bl.a. digesvaler. Naturtypen er normalt ikke driftsbetinget.

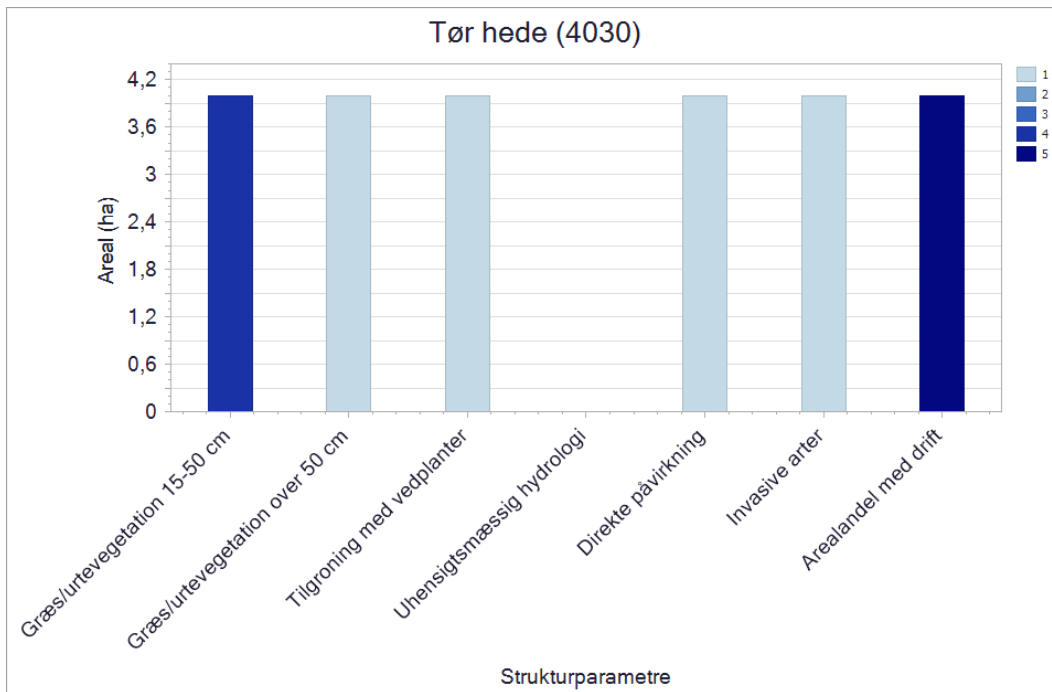
Tilgroning med vedplanter på de forekomster med den højeste dækning i dette område har haft en bevoksning med træer og buske gennem længere tid, og der er således ikke umiddelbart tale om igangværende tilstandsændring. En enkelt forekomst af kystklint på Omø er dog direkte påvirket af landbrugsdrift oven for skrænten, hvorfor der kan være en risiko for evt. udvikling i tilgroning her. Der findes invasive arter på en stor del af arealet med kortlagt kystklint. Der er primært tale om rynket rose og mosarten stjernebredribbe. Forekomst af invasive arter vurderes at være en væsentlig trussel mod naturtypen i dette Natura 2000-område.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødsning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødsning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Klithede (2140) er afhængig af naturlig dynamik og er meget følsom overfor eutrofiering, der skader mos- og lavforekomsterne og øger tilgroning med græsser og vedplanter. Våd klithede er afhængig af naturlig hydrologi. Klitheden er normalt betinget af græsning, og bekæmpelse af invasive arter som bjerg-fyr og rynket rose kan være nødvendig for at sikre naturtypen.

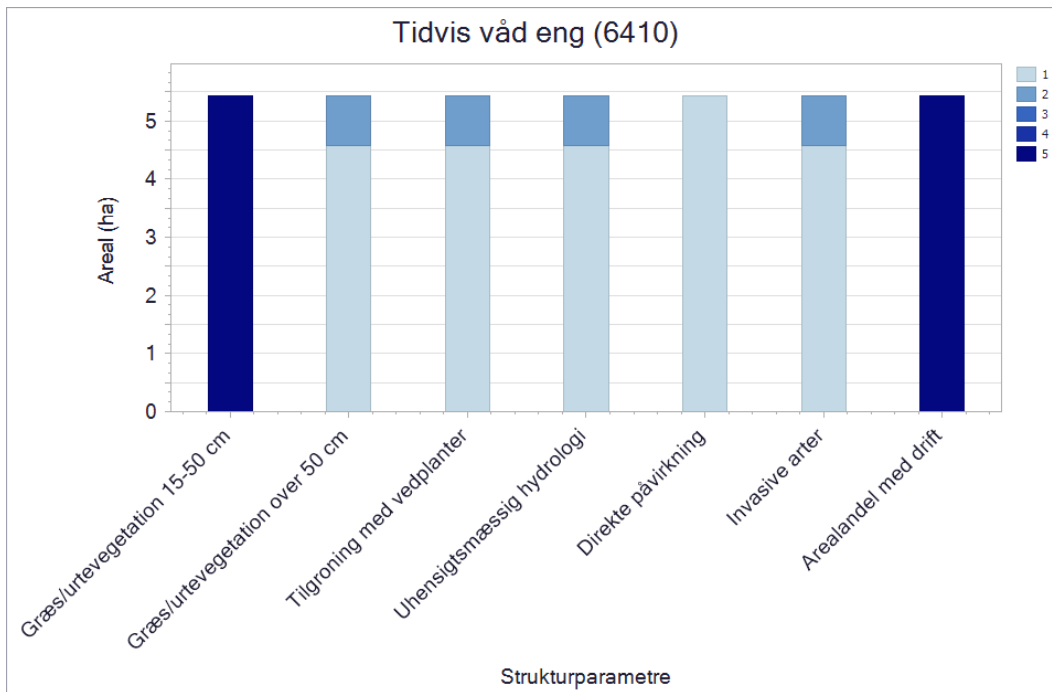
I dette område er naturtypen kun kortlagt med to forekomster på henholdsvis Omø og ved Bisserup. Begge forekomster er registreret med drift, og der er ikke problemer med tilgroning med græs-/urtevegetation eller direkte påvirkninger fra gødsning eller sprøjtning. Der er dog registreret en vis tilgroning med vedplanter, der på Omø til dels - men ikke kun - skyldes tilstedeværelse af den invasive bjerg-fyr. Tilgroning med vedplanter er således den væsentligste trussel mod områdets klithede.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Tør hede (4030) er afhængig af dynamik i form af græsning, afbrænding, tørveskrælning eller slæt, der vedligeholder lyngvegetationen, da den ellers naturligt gror til og omdannes til skovtyper på næringsfattig bund. Herudover er næringsfattige forhold en afgørende forudsætning for, at dværgbuskene ikke udkonkurreres af græsser og vedplanter, og det kan også være nødvendigt at bekæmpe tilgroning med invasive arter som glansbladet hæg, bjerg-fyr og andre arter af nåletræer.

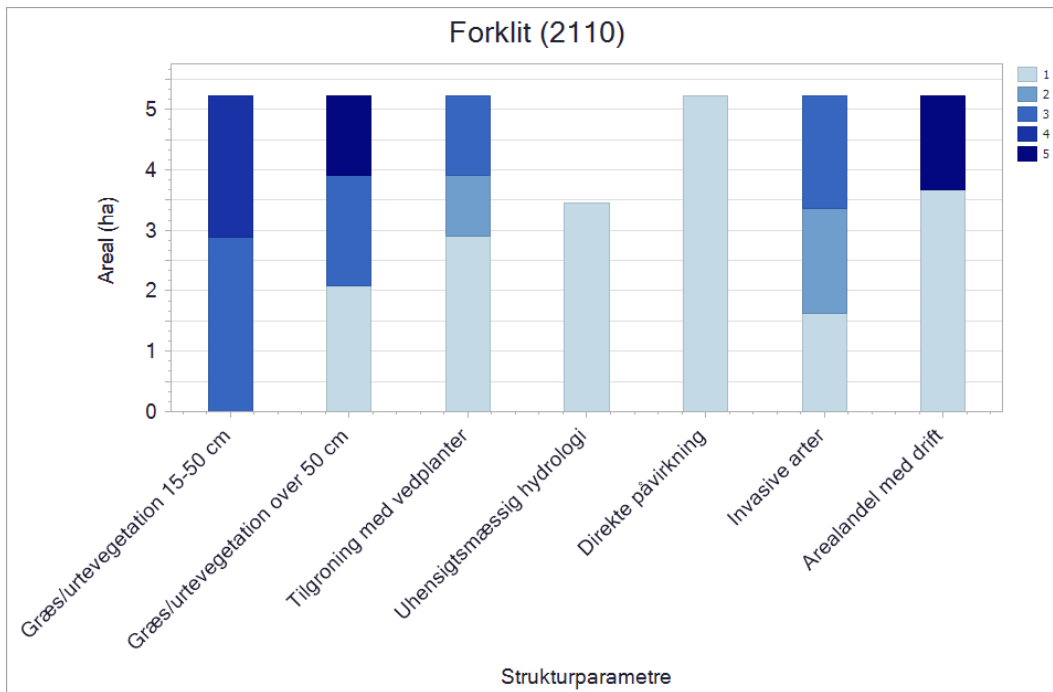
Eutrofiering med kvælstofafsætning fra luften påvirker sandsynligvis tør hede i dette Natura 2000-område. Kvælstofafsætning kan dog ikke registreres på forekomstniveau, og der er i øvrigt ikke registreret strukturparametre i kortlægningen, der kan tolkes som trusler mod områdets eneste forekomst af tør hede på Glænø Vesterfed. Hele Glænø Vesterfed bliver afgræsset, og der blev ikke registreret hverken tilgroningsproblemer, invasive arter eller direkte landbrugsmæssige påvirkninger.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Tidvis våd eng (6410) er først og fremmest betinget af næringsfattige forhold og en fluktuerende vandstand, og udvikles bedst hvor der er intakt hydrologi og fravær af gødskning. Naturtypen er græs- og urtedomineret og således afhængig af drift i form af høslæt eller græsning, men et moderat indslag af vedplanter kan være naturligt og ønskeligt på naturtypen.

Tidvis våd eng er i dette Natura 2000-område kortlagt som en mindre andel af arealer med andre naturtyper på Glænø Østerfed samt som en lille forekomst ved Bisserup. Forekomsten ved Bisserup er påvirket af afvanding, dog uden væsentlig effekt på fugtigbundsvegetationen, en mindre grad af tilgroning samt af den invasive art sildig gyldenris. Forekomsterne med tidvis våd eng er under drift, og der langt størstedelen af det samlede areal er helt uden problemer i forhold de registrerede strukturparametre. Naturtypen vurderes derfor ikke at være truet i dette Natura 2000-område.

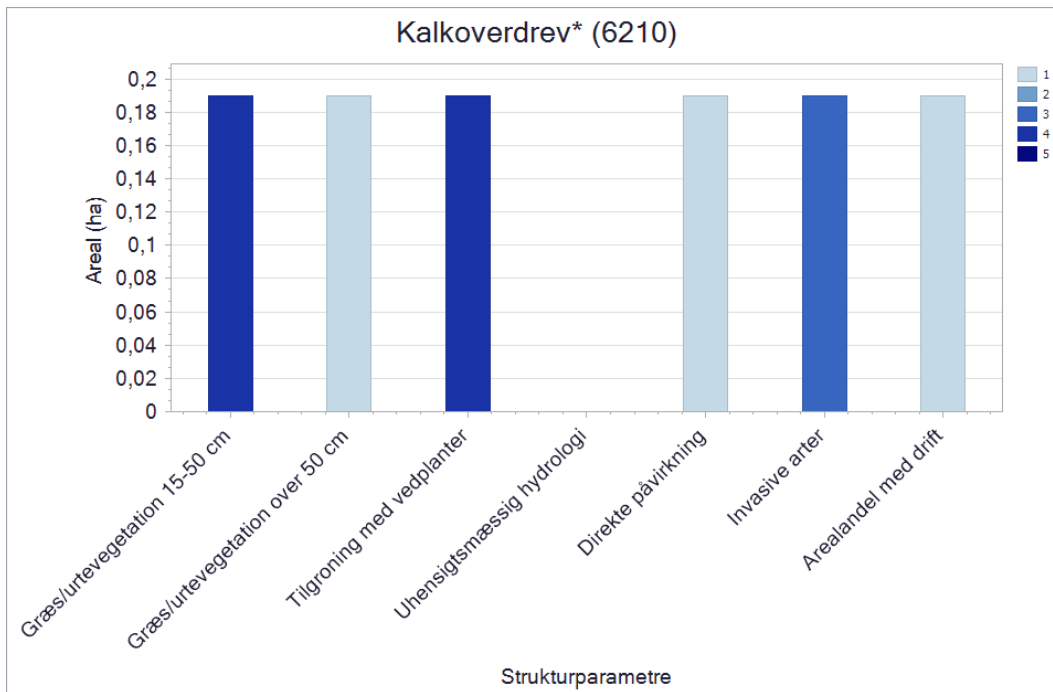

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljeret redegørelse.

Forklit (2110) er afhængig af naturlig dynamik og er normalt ikke betinget af drift, men bekæmpelse af invasive arter som rynket rose kan være nødvendig for at sikre naturtypen.

I dette Natura 2000-område er klitforekomsterne kun i mindre grad eksponerede for vindpåvirkning, hvorfor egentlig klitdannelse er begrænset. Den begrænsede dynamik i form af sandomlejring giver sig også til udtryk i, at vegetationen stedvist kan udvikle sig med relativ høj græs-/urtevegetation, som det ses på overhalvdelen af arealet med naturtypen. Især en enkelt forekomst med forklit nord for Stignæs Skov er registreret med høj urtevegetation, der begrænser sandflugtdynamikken kraftigt. Der er på denne forekomst også registreret tilstedeværelse af den invasive art, rynket rose, der indgår i søjler for både invasive arter og for tilgroning med vedplanter i diagrammet. Rynket rose blev observeret på 4 ud af 7 forekomster med naturtypen i området.

Uhensigtsmæssig hydrologi er ikke en relevant strukturparameter for klitter og er enten ikke registreret eller angivet som uden afvanding. Ingen af forekomsterne er direkte påvirket af landbrugsdrift, og en enkelt forekomst ved Sylten øst for Stignæsværket indgår i en større græsningsfold. Den ene af to væsentlige trusler mod naturtypen i dette område er den naturgivne begrænsede dynamik med sandflugt, der selvforstærkes ved, at der derved er mulighed for udvikling af kraftig vegetation. Den anden er forekomst af den invasive art, rynket rose, der har gode spredningsmuligheder på de sandede naturtyper som bl.a. forklit.

Figuren viser naturtypens strukturelle parametre, der blev registreret ved kortlægningen. For alle parametre går skalaen fra 1 til 5, hvor 1 generelt angiver den mindste grad af negativ påvirkning, fx mindst tilgroning, mindst arealandel, der er påvirket af gødskning, bedst hydrologi osv. Værdien 5 angiver den største grad af negativ påvirkning, fx størst tilgroning, størst arealandel, der er påvirket af gødskning, mest påvirket af uhensigtsmæssig hydrologi. Se afsnittets indledende gennemgang af de enkelte parametre for en mere detaljerede redegørelse.

Kalkoverdrev (6210) rummer en urtedomineret vegetation udviklet på veldrænet kalkrig (basisk) bund uden anden kulturpåvirkning end græsning. De ofte meget artsrige plantesamfund, der udvikler sig på gamle kalkoverdrev, er stærkt afhængige af en lang, stabil udvikling med konstant græsning og fravær af gødskning og uden isåning af kulturplanter. En vedvarende græsning skaber betingelser for positive strukturelementer som en urterig flora, myretuer, nedbidte træer og buske som evt. har fodposer. Et moderat indslag af vedplanter er således naturligt og ønskeligt på naturtypen.

Den lille kystskrænt med kalkoverdrev på Glænø er påvirket af både hjemmehørende og ikke hjemmehørende arter af vedplanter, herunder den invasive rynket rose samt bukketorn. Øvrige strukturparametre tyder ikke på væsentlige trusler af forekomsten.

3.1.2 Skovnaturtyper

For de skovnaturtyper, der er kortlagt i området, er naturtyperne generelt karakteriseret ved, at bøg på mor (9110) findes i bøgeskove på sur og morbundsdannende bund, der har sparsom bundflora præget af surbundsarter. Bøg på muld (9130) er arealmæssigt den mest udbredte bøgeskovstype i Danmark med en stor variation i artsindhold afhængig af jordbundens surhedsgrad og fugtighed. Egeblandskov (9160) er en udbredt og variabel skovtype med eg og avnbøg på relativt rig, og ofte lidt vandlidende bund, der hindrer bøgen i at trives og ask i at dominere. Den sjældne skovtype vinteregeskov (9170) findes kun i de østlige egne med subkontinentalt klima og omfatter her naturlige egeskove med mere vintereg end stilkeg. Elle- og askeskov (91E0) findes på naturligt næringsrige og fugtige til våde arealer i tilknytning til vandløb, eller af anden grund med en vis vandbevægelse og er domineret af de vådbundstolerante træarter rødél og/eller ask. For alle skovnaturtyper gælder, at plantet skov uden plantagekarakter, dvs. ensaldrende træer i rækker, og med enten oprindelig karakteristisk bundflora, sjældne arter eller EU-beskyttede arter, er omfattet.

Inden for området er der i alt i den seneste naturtypekortlægning (2016-2019) kortlagt 45 ha

skovnaturtyper mod 46 ha i første kortlægning (2005-2012). Forskellen dækker over ændringer i både positiv og negativ retning for arealer af de enkelte skovnaturtyper og skyldes især en mere præcis afgrænsning af forekomster i seneste kortlægning samt ændringer, der skyldes skovdrift.

Bøg på mor (9110) er kortlagt i Fredskov på Glænø. Arealmæssigt er der kortlagt 0,85 ha mere af naturtypen i forhold til kortlægningen i 2005-2012, hvilket primært skyldes en udskillelse af mindre dele af tidligere afgrænsede arealer med bøg på muld (9130).

Bøg på muld (9130) findes på Glænø, i Stignæs Skov samt på Agersø på Egholm og i Snede. Der er kortlagt næsten 4 ha mindre bøg på muld i forhold til første skovkortlægning. Ændringen skyldes en mere præcis afgrænsning, skovdrift samt den allerede nævnte udskillelse af mindre arealer til bøg på mor i Glænø Fredskov.

Ege-blandskov (9160) findes med det største sammenhængende areal i den nordlige del af Stignæs Skov, hvor der yderligere er en isoleret forekomst. Derudover er naturtypen kortlagt i mindre forekomster på Agersø ved Egholm og i Lundene nord for Agersø By samt på Glænø i Fredskov. Der er kortlagt 2 ha mere ege-blandskov i forhold til kortlægningen i 2005-2012. Dette skyldes, at naturtypen er fundet i den sydlige del af skoven ved Egholm, som tidligere indgik i en forekomst af bøg på muld, samt på tre mindre arealer i Fredskov på Glænø, der enten er nykortlagt (0,5 ha) eller tidligere har været kortlagt som vinteregeskov (0,75 ha).

Vinteregeskov (9170) findes i dette område kun i Fredskov på Glænø. Naturtypen kan være vanskelig at udskille fra ege-blandskov i kortlægningen, da forskellen først og fremmest er dominans af den ene eller anden art af eg i kronetaget. På trods af førnævnte omkortlægning af vinteregeskov til ege-blandskov på et par mindre arealer er der kortlagt 0,4 ha mere vinteregeskov i forhold til første skovkortlægning. Dette skyldes en præcisering af afgrænsninger af naturtypen samt tilføjelse af et par mindre forekomster i de adskilte partier af skoven, der ligger på den lave bakke, Dronø.

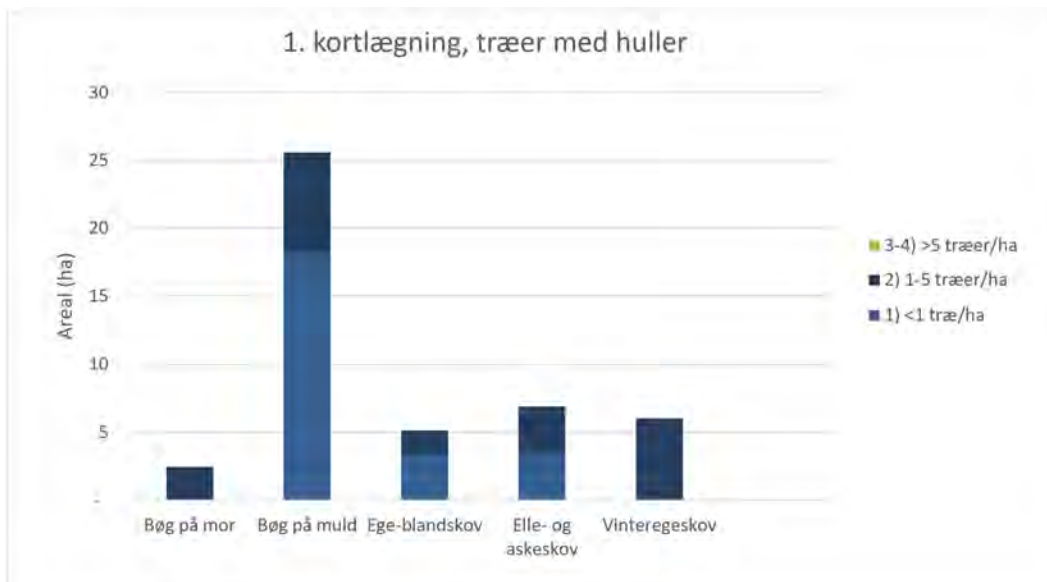
Elle- og askeskov (91E0) findes ved Borreby Mose, i Stignæs Skov og i Fredskov på Glænø. Der er sket mindre justeringer af forekomsternes afgrænsninger, men uden væsentlige ændringer i forhold til kortlægningen 2005-2012.

Det er valgt at præsentere skovenes tilstand med parametrene *huller eller råd*, *store træer*, *liggende dødt ved*, *stående dødt ved* og *hydrologi*, som anses for centrale for at kunne vurdere udviklingen i skovnaturtyperne.

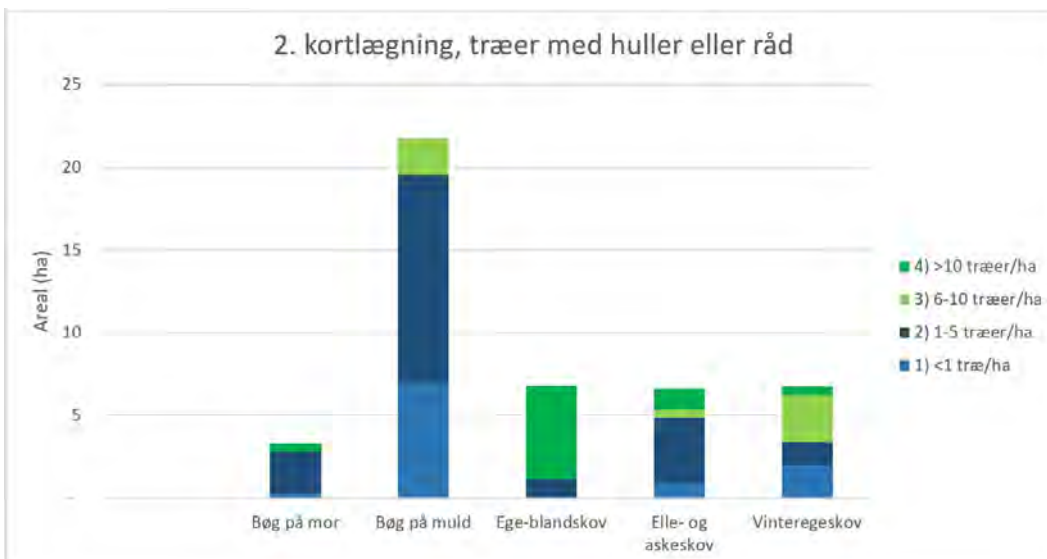
Træer med huller eller råd

I forbindelse med kortlægningen af skovhabitatnaturen kortlægges bl.a. træer med huller eller råd. Ved første kortlægning af skov i 2005-12 blev der kortlagt træer med huller. Ved anden kortlægning af skov i 2016-2019 blev der kortlagt træer med enten huller eller råd.

Ved første kortlægning blev der kortlagt i tre kategorier: under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha og over 5 træer/ha. Ved anden kortlægning blev der tilføjet en ekstra kategori, således at man kortlagde i fire kategorier: under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha, 6-10 træer/ha og over 10 træer/ha.

Figuren viser strukturparameteren træer med huller registreret ved første kortlægning. Parameteren inddeles i tre kategorier: Under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha og over 5 træer/ha.

Figuren viser strukturparameteren træer med huller eller råd registreret ved anden kortlægning. Parameteren inddeles i fire kategorier: Under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha, 6-10 træer/ha og over 10 træer/ha.

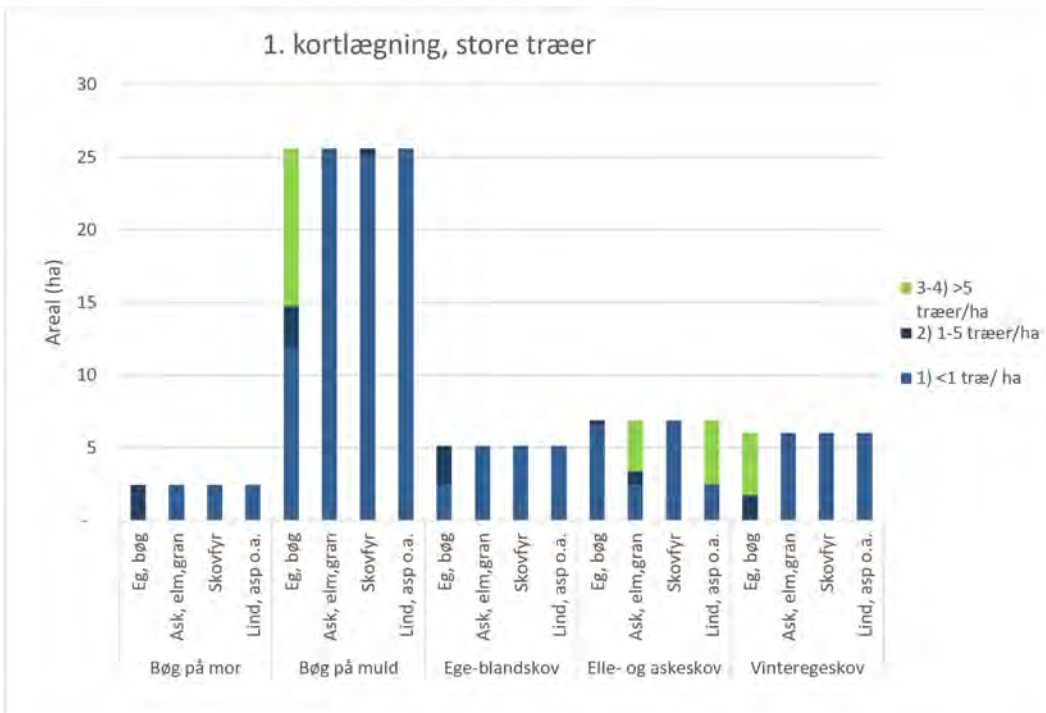
Miljøstyrelsen vurderer, at resultatet af første og anden kortlægning af skov viser, at andelen af træer med huller eller råd er steget for så vidt angår ege-blandskov (9160), vinteregeskov (9170) og elle- og askeskov (91E0). Det bemærkes dog, at der er forskel i kortlægningsmetoden anvendt i henholdsvis første og anden kortlægning. For bøg på mor (9110) og bøg på muld (9130) vurderes det, at antallet med træer med huller eller råd pr. hektar ikke har ændret sig på størstedelen af arealet. En lille del af arealet med bøg på mor vurderes at have flere træer med huller eller råd end ved første kortlægning.

Store træer

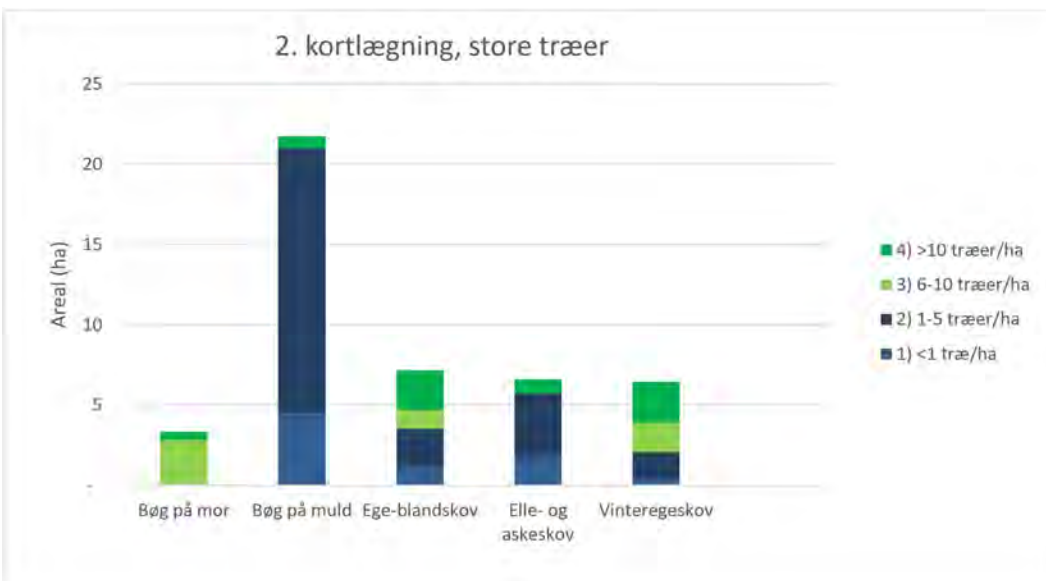
I forbindelse med kortlægningen af skovhabitatnaturen kortlægges bl.a. store træer som udtryk for gammel skov med en lang kontinuitet. Definitionen af store træer er ændret fra første til anden kortlægning. Store træer defineres ud fra stammediameter, og ændringerne i stammediameter fra

første til anden periode afhænger af både art og naturtype. Derudover blev der ved første kortlægning af skov registreret antallet af store træer/ha for 4 artsgrupper. Ved anden kortlægning blev der registreret et samlet antal store træer/ha. Da der således er sket en udvikling i kortlægningsmetoden, kan resultaterne af de to kortlægninger ikke sammenlignes direkte.

Ved første kortlægning blev der kortlagt i tre kategorier: under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha og over 5 træer/ha. Ved anden kortlægning blev der tilføjet en ekstra kategori, således at man kortlagde i fire kategorier: under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha, 6-10 træer/ha og over 10 træer/ha.

Figuren viser strukturparameteren store træer registreret ved første kortlægning. Parameteren er underinddelt i tre kategorier afhængig af træart. Parameteren inddeles i tre kategorier: Under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha og over 5 træer/ha

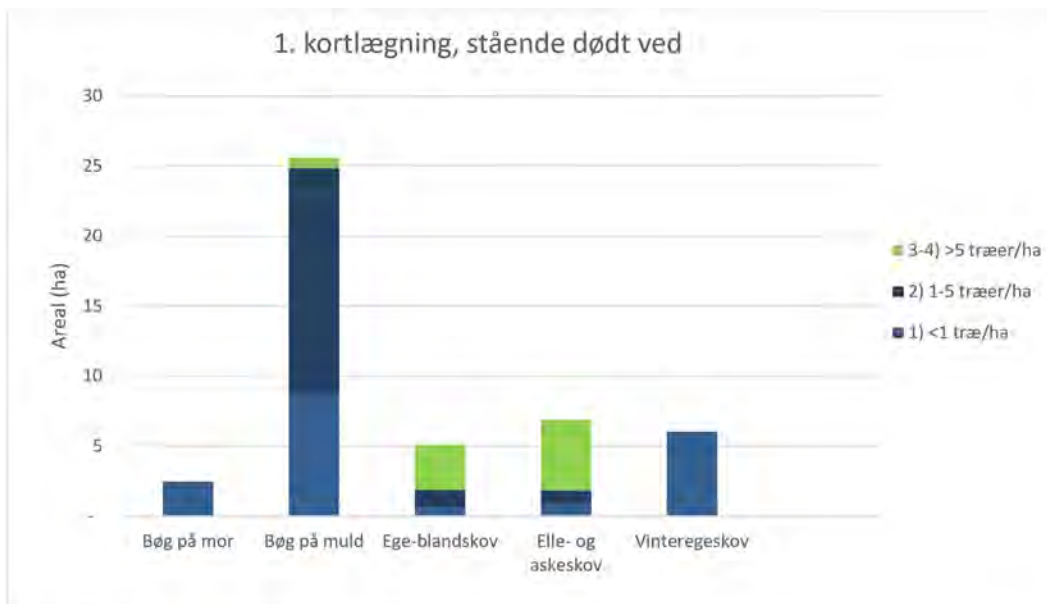
Figuren viser strukturparameteren store træer registreret ved anden kortlægning. Parameteren inddeles i fire kategorier: Under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha, 6-10 træer/ha og over 10 træer/ha.

Med hensyntagen til forskelle i anvendt kortlægningsmetode mellem de to kortlægninger, vurderer Miljøstyrelsen, at andelen af store træer er steget i ege-blandskov (9160) og ikke har ændret sig for bøg på mor (9110) og i vinteregeskov (9170). På størstedelen af de samlede kortlagte arealer for bøg på muld (9130) og elle- og askeskov (91E0) kan andelen af store træer være faldet mellem de to kortlægninger. Dette skyldes formentlig skovdrift i bøg på muld og død og/eller udtagning af ask som følge af asketoptørre.

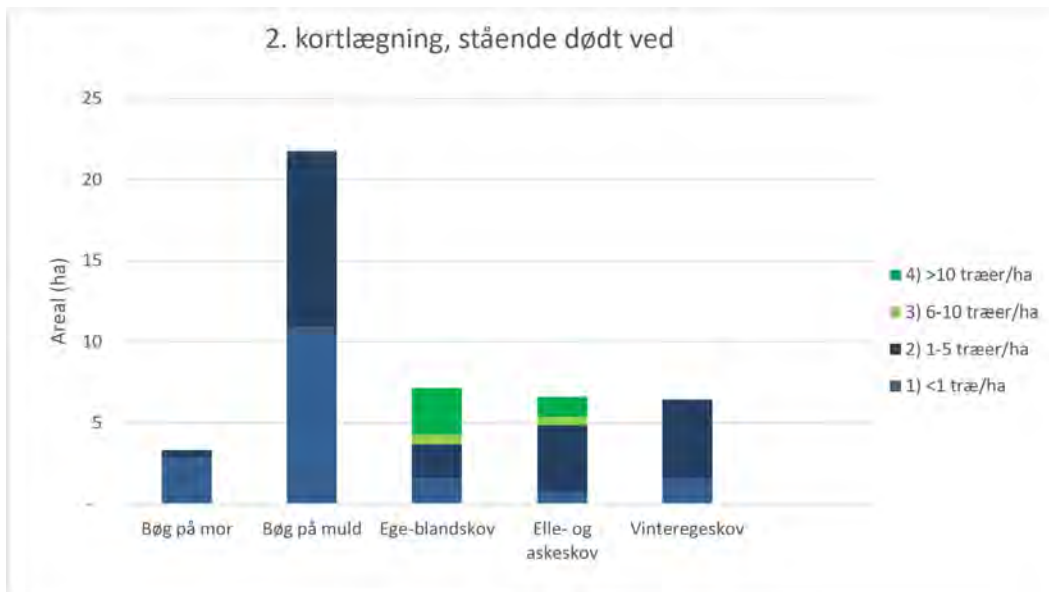
Stående dødt ved

I forbindelse med kortlægningen af skovhabitatnaturen kortlægges bl.a. stående dødt ved højere end 2 m. De enkelte stykker af dødt ved skulle ved første kortlægning have en diameter på over 25 cm og ved anden kortlægning en diameter på over 20 cm.

Ved første kortlægning blev der kortlagt i tre kategorier: under 1 stk/ha, 1-5 stk/ha og over 5 stk/ha. Ved anden kortlægning blev der tilføjet en ekstra kategori, således at man kortlagde i fire kategorier: under 1 stk/ha, 1-5 stk/ha, 6-10 stk/ha og over 10 stk/ha.

Figuren viser strukturparameteren stående dødt ved registreret ved første kortlægning. Parameteren inddeles i tre kategorier: Under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha og over 5 træer/ha.

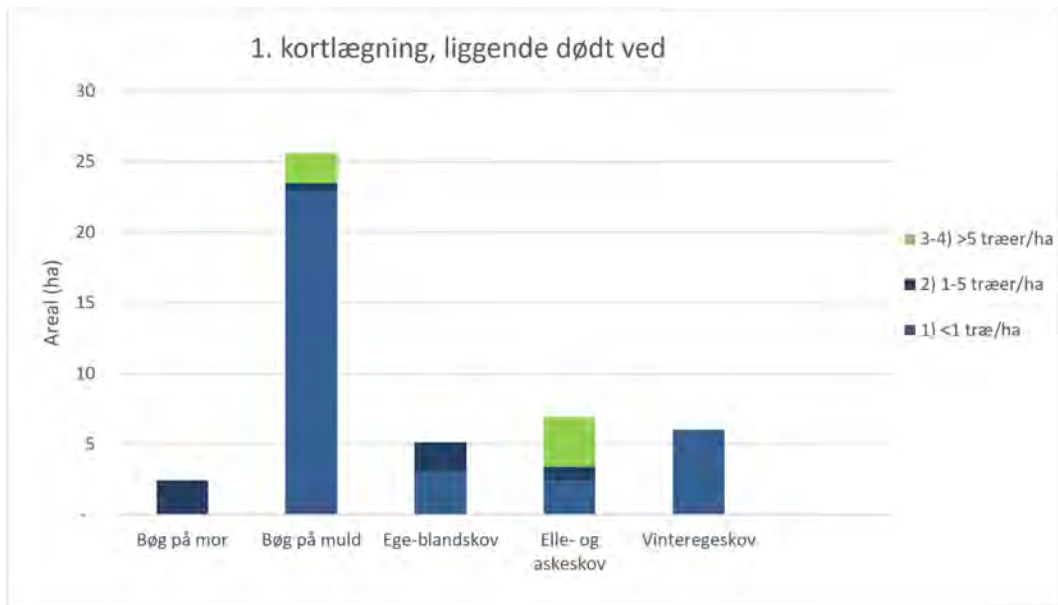
Figuren viser strukturparameteren stående dødt ved registreret ved anden kortlægning. Parameteren inddeles i fire kategorier: Under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha, 6-10 træer/ha og over 10 træer/ha.

For stående dødt ved i skovtyperne, vurderer Miljøstyrelsen, at antallet pr. hektar har været stabilt for bøg på mor (9110), ege-blandskov (9160) og vinteregeskov (9170) mellem de to kortlægninger. For vinteregeskov kan der være tale om en lille stigning. For bøg på muld (9130) og elle- og askeskov (91E0) vurderes det, at antallet af stående døde stammer kan være faldet. Faldet kan skyldes, at enkelte døde stammer, som var stående ved kortlægningen 2005-2012 nu indgår som liggende dødt ved. Skovdrift og udtagning af døde ask har givetvis også spillet en rolle for disse naturtyper. Det skal bemærkes, at der har været en metodeudvikling, der giver en mindre forskel på størrelsen af stammer, der er talt med ved de to kortlægninger.

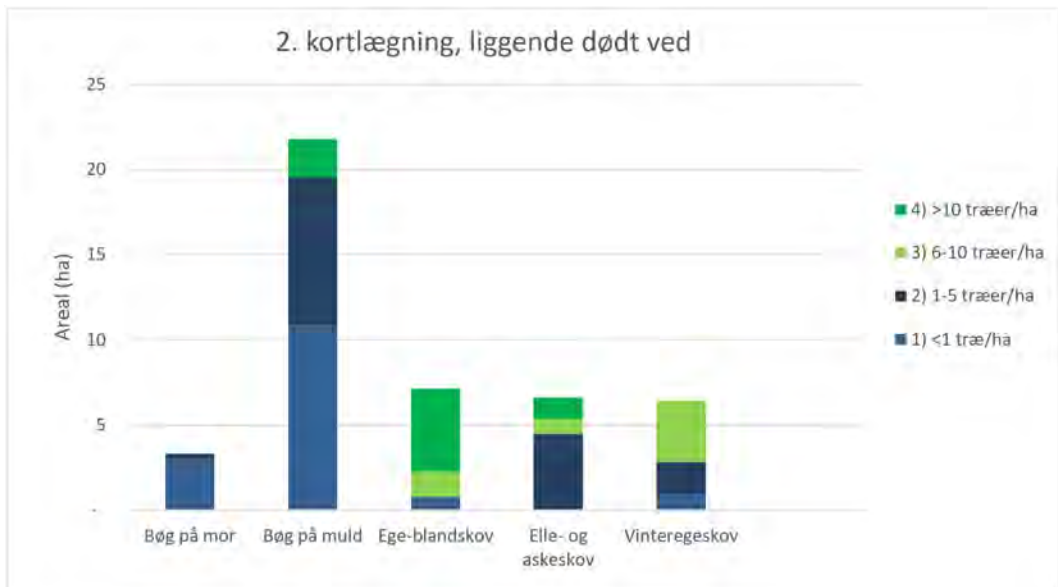
Liggende dødt ved

I forbindelse med kortlægningen af skovhabitatnaturen kortlægges bl.a. liggende dødt ved. I første kortlægning var kriterierne, at de enkelte stykker af dødt ved skulle være længere end 5 m og have en diameter på over 25 cm. Ved anden kortlægning var kriterierne, at det døde ved skulle være længere end 2 m og have en diameter på over 20 cm.

Ved første kortlægning blev der kortlagt i tre kategorier: under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha og over 5 træer/ha. Ved anden kortlægning blev der tilføjet en ekstra kategori, således at man kortlagde i fire kategorier: under 1 træ/ha, 1-5 træer/ha, 6-10 træer/ha og over 10 træer/ha.

Figuren viser strukturparameteren liggende dødt ved registreret ved første kortlægning. Parameteren inddeles i tre kategorier: Under 1 stk/ha, 1-5 stk/ha og over 5 stk/ha.

Figuren viser strukturparameteren liggende dødt ved registreret ved anden kortlægning. Parameteren inddeles i fire kategorier: Under 1 stk/ha, 1-5 stk/ha, 6-10 stk/ha og over 10 stk/ha.

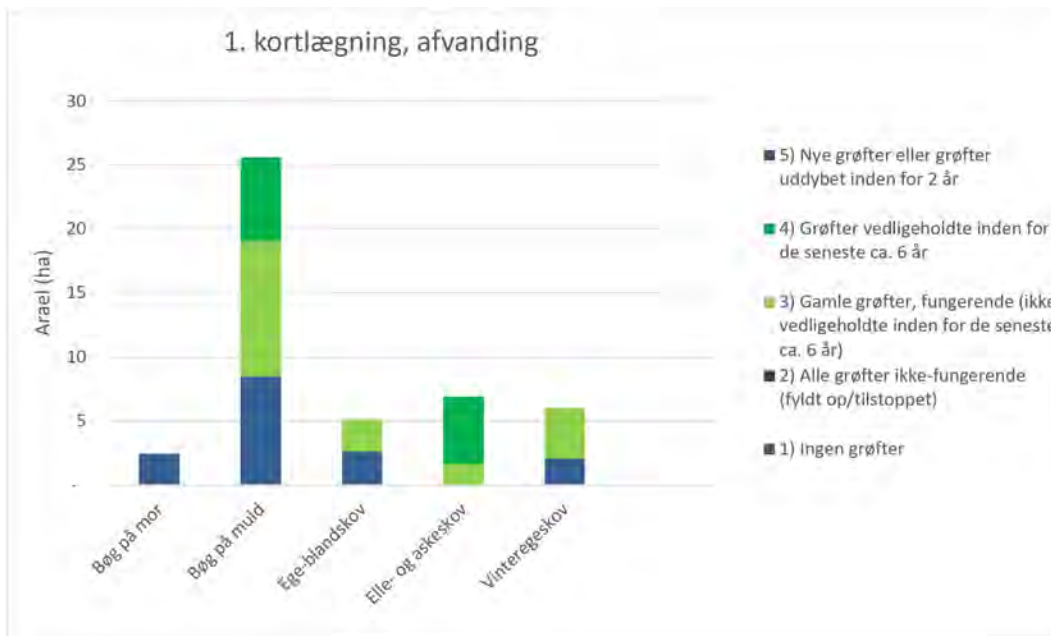
Miljøstyrelsen vurderer, at der mellem første og anden kortlægning er kommet mere liggende dødt ved på arealer med ege-blandskov (9160) og vinteregeskov (9170). Det skal dog bemærkes, at der er forskel i størrelsen af liggende dødt ved metoder anvendt for de to kortlægninger. For bøg på mor (9110), bøg på muld (9130) og elle- og askeskov (91E0) vurderes det, at mængden af liggende dødt ved har været stabilt mellem de to perioder.

Hydrologi, afvanding

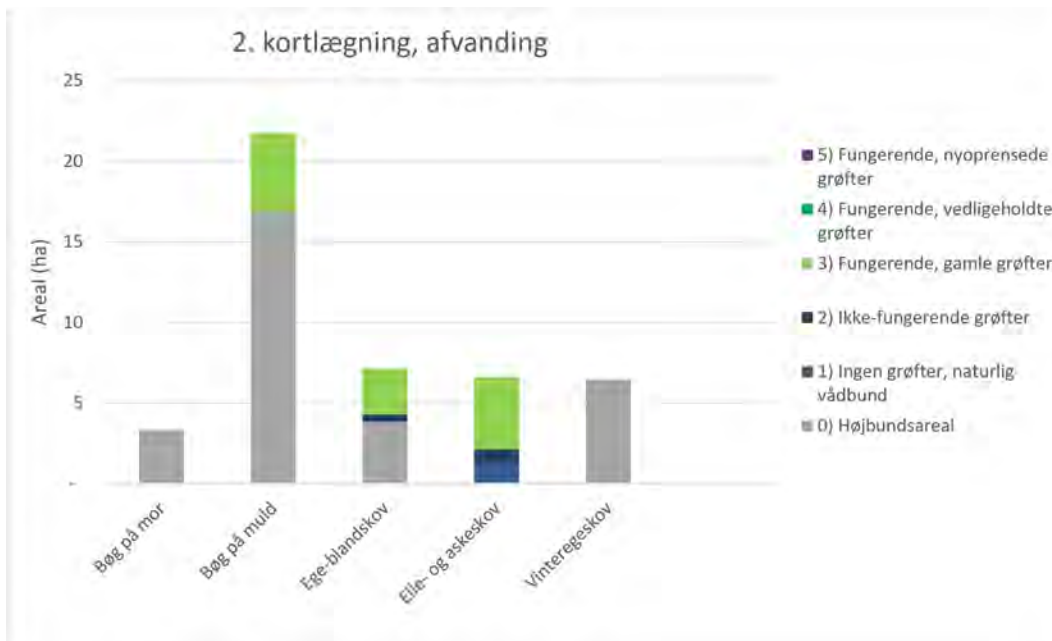
I forbindelse med kortlægningen af skovhabitatnaturen registreres bl.a. den hydrologiske parameter afvanding, der dækker grøftning og dræning. Ved første kortlægning blev effekten af afvanding registreret i 5 kategorier, og ved anden kortlægning blev der registreret i 6 kategorier, da man ved anden kortlægning også registrerede, om der var tale om højbundsjord. Bortset fra det ekstra niveau, er der ikke sket nogen ændring af kortlægningsmetoden fra første til anden kortlægning.

Effekten af grøftning og dræning er ved kortlægningen registreret i én af nedenstående kategorier:

Første kortlægning	Anden kortlægning
1) Ingen grøfter	0) Højbundsareal
2) Alle grøfter ikke-fungerende (fyldt op/tilstoppet)	1) Ingen grøfter, naturlig vådbund
3) Gamle grøfter, fungerende (ikke vedligeholdte inden for de seneste ca. 6 år)	2) Ikke-fungerende grøfter
4) Grøfter vedligeholdte inden for de seneste ca. 6 år	3) Fungerende, gamle grøfter
5) Nye grøfter eller grøfter uddybet inden for 2 år	4) Fungerende, vedligeholdte grøfter
	5) Fungerende, nyoprensede grøfter

Figuren viser strukturparameteren afvanding registreret ved første kortlægning. Parameteren inddeles i fem kategorier, hvor laveste kategori svarer til mindst påvirkning af afvanding.

Figuren viser strukturparameteren afvanding registreret ved anden kortlægning. Parameteren inddeles i seks kategorier, hvor laveste kategori svarer til mindste afvandings påvirkning.

Sammenlignes afvanding i områdets skovtyper mellem de to kortlægninger i 2005-2012 og 2016-2019 ses, at der generelt er sket en aldring af grøfter, der havde være uddybet eller vedligeholdt inden for en årrække ved den første kortlægning. Ved anden kortlægning er store dele af bøge- og egeskovstyperne vurderet til at være højbundsarealer, hvor grøftning har mindre betydning, mens der for øvrige arealer ikke er sket yderligere afvanding siden første kortlægning. For elle- og askeskov (91E0) vurderes det, at flere arealer har fået forbedret hydrologi.

3.1.2.1 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)

Skovene i Danmark er generelt unge, således er ca. 80% af de danske skove under 200 år gamle og 25% af landets skovareal er yngre end 55 år. Da man i sin tid udpegede habitatområderne, fokuserede man på at udpege skove, der var selvsåede eller selvforyngende og med en naturnær skovdrift. Det forventes derfor, at der går lang tid, før man vil kunne se en udvikling i de udvalgte parametre, og man fx får flere store træer og mere dødt ved i skovene. Det vurderes, at man ikke kan forvente at se en stor udvikling inden for det relativt korte tidsinterval, der er mellem de to kortlægningsperioder af skov. Det væsentlige vurderes derfor at være, at man ikke ser en tilbagegang i de enkelte parametre.

På baggrund af udviklingen i de udvalgte parametre kortlagt i 2005-2012 og 2016-2019 vurderes det, at områdets kortlagte skovnaturtyper bøg på mor, ege-blandskov, vinteregeskov og elle- og askeskov overordnet set er stabile eller i fremgang. Strukturparametre for bøg på muld vurderes til at være stabile eller i tilbagegang i området.

Da de enkelt strukturparametre registreres i kategorier, kan fx et lavere antal stående døde stammer på et areal godt dække over, at flere stammer er væltede og derfor i seneste kortlægning indgår som liggende dødt ved - også selvom vurderingen af udvikling i liggende dødt ved er "stabil". Det vurderes dog, at der kan være tale om en trussel mod naturtilstanden, hvis de enkelte strukturparametre er faldende.

Arealer med bøg på mor (9110), ege-blandskov (9160) og vinteregeskov (9170) vurderes at have en stabil eller stigende udvikling på alle fire relevante parametre. Hydrologi for disse naturtyper i dette område vurderes at være af mere underordnet betydning.

Bøg på muld (9130) og elle- og askeskov (91E0) er vurderede til at have en negativ udvikling i antallet af store træer og stående døde stammer. For elle- og askeskov kan asketoptørre spille en væsentlig rolle for denne udvikling. Da udviklingen i hydrologi samtidig er i gået i retning af en mere naturlig hydrologi, vurderes naturtypen i området samlet set ikke at være i en negativ udvikling, men kan være udsat for udsving på nogle af de målte parametre betinget af de naturgivne omstændigheder. Tilbagegang i antal store træer og stående dødt ved på arealer med bøg på muld vurderes at være et udtryk for en nedgang i tilstand. Dette kan skyldes almindelig skovdrift, hvilket også understøttes i, at visse arealer kortlagt med naturtypen i 2005-2012 ikke længere opfylder krav til at kunne kortlægges som habitatnatur.

	Huller eller råd	Store træer	Stående dødt ved	Liggende dødt ved	Hydrologi
Bøg på mor	Stabil	Stabil	Stabil	Stabil	-
Bøg på muld	Stabil	Faldende	Faldende	Stabil	-
Ege-blandskov	Stigende	Stigende	Stabil	Stigende	-
Vinteregeskov	Stigende	Stabil	Stabil	Stigende	-
Elle- og askeskov	Stigende	Faldende	Faldende	Stabil	Forbedret

I tabellen ses vurdering af udviklingen i strukturparametre fra første til anden kortlægning af skovnaturtyperne.

3.2 Områdets sø-natur

Ved overvågning af søer i NOVANA-programmet skelnes der mellem store søer over 5 ha og mindre søer og vandhuller under 5 ha. De store søer overvåges i forbindelse med programmets sø-overvågning, og for denne gruppe er der endnu ikke udviklet et tilstandssystem i forhold til naturtilstand. Der er således alene foretaget en bestemmelse af naturtypen for de store søer. De mindre søer og vandhuller under 5 ha overvåges i NOVANA-programmets naturovervågning, og for de mange søer i denne gruppe er der udover en bestemmelse af de enkelt søers naturtype også foretaget en beregning af søernes naturtilstand.

For de sø-naturtyper, der er kortlagt i området, er naturtyperne generelt karakteriseret ved at søbred med smårter (3130) er ret næringsfattige søer og vandhuller med små amfibiske planter ved bredden. Kransnålalgesø (3140) er kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger, der typisk er ganske rene eller kun lidt eutrofierede. Næringsrig sø (3150) er næringsrige søer og vandhuller, typisk med flydeplanter eller store vandaks. Brunvandet sø (3160) er søer og vandhuller, hvor vandets farve skyldes et højt indhold af humusstoffer. Typisk er det også ret sure søer med lave pH-værdier på 3-6. Laguner og strandengssøer (1150) er brakvandssøer afsnøret fra havet eller saltvandspåvirkede, permanente vandhuller ved kysten og udgør dermed en overgangszonzone mellem indlandssøer og kysthabitaterne.

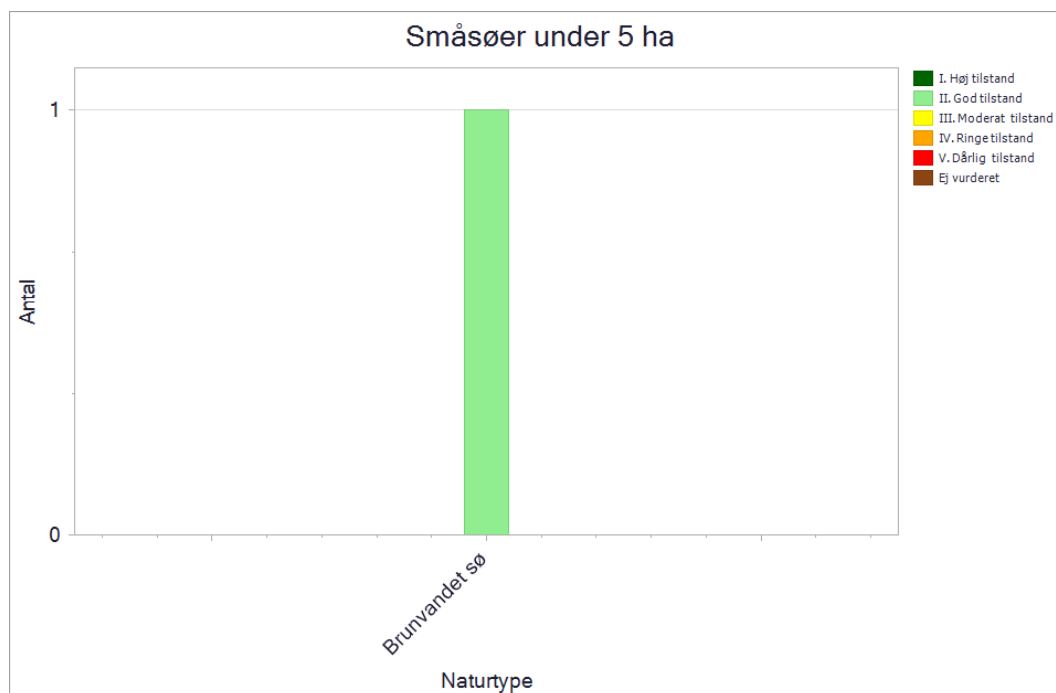
3.2.1 Søer under 5 ha

Søer under 5 ha kortlægges og der foretages en beregning af søernes tilstand i forbindelse med NOVANA-programmets kortlægning af vandhuller og småsøer.

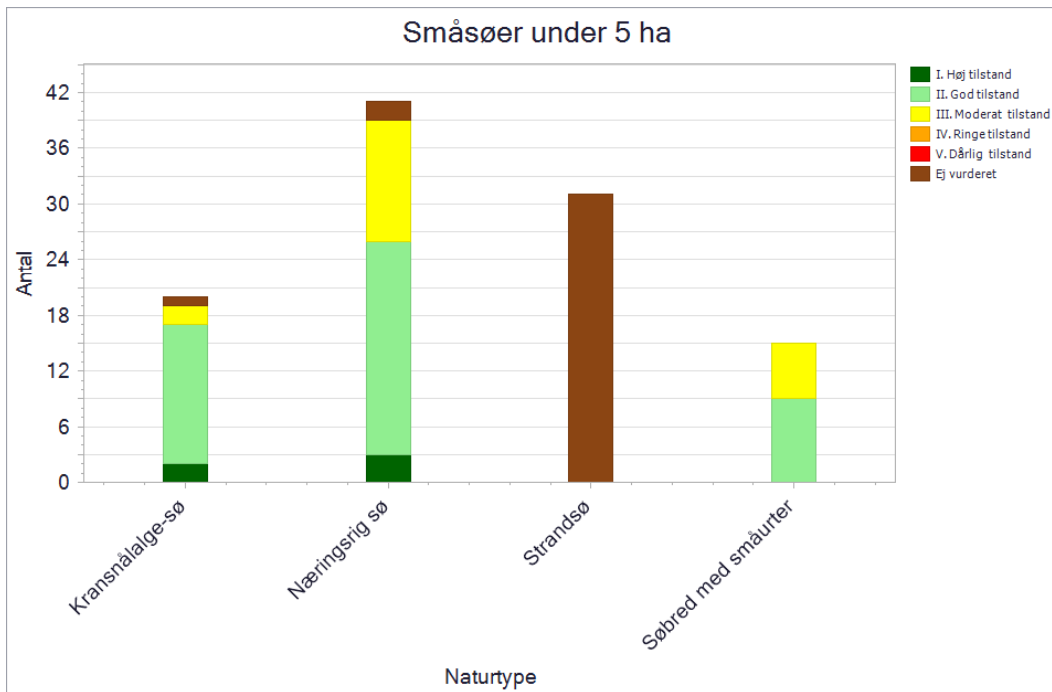
Søer under 5 ha er naturtypekortlagt og på baggrund af vegetation og en kombination af en række strukturparametre i og omkring søen er de enkelt søers tilstand beregnet. Metoden er beskrevet i den tekniske anvisning, der kan ses på DCE Aarhus universitets hjemmeside. I de Natura 2000-

områder, hvor der er foretaget kortlægning af levesteder for vandhulsarterne stor vandsalamander og klokkefrø, er der samtidig foretaget kortlægning af de pågældende søers naturtype og tilstand. For et mindre antal søer kortlagt i perioden 2007-2012 er der ikke foretaget en beregning af naturtilstanden.

I en række Natura 2000-områder er alle eller stort set alle småsøerne blevet kortlagt og søernes tilstand er blevet beregnet. I andre områder, typisk de meget store områder med et stort antal småsøer, er kortlægningen ikke fuldt dækkende. Der vil i disse områder således være et antal søer, der ikke er undersøgt. Der er sket et skift i vurderingen af småsøernes naturtype mellem denne og den tidligere kortlægning. Tidligere kunne en enkelt eller nogle få planter være afgørende for fastsættelse af naturtypen. I den seneste kortlægningsrunde er det valgt, at naturtypebestemmelsen foretages på baggrund af den samlede sø-tilknyttede flora og de fysiske forhold i og omkring søerne. Det præsenterede datamateriale i figuren nedenfor vil især være indsamlet i perioden 2013-2018, men vil også kunne indeholde kortlægningsdata fra tidligere år for de småsøer, der ikke er blevet genkortlagt i denne overvågningsperiode.

Figuren viser antal og tilstand af de kortlagte småsøer under 5 ha i området. Tilstandsklasserne er angivet med en farveskala.

Figuren viser antal og tilstand af de kortlagte små søer under 5 ha i området. Tilstandsklasserne er angivet med en farveskala.

I Natura 2000-området er der kortlagt 41 små søer med habitatnaturtypen næringsrig sø (3150). De er tilstandsberegnet med hhv. 26 i høj eller god tilstand og 13 i moderat tilstand. De resterende 2 næringsrige søer mangler tilstandsberegning. De fleste af søerne i høj og god tilstand, ligger lysåbent og med græsning eller slæt på de tilstødende arealer. Der er især tale om vandhuller, der har indgået i genopretningsprojekter af levesteder for klokkefrø på Glænø og Agersø samt relativt nyrestaurerede vandhuller i området vest for Borreby.

De 31 kortlagte små søer med naturtypebetegnelsen strandsø/lagune (1150) er saltpåvirkede, kystnære strandengssøer. Denne naturtype er ikke tilstandsberegnet.

Der er kortlagt 20 kransnålalgesøer (3140) i Natura 2000-området. Heraf er de 17 i høj eller god tilstand, 2 i moderat tilstand og 1 uden tilstandsberegning. Mange kransnålalgesøer i høj og god tilstand er vandhuller, der enten er relativt nygravede eller nyoprensede. Kransnålalger, der karakteriserer typen, kan i sådanne restaurerede søer være talrige henover en pionérfase i en årrække. Flere af de kortlagte kransnålalgesøer vil derfor på en senere tidspunkt kunne overgå til den mere udbredte sønaturtype, næringsrig sø.

Af de 15 kortlagte små søer med habitatnaturtyper søbred med småurter (3130) er 9 i god tilstand og 6 i moderat tilstand. Fælles for disse er, at der er tale om meget fladvandede søer, der er delvist udtørrede om sommeren og ofte også med afgræsning på de tilstødende arealer. Søbred med småurter er i dette Natura 2000-område udelukkende kortlagt på Agersø og Omø.

Der er kortlagt en enkelt brunvandet sø på Glænø, som er i god tilstand. Det er et relativt nygravet vandhul til klokkefrø, og naturtypen kan derfor ændre sig over en årrække indtil et mere blivende successionsstadium har indfundet sig.

3.2.2 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)

Generelt vurderes det, at mindst 2/3 af området småsøer er i god eller høj tilstand. Dette kan primært tilskrives projekter med oprensning af eksisterende vandhuller, nygravning af vandhuller og omlægning af arealer omkring vandhullerne fra afgrøder til afgræsning. Projekterne sigter især mod at forbedre levevilkår for klokkefrø. De øvrige småsøer, hvoraf de undersøgte er i moderat tilstand, er bl.a. truet af eutrofiering.

3.2.3 Søer over 5 ha

I forbindelse med Miljøstyrelsens overvågning af miljøtilstanden som grundlag for vandområdeplanerne indsamles der for de store søer en lang række miljødata. Der er således i alle større søer gennem flere overvågningsperioder systematisk indsamlet data om søernes miljøtilstand og naturindhold. Det drejer sig bl.a. om udvikling i sigtddybde, indhold af klorofyl a, totalfosfor og total-kvælstof, og undersøgelser af søernes undervandsvegetation. På baggrund af data er der i forbindelse med vandplanlægningen foretaget en vurdering af miljøtilstand og målopfyldelse for søerne. På baggrund af den registrerede plantevækst i søerne er der endvidere foretaget en identifikation af søernes naturtypeindhold. Oplysninger herom kan findes på Miljøstyrelsens hjemmeside i de basisanalyser, der udarbejdes forud for vandområdeplanerne.

I dette område er der 6 søer over 5 ha, der alle har miljømålet god økologisk tilstand. For 3 af søerne er der foretaget en naturtypebestemmelse til lagune (1150), mens naturtypen for de tre øvrige søer er ukendt. Alle søer over 5 ha er omfattet af vandplanerne, og man kan læse mere om dem på Miljøstyrelsens hjemmeside.

Flasken øst for Stignæs er en 7 ha stor saltpåvirket sø (lagune, 1150), som i basisanalysen for vandområdeplaner 2021-2027 er vurderet til ringe samlet økologisk tilstand og med ringe økologisk tilstand for fytoplankton.

Magleby Lung syd for Borreby Gods ved Nyvang en 7 ha stor sø med ukendt naturtype. Søen er i basisanalysen for vandområdeplaner 2021-2027 vurderet til dårlig samlet økologisk tilstand og med dårlig økologisk tilstand for fytoplankton.

Skage Sø på Agersø er en 8 ha stor strandengssø (lagune, 1150), som i basisanalysen for vandområdeplaner 2021-2027 er vurderet til moderat samlet økologisk tilstand og med god økologisk tilstand for fytoplankton.

Omø Sø på 11 ha er ligeledes en strandengssø (lagune, 1150), som i basisanalysen for vandområdeplaner 2021-2027 er vurderet til dårlig samlet økologisk tilstand og med dårlig økologisk tilstand for fytoplankton.

Kemisk tilstand og økologiske tilstand for makrofyter og fisk for de fire nævnte søer er ukendt. Naturtypen for Mosebækken (8 ha) på Omø og Stignæs Vejle Sø er ukendt. Der er ikke tilstandsdata for disse i basisanalysen for vandområdeplaner 2021-2027.

3.3 Områdets vandløbsnatur

I Danmark findes der to vandløbshabitatnaturtyper: "Vandløb med vandplanter" og "Vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter". Specielt den første naturtype er vidt udbredt i de danske vandløb, og langt de fleste vandløbsstrækninger vil kunne henføres til denne naturtype. Den anden naturtype er meget sjældent forekommende, og naturtypen vil oftest kun registreres på korte vandløbsstrækninger, normalt i perioder med lav vandstand, hvor naturtypens karakteristiske arter vil kunne etablere sig langs de mudrede vandløbsbredder. I år med dårlige vækstbetingelser eller høj vandstand kan naturtypen helt mangle.

I NOVANA-programmet er de to vandløbsnaturtyper kortlagt i vandløb i de habitatområder, hvor naturtyperne indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Der er endnu ikke i NOVANA-programmet udviklet et tilstandssystem til vandløbsnaturtyperne. Der vil således alene blive omtalt naturtypernes aktuelle forekomst på de kortlagte vandløbsstationer i områderne. Det er på nuværende tidspunkt ikke muligt at udtale sig om vandløbsnaturtypernes udbredelse i vandløbene. Kortlægningen er foretaget i de vandløb, der er omfattet af vandområdeplanerne, hvor der også kan findes flere oplysninger om vandløbenes økologiske tilstand.

I dette område er en del af Spegerborgrenden kortlagt som vandløb med vandplanter (3260). Der er i alt kortlagt en strækning på 740 m, som opfylder kriterier for at være omfattet af naturtypen. I den kortlagte del af vandløbet findes bl.a. arter af vandstjerne, men også en del trådalger, der tyder på en vis eutrofiering på kortlægningstidspunktet. Vandløb i området er omfattet af vandområdeplanen for vandområdedistrikt Sjælland.

3.4 Områdets marine natur

I Danmark forekommer 8 marine habitatnaturtyper. De fem typer, bugter og vige (1160), rev (1170), sandbanke (1110), laguner og strandsøer (1150) og vadeflader (1140) forekommer i flere Natura 2000-områder i Danmark, mens boblerev (1180), flodmundinger (1130) og havgrotte (8330) kun forekommer i få Natura 2000-områder.

For de marine naturtyper, der er kortlagt i området, er naturtyperne generelt karakteriseret ved, at sandbanke (1110) er dannet ved materialetransport langs kysterne fx i form af revler, der kan være ubevoksede eller evt. med ålegræs. Vadeflade (1140), der blotlægges ved ebbe, forekommer primært i Vadehavet, men findes også i de indre danske farvande fra Læsø til Lolland. Kystlaguner (1150) er brakvandssøer og nor, der er mere eller mindre afsnøret fra og med begrænset udveksling med havet. Bugter og vige (1160) er lavvandede områder med begrænset fersk påvirkning, og udgør dermed størstedelen af fjordene i de indre farvande. Rev (1170) er områder på havbunden med hård bund, fx stenrev, ofte med en stor artsrigdom af dyr og planter. Naturtypen rev rummer også de såkaldte biogene rev, hvor den hårde bund er dannet af fx blåmuslinger eller hestemuslinger.

De marine naturtyper er på nuværende tidspunkt kortlagt én eller to gange. Resultatet af kortlægningen af områdets marine naturtyper ses af nedenstående tabel.

Naturtype	Naturtypekode	Kortlægningsår	Kortlagt
Sandbanker	1110	2012	1.182 ha
Kystlaguner og strandsøer	1150	2004	1.886 ha
Bugter og vige	1160	2004	5.015 ha
Rev ¹	1170	2012 og 2014	5.305 ha

1) Rev er kortlagt som 5.199 ha stenrev, 88 ha biogene rev og 18 ha mulige biogene rev.

De marine naturtyper er på nuværende tidspunkt kortlagt en gang i dette område. Resultatet af kortlægningen ses af denne tabel.

Områdets marine naturtyper er kortlagt én gang, men over flere år: 2004, 2012 og 2014. I den forbindelse er der kortlagt 4 marine naturtyper i form af sandbanker, kystlaguner, bugter og vige samt rev. Vadeflade (1140) har ikke indgået i kortlægningen. Områdets sandbanker og stenrev er kortlagt ved akustisk kortlægning suppleret med videotranssekter. De øvrige naturtyper er kortlagt ud fra geografiske definitioner.

Rev (1170) og *bugter og vige (1160)* er de dominerende marine naturtyper i dette Natura 2000-område. Der er kortlagt i alt 5.199 ha stenrev og dertil 116 ha biogene eller mulige biogene rev. Bugter og vige udgør 5.015 ha.

Samme randmorænestrøg, som har dannet Omø og Agersø, danner baggrund for den udbredte forekomst af stenrev i dette område. Revene består de fleste steder af mindre sten og grus og med op til 5% dækning af større sten. Faunaen bestod ved kortlægningen overvejende af blåmuslinger med en dækning på 20-25%. Biogene og mulige biogene rev blev især kortlagt som aflange bånd langs dybdekurver på skråninger og langs render, fx mellem Omø og Agersø, og øst for Agersø. De biogene rev bestod generelt af 30-50% blåmuslinger, men lokalt som 100% dækning af tykke muslingemåtter. På de biogene rev blev der observeret søstjerner, strandsnegle, mosdyr, dyriske svampe, kutling og torsk. Vegetationen på begge typer rev bestod af ålegræs og buskformede rødalger, men også andre makroalger som blodrød ribbeblad, kile-rødblåd, gaffeltang og savtang.

Kystlagunerne (1150) består især af Basnæs Nor og Holsteinsborg Nor samt Skælskør Nor og dækker et marint areal på 1.886 ha. Lagunernes bund består af sand.

Der er kortlagt i alt 1.182 ha *sandbanker (1110)*, der især ligger langs med Glænø og feddene, i forlængelse af Omø i sydlig retning og omkring Agersø. Sandbankerne er enten dannet som revler langs kysterne eller i strømlæ, fx i forbindelse med stenrev. Faunaen blev ved kortlægningen observeret som sandormehobe og stedvist med mange blåmuslinger. Sidstnævnte især i områder, hvor der også var biogene rev. Derudover var der bl.a. søstjerner, hydroider, pungrejer, kutlinger og enkelte skrubber. Ålegræs forekom de fleste steder kun pletvist på sandbankerne og typisk med en lille dækning. Makroalger blev registreret på steder med sten eller muslingeskaller med buskformede rødalger som de mest almindelige.

3.4.1 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)

Generelt er mange af de marine naturtyper påvirket af næringsstofbelastningen, hvor indsatser for denne påvirkning varetages i Vandområdeplanerne. Ligeledes kan der være påvirkning fra menneskelige forstyrrelser fx i form af fiskeri og sejllads. I nedenstående behandles data for to grupper af fiskeri:

- Fiskeri med bundsløbende redskaber (bundtrawl, bomtrawl, snurrevod og muslingeskrabere)
- Fiskeri med ikke bundsløbende fiskeriredskaber (garn, pelagiske redskaber, som er pelagisktrawl og not, samt andre passive redskaber)

Fiskeri med bundsløbende redskaber (bundtrawl, bomtrawl, snurrevod og muslingeskrabere) vurderes generelt at have en påvirkning på havbundens tilstand, herunder på bundvegetationen og dyreliv.

Fiskeri med ikke bundsløbende redskaber som fx med pelagiske trawl og not (fiskeri målrettet organismer i de frie vandmasser) kan i sjældne tilfælde have bifangster af havfugle og marine

havpattedyr (primært sæler). Pelagiske trawl og not kan skade boblerev, der rejser sig fra havbunden og op i vandsøjlen. I garnredskaber kan der forekomme bifangster af både havpattedyr og fugle. Omfanget af bifangster afhænger af, hvilke redskaber der anvendes, hvor der fiskes, samt hvilke dybder, der fiskes på.

Nedenstående kort illustrerer registrerede positioner for danske fartøjer, som fisker med henholdsvis bundslæbende redskaber og ikke bundslæbende fiskeriredskaber (pelagisk trawl og not, garn og andre passive redskaber) fra 2013 til 2018 i området. De viste positioner på kortene er de positioner, der logges, når et fartøj sejler med en given hastighed, hvor det antages, at fiskeriet kan foregå. Data viser ikke områdets eventuelle fiskeritryk fra udenlandske fiskere eller eventuel anden fiskeri fra både uden positionsloggere.

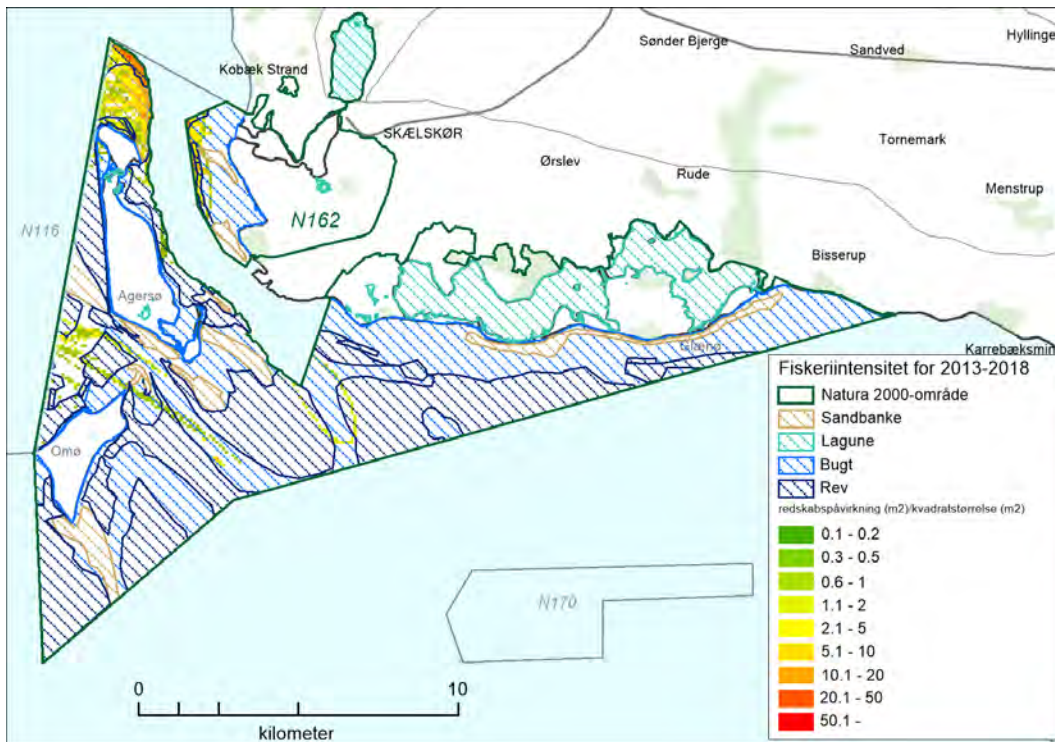
Området er beliggende inden for 3 sømilegrænsen, hvor det kun er tilladt for danske fiskefartøjer at udøve fiskeri.

For fiskeri med bundslæbende redskaber (bundtrawl, bomtrawl, snurrevod og muslingeskrabere) er data til fiskeriintensitet fremkommet ved positionslogging vha. enten AIS (Automatic Identification System) data, VMS data (Vessel Monitoring System) data eller Black Box-data (BB) samt logbøger i perioden fra 2013-2018. Forskellen mellem de tre data typer er primært det tidsinterval, hvormed fiskefartøjets position og hastighed registreres og dermed, hvor præcist man kan kortlægge redskabernes havbundspåvirkning.

- BB data er de mest præcise, da de sendes hver 10. sekund. Disse anvendes kun af muslingefiskere.
- VMS er et obligatorisk fiskerikontrolsystem for alle fartøjer over 12 meter, som skal sende én gang i timen.
- AIS er et obligatorisk sikkerhedssystem for alle fartøjer over 15 meter, dog anvender flere fartøjer under 15 meter også AIS sikkerhedssystemet, som sender i real tid dog med variabel intervaller.

Der kan forekomme fiskeri fra fartøjer under 12 m, som ikke har nogen af disse datasystemer, og dermed kan fiskeriet ikke vises for disse fartøjer.

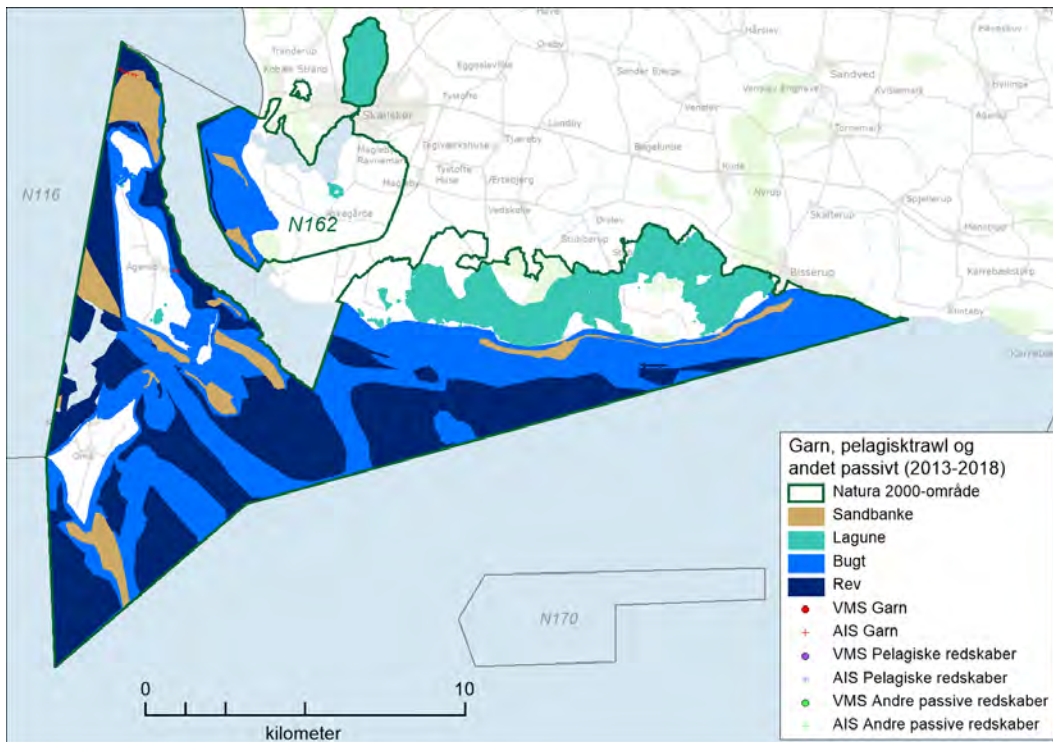
For bundslæbende fiskeriredskaber er arealet af den havbund, der påvirkes ved hver enkelt bundslæbende fiskeriindsats ('swept area' eller aftrykket per trawltræk), estimeret ved brug af metoder udviklet af Eigaard et al. (2016, 2017), hvor informationer om de enkelte fartøjers fiskeriaktivitet fra BB, AIS eller VMS kobles med informationer om de anvendte redskaber (type, antal og størrelse af redskab) fra logbøger. I denne analyse er aftrykket for Natura 2000-området vist i kvadrater af 100 x 100 m for perioden 2013-2018, og viser hvor mange gange kvadraten er blevet påvirket. En fiskeriintensitet på 2 betyder således, at hele kvadraten er blevet påvirket af bundslæbende redskaber to gange i løbet af perioden. I praksis kan en fiskeriintensitet på 2 også opnås ved, at eksempelvis halvdelen af kvadraten er blevet påvirket, hvad der svarer til fire gange.

Kort over fiskeriintensiteten med bundsløbende fiskeriredskaber og de kortlagte marine habitatnaturtyper. På kortet ses fiskeriintensiteten af bundsløbende fiskeriredskaber i 100 x 100 meter felter i en 6 årig periode (2013-2018). Kortet viser endvidere afgrænsningen af de kortlagte marine habitatnaturtyper, som forekommer i Natura 2000-området.

Området er i dag omfattet af bekendtgørelse om trawl- og vodfiskeri, som forbyder fiskeri med bundgående trawl.

Fiskeri med ikke bundsløbende redskaber er opgjort for garn, pelagisk trawl inklusiv notfiskeri og andre passive redskaber, så som ruser, tejner, liner og bundgarn. Denne type af fiskeri er vist på nedenstående kort med AIS og VMS data. VMS data fremgår mindre hyppigt i forhold til AIS data, da disse kun skal sendes én gang i timen fra fartøjer over 12 meter. AIS data er vist med varierende hyppighed, da de kan sendes helt ned til hvert andet sekund. De viste punkter på kortet er de positioner, der logges, når et fartøj sejler med en given hastighed, hvor det antages, at fiskeriet kan foregå. Således kan der være punkter, hvor der sejles ved denne hastighed, men hvor der ikke foretages fiskeri fx ved havneindsejlinger.

Kort over ikke bundslæbende fiskeriredskaber med garn, pelagiske redskaber, som er pelagisktrawl og not, samt andre passive redskaber, og de kortlagte marine habitatnaturtyper i Natura 2000-området i en 6 årig periode (2013-2018).

I perioden 2013-2018 var der fiskeri med både bundslæbende redskaber og garn i Natura 2000-området. Der var fiskeri med bundslæbende redskaber på de tre udpegede habitatnaturtyper bugter, rev og sandbanke, og der har været registreret lidt fiskeri med garn over området's rev og sandbanke. Fiskeri med bundslæbende redskaber kan hindre opnåelse eller opretholdelse af gunstig bevaringsstatus for området's rev, bugter og sandbanke. Området er i dag omfattet af bekendtgørelse om trawl- og vodefiskeri, som forbyder fiskeri med bundgående trawl. Se afsnittet om gennemførte indsatser i Natura 2000-området.

4. Områdets habitatarter

I NOVANA-programmet overvåger Miljøstyrelsen forekomst og udbredelse af en lang række arter. Forekomst af de overvågede arter i dette habitatområde er beskrevet nedenfor.

Overvågningsmetoderne er tidligere beskrevet i basisanalysens afsnit om datagrundlag. Inden for området er der desuden foretaget kortlægning af egnede levesteder for enkelte arter. For de arter, der lever i søer, er kortlægningen foretaget ved registrering af relevante biologiske og strukturelle forhold i områdets småsøer. Artskortlægning kan findes på Miljøministeriets [MiljøGIS](#) og i [Danmarks Naturdata](#).

Klokkefrø

Klokkefrø foretrækker lavvandede, soleksponerede, permanente vandhuller med god vandkvalitet, og hvor undervandsvegetation samtidig giver gode muligheder for fødesøgning og skjulesteder. Arten er følsom overfor forurening og overskygning af vandhullerne, ligesom tilstedeværelse af fisk og andefugle kan have negative konsekvenser for arten. Arten er i det nationale overvågningsprogram 2004-2018 blevet overvåget seks gange, og arten er i perioden registreret i 84-110 vandhuller på Fyn og Sjælland, med de største antal på Knudshoved, Røsnæs og Avernakø. I Danmark blev der i 2018 fundet klokkefrø i 110 vandhuller mod hhv. 98 og 110 vandhuller i 2012 og 2015. Siden 1999 er der gennem en række LIFE-projekter gravet og oprenset et stort antal ynglevandhuller, hvor der også er blevet udsat klokkefrøer. Projekterne har været med til at sikre de eksisterende bestande og den positive udvikling i antallet af levesteder og bestande andre steder.

Klokkefrø. Foto: Jens Søgaard Hansen

I dette Natura 2000-område er det kun på Agersø, at der har været en ubrudt bestand af klokkefrø gennem tiden. For at hjælpe områdets skrøbelige bestand, blev der genudsat yngel af klokkefrø på Glænø i 2010-11 og i 2015, på Agersø i 2010-11 og i Stignæsområdet vest for Borreby i 2015.

I perioden 2005-2009 blev klokkefrø overvåget tre gange i NOVANA-sammenhæng. Her blev arten fundet i 5-7 vandhuller på Agersø. I 2012 blev der trods genudsætninger kun gjort fund i 2 vandhuller på Agersø og i et enkelt vandhul på Glænø. I 2015 blev der registreret klokkefrø i 6

vandhuller på Agersø og i 3 på Glænø. Overvågningen i 2015 har ikke været påvirket af genudsætninger samme år, idet overvågningen foregår tidligere end genudsætningen. Overvågningen baserer sig desuden på kvækkende, voksne individer, hvorfor det tidligst er 2. år efter genudsætningen, at individerne vil kunne registreres i NOVANA. I 2018 blev en række vandhuller i Stigsnæsområdet undersøgt, men uden observationer af klokkefrø. Der blev i 2018 heller ikke fundet klokkefrø på Glænø, mens arten blev fundet i blot 3 vandhuller på Agersø.

Trods en betydelig indsats med forbedring af klokkefrøs levesteder samt genudsætninger må det konkluderes, at områdets bestand af klokkefrø fortsat er lille og meget sårbar.

Overvågede vandhuller med fund af klokkefrø i 2015 og 2018.

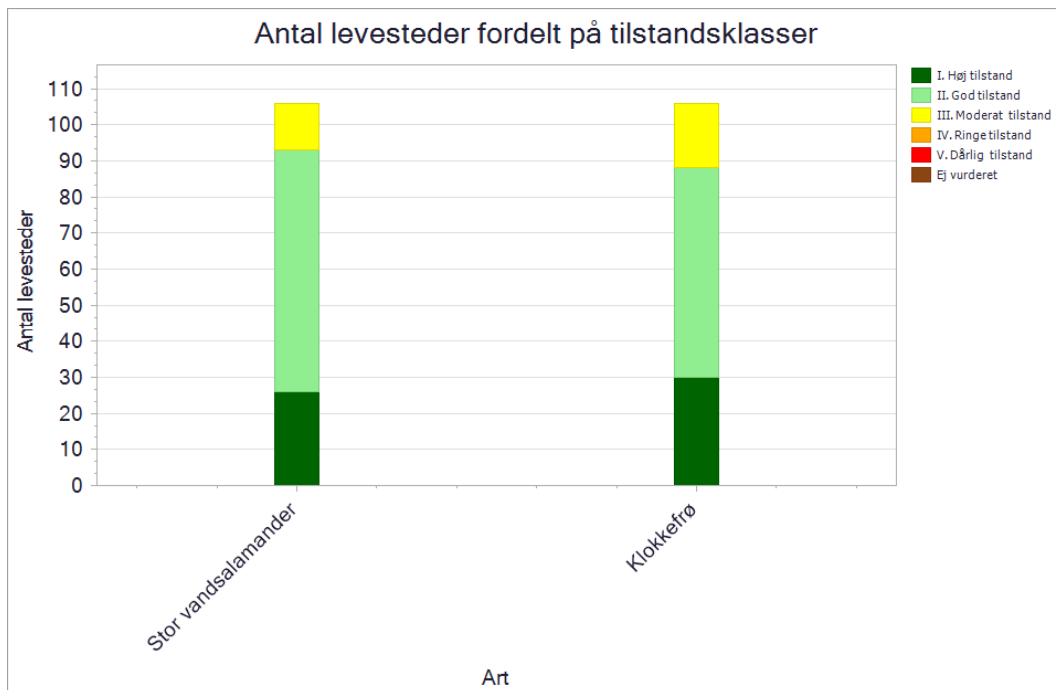
Inden for området er der kortlagt 106 levesteder for klokkefrø. Placeringen af disse ses af nedenstående kort. Ved kortlægning af levesteder, har der været fokus på registrering af søer og de væsentligste parametre, der beskriver hvorvidt de enkelte småsøer er i en tilstand der opfylder klokkefrøs krav til levesteder, eller modsat hvilke forhold der gør at de enkelte søer ikke lever op til artens krav til levesteder.

Tilstand af kortlagte levesteder for klokkefrø. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den grønne streg angiver habitatområdets grænse.

88 af de 106 kortlagte levesteder er i høj eller god tilstand, mens 18 er i moderat tilstand. Den høje andel af levesteder i høj eller god tilstand kan tilskrives de mange projekter i området rettet mod netop klokkefrø.

Selvom levesteder for klokkefrø generelt er blevet forbedret gennem en omfattende indsats, viser overvågningsdata imidlertid, at arten trods levestedsforbedringer og genudsætninger fortsat er meget sårbar i området.

Figuren viser tilstandsvurdering af områdets kortlagte levesteder. Tilstandsklasserne er angivet med en farveskala.

Stor vandsalamander

Stor vandsalamander yngler i vandhuller af varierende størrelse, og det er ikke ualmindeligt at finde den i vandhuller, der er mindre end 100 m². Arten er følsom overfor eutrofiering og overskygning af vandhullerne. Arten er også afhængig af rastelokaliteter i umiddelbar nærhed af vandhullerne, hvor der er gode skjulesteder. Rastestederne er oftest knyttet til skov og menneskeboliger. Det er ikke på nuværende tidspunkt muligt at estimere den samlede danske bestand af stor vandsalamander, men der er ikke umiddelbare tegn på, at arten har været i tilbagegang i perioden 2011-2019. I søer med udbredte fiskebestande har stor vandsalamander og andre paddearter normalt vanskelige livsbetingelser.

I dette Natura 2000-område blev der ved NOVANA-overvågningen i 2018 fundet stor vandsalamander i 19 ud af 44 undersøgte vandhuller. I tidligere overvågningsperioder blev arten fundet i 3 ud af 24 undersøgte vandhuller (2004-2009) og i 4 ud af 24 vandhuller (2010-2015). De tre overvågninger viser således en stigning i andelen af undersøgte vandhuller med forekomst af stor vandsalamander siden 2004-2009. Der har været mindre metodeændringer gennem de tre overvågninger, men det vurderes, at der er tale om en reel, væsentlig stigning i artens forekomst i områdets vandhuller. Den positive udvikling for stor vandsalamander kan formentlig tilskrives den store indsats, der er gennemført mange steder i Natura 2000-området målrettet især klokkefrø.

Overvågede vandhuller i Natura 2000-område nr. 162 med fund af stor vandsalamander i 2018.

Inden for området er der kortlagt 106 levesteder for stor vandsalamander. Placeringen af disse ses af nedenstående kort. Ved kortlægning af levesteder, har der været fokus på registrering af søer og de væsentligste parametre, der beskriver hvorvidt de enkelte småsøer er i en tilstand der opfylder stor vandsalamanders krav til levesteder, eller modsat hvilke forhold der gør at de enkelte søer ikke lever op til artens krav til levesteder.

Tilstand af kortlagte levesteder for stor vandsalamander. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den grønne streg angiver habitatområdets grænse.

93 af de kortlagte levesteder er i høj eller god tilstand, mens 13 er i moderat tilstand. Den høje andel af levesteder i høj eller god tilstand for stor vandsalamander skal formentlig tilskrives en massiv indsats for klokkefrø i og omkring mange af vandhullerne i dette område.

Da data fra overvågningen samtidigt viser, at arten er almindelig og findes i mange af områdets vandhuller, vurderes det, at der ikke er aktuelle trusler for stor vandsalamander i dette Natura 2000-område.

Marsvin

Marsvin tilhører underordenen tandhval og er den eneste hval, der med sikkerhed yngler i Danmark. Marsvin bevæger sig over store områder, der strækker sig ud over de danske grænser. Der vurderes at være tre bestande af marsvin i danske farvande - en i Østersøen, en i indre danske farvande inkl. Kattegat (kaldet Bælthavsbestanden) samt en i Nordsøen/Skagerrak. DCE har ved habitatdirektivets artikel 17 vurdering i 2019 vurderet, at Østersøbestanden har stærkt ugunstig bevaringsstatus, mens Nordsø- og Bælthavsbestandene begge har gunstig bevaringsstatus. Marsvinene i habitatområde H143 tilhører Bælthavsbestanden. Bestanden er estimeret til lidt over 40.000 marsvin og vurderes at være uændret for 2012-2016, som er den periode, hvor de eksisterende målinger kan sammenlignes. Datagrundlaget for området udgøres af satellitsenderdata. Området vurderes at være af stor betydning for den relevante marsvinepopulation, da habitatområdet har et areal over 20 km², og der desuden er registreret høj tæthed af marsvin i mindst en sæson.

4.1 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod marine pattedyr)

Garnfiskeri og fiskeri med bundgarn (andre redskaber) kan bifange og dermed påvirke havpattedyr i området negativt. Pelagisk trawl og notfiskeri udgør en mindre trussel mod havpattedyr.

5. Områdets fuglearter

De fuglearter, der indgår i fuglebeskyttelsesområdernes udpegningsgrundlag, er kort beskrevet nedenfor. Overvågningsmetode er beskrevet tidligere under basisanalysens dataafsnit. Resultaterne fra NOVANA-programmets fugleovervågning ses i tabellerne under henholdsvis yngle- og trækfuglene neden for. For mere detaljeret beskrivelse af overvågningsmetode og resultater for de enkelte arter henvises til de tekniske anvisninger på DCE Aarhus Universitets hjemmeside. Artskortlægning kan findes på Miljøministeriets [MiljøGIS](#) og i [Danmarks Naturdata](#).

5.1 Ynglefugle

Fuglebeskyttelsesområde 95 - Skælskør Nor, Skælskør Fjord og Gammelsø

Ynglefugle 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Rørdrum									
Rørhøg									
Klyde									
Dværgterne									
Fjordterne									

Ynglefugle 2013-2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Rørdrum	2						0
Rørhøg					1		3
Klyde		13					3
Dværgterne			0				0
Fjordterne							1

Forekomst af ynglefugle på udpegningsgrundlaget i fuglebeskyttelsesområde F95. Antal ynglepar optalt ved NOVANA-overvågningen 2004–2019. Årene 2017-19 indgår i det igangværende overvågningsprogram. Der er alene medtaget data indsamlet af Miljøstyrelsens NOVANA-program.

Fuglebeskyttelsesområde 96 - Farvandet mellem Skælskør Fjord og Glænø

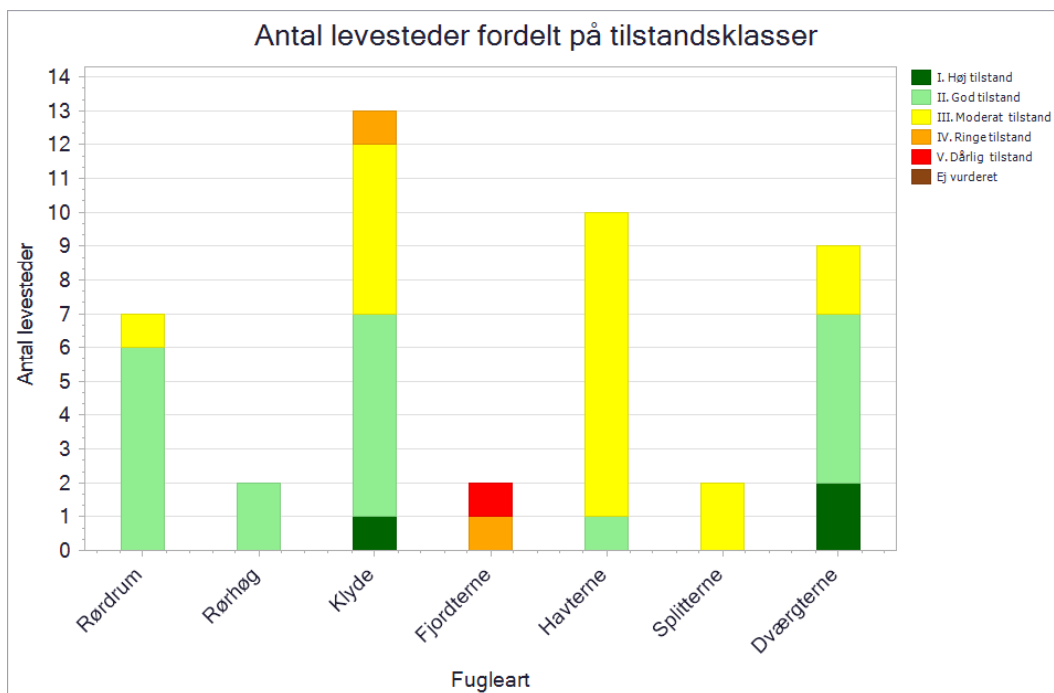
Ynglefugle 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Rørdrum					12				
Havørn									
Rørhøg									
Klyde			61	81	122	144			
Dværgterne			2	3		28			22
Splitterne			10	18	6	12			75
Havterne			376	110	37	111			134

Ynglefugle 2013-2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Rørdrum	5				3		1
Havørn	1						0
Rørhøg					1		2
Klyde		66			69		95
Dværgterne			14		5		54
Splitterne			0		0		0
Havterne			183		318		205

Forekomst af ynglefugle på udpegningsgrundlaget i fuglebeskyttelsesområde F96. Antal ynglepar optalt ved NOVANA-overvågningen 2004–2019. Årene 2017-19 indgår i det igangværende overvågningsprogram. Der er alene medtaget data indsamlet af Miljøstyrelsens NOVANA-program.

Figuren viser antal og tilstand af de kortlagte levesteder for ynglefugle. Tilstandsklasserne er angivet med en farveskala.

Rørdrum

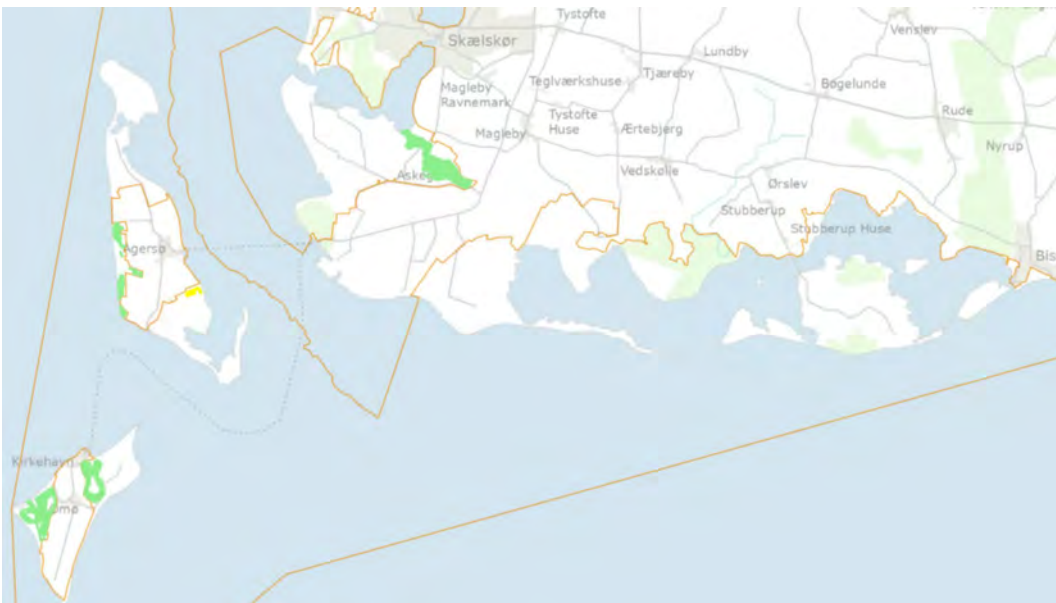
Rørdrum er tæt knyttet til lokaliteter med store vanddækkede rørskove ved søer, fjorde og vandløb. Arten er overvejende standfugl, men kan trække mod sydvest i forbindelse med strenge vintre. I begyndelsen af 1970'erne ynglede der 10-20 par i Danmark, men sidenhen er såvel ynglebestanden som udbredelsen øget markant. Ynglebestanden blev midt i 1990'erne opgjort til maksimalt 200 ynglepar, og bestanden har været stigende siden da. Rørdrum findes nu ynglende

over hele Danmark. I NOVANA-programmet overvåges rørdrum af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor den indgår i områdernes udpegningsgrundlag. Rørdrum er senest overvåget i 2017 og 2019.

I fuglebeskyttelsesområde F95 blev rørdrum først medtaget på udpegningsgrundet fra 2013 og vises derfor ikke i tabellen for 2004-2012. Arten indgik dog i overvågningen og blev registreret med en enkelt paukende han i Borreby Mose i 2008. I 2013 blev der registreret 2 hanner i Borreby Mose, men er ikke blevet observeret i NOVANA-overvågningen her siden.

Rørdrum blev overvåget i fuglebeskyttelsesområde F96 i 2008 med 6 paukende hanner på Agersø og 6 på Omø, hvoraf fem var omkring Omø Sø. Ved senere overvågninger er arten gået tilbage, og der blev kun registreret en enkelt paukende han på Agersø i 2019.

I fuglebeskyttelsesområde F95 er rørskov i Borreby Mose kortlagt som muligt levested for rørdrum med tilstanden god. I fuglebeskyttelsesområde F96 er der kortlagt 4 mulige levesteder for rørdrum på Agersø og 2 på Omø. 5 af de mulige levesteder på øerne er i god tilstand, mens en rørskov ved Fedte Sø på det sydøstlige Agersø er i moderat tilstand. Det kortlagte levestedsareal ved Fedte Sø var på kortlægningstidspunktet i 2017 ikke så vådt, som et godt levested for rørdrum typisk skal være. Rørdrum blev imidlertid registreret ved kortlægningen, og fravær af landrovdyr på Agersø kan muligvis forklare, at arten kan udnytte tilsyneladende suboptimale levesteder. Det vurderes, at der ikke er væsentlige trusler mod rørdrum inden for Natura 2000-området.

Tilstand af kortlagte levesteder for rørdrum. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdernes grænser.

Havørn

Havørn er en fåtallig ynglefugl, som findes spredt over hele Danmark på nær Bornholm. Efter havørnens tilbagekomst som dansk ynglefugl i midten af 1990'erne har bestanden været i fremgang, og der blev i 2018 registreret 81 ynglepar i Danmark. Artens ynglelokaliteter udgøres af områder ved kysten eller ved større søer med skov og fourageringsområder i form af fladvandede kystnære områder, laguner og andre vandområder. Reden placeres normalt i et stort træ med godt udsyn og få menneskeskabte forstyrrelser specielt i starten af yngletiden. Hovedparten af de danske havørnepar findes på Lolland og Sydsjælland, men arten har efterhånden etableret stabile bestande i de andre landsdele. Arten er dog fortsat en sjælden ynglefugl i Midt- Vest-og Nordjylland. I NOVANA-programmet overvåges arten nu årligt i de fuglebeskyttelsesområder, hvor den indgår i områdernes udpegningsgrundlag på baggrund af data fra Dansk Ornitologisk Forening.

Disse data kvalitetssikres af Miljøstyrelsen inden de finder anvendelse i Natura 2000-planlægningen.

Havørn er ny på udpegningsgrundlaget i fuglebeskyttelsesområde F96, og yngleforekomster vil fremadrettet indgå i NOVANA-programmet inden for dette område. Havørn indgik i NOVANA-programmet som en landsdækkende opgørelse i 2013, hvor der inden for fuglebeskyttelsesområde F96 var et enkelt ynglepar.

Natura 2000-området byder på gode fourageringsmuligheder for havørn, og 1-3 par havørne, der har ynglet i eller meget tæt på fuglebeskyttelsesområde F96, har anvendt området som jagtrevir siden 2008. Der vurderes ikke aktuelt at være trusler mod ynglende havørn inden for området.

Rørhøg

Rørhøg yngler primært i vådområder med veludviklede rørskove og fouragerer desuden ofte over dyrkede marker, enge og græsarealer. Den samlede danske ynglebestand blev i 1980'erne opgjort til ca. 600 ynglepar. Ynglebestanden er siden vokset en smule, og det vurderes at den danske ynglebestand er nogenlunde stabil. Arten er trækfugl og den danske bestand overvintrer i Middelhavsområdet og i Afrika syd for Sahara. Rørhøg er almindeligt forekommende i store dele af landet, hvor den kan finde egnede ynglelokaliteter. Der er næppe større trusler mod rørhøg herhjemme, og artens bestandsudvikling og udbredelse synes at være i en mindre fremgang. I NOVANA-programmet overvåges rørhøg af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Yngleforekomsten af rørhøg blev senest overvåget i 2019.

Rørhøg findes med få ynglepar i dette Natura 2000-område. Arten er kun blevet overvåget i fuglebeskyttelsesområde F95 to gange med 2 par i 2013 og uden ynglepar i 2019. I fuglebeskyttelsesområde F96 har der været et enkelt ynglepar ved Fedte Sø på Agersø i 2017, mens rørhøg i 2019 både yngede ved Fedte Sø og med et par ved Omø Sø.

Borreby Mose og rørskove ved Skage Sø/Fedte Sø på Agersø er kortlagt som levesteder for rørhøg med tilstanden god. Rørskovene ved Skage Sø og Fedte Sø er kortlagt som én samlet lokalitet. Det vurderes, at der ikke er væsentlige trusler mod bestanden af rørhøg i området.

Tilstand af kortlagte levesteder for rørhøg. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdernes grænser.

Klyde

Klyden yngler hovedsageligt i kolonier primært langs lavvandede fjordkyster og i salte eller brakke kystlaguner, hvor der findes slikvader og åbne enge med kort vegetation. I sjældne tilfælde træffes den også ynglende på egnede lokaliteter ved ferskvand. Klyde findes udbredt over hele landet med undtagelse af Bornholm. Rederne placeres ofte på småøer, gerne hvor de er i sikkerhed for ræve og andre rovdyr. Arten er trækfugl, der overvintrer i Sydvesteuropa og i Vestafrika. Klyden blev totalfredet i Danmark i 1922, hvorefter bestanden var i fremgang i gennem en lang årrække. De seneste år har den dog igen været i tilbagegang. I NOVANA-programmet overvåges klyde af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Endelig overvåges artens ynglebestand landsdækkende én gang i hver overvågningsperiode. Yngleforekomsten af klyde blev senest overvåget i 2019 og der er gennemført landsdækkende overvågning af alle de kolonirugende arter i hele landet i 2019.

I dette Natura 2000-område har antallet af ynglende klyder fra koloni til koloni varieret meget mellem de forskellige overvågningsår. I fuglebeskyttelsesområde F95 har der kun været en enkelt ynglelokalitet ved Borreby Mose med 3 par i 2009, 13 i 2014 og 3 i 2019. I fuglebeskyttelsesområde F96 har der været en række kolonier med samlet op til 144 ynglepar (2009), og med et forholdsvist stabilt antal ved de sidste tre tællinger i 2014, 2017 og 2019 med 66-69 ynglepar.

Der er kortlagt 13 mulige levesteder for klyde, hvoraf de 7 er i høj eller god tilstand, 5 i moderat og 1 i ringe tilstand. De fleste levesteder i moderat og ringe tilstand har bl.a. højere vegetation end levesteder i høj og god tilstand, eller de er registreret med større risiko for prædation fra landrovdyr som ræv. Netop risiko for prædation vurderes, at være den væsentligste trussel mod klyde flere steder i dette område, særligt levesteder på Kobæk Strand og på Glænø Vesterfed.

Tilstand af kortlagte levesteder for klyde. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområders grænser.

Dværgterne

Dværgterne yngler i Danmark i langt overvejende grad på åbne vegetationsløse og stenede strande. Dværgterne er trækfugl, som overvintrer langs Vestafrikas kyster. Dværgterne yngler oftest i kolonier, men træffes også solitært ynglede. Arten er udbredt langs kysterne over det meste af landet på nær Bornholm. Ynglebestanden af dværgterne har formentligt været stabil i antal siden 1980, mens antallet af ynglekolonier i samme periode er faldet betydeligt. Største trussel for den danske ynglebestand vurderes at især at være prædation fra rovdyr i ynglekolonierne samt bortskylning af reder i forbindelse med ekstreme højvander i yngletiden. Artsens valg af ynglelokalitet på strande betyder også flere steder en væsentlig forstyrrelse fra menneskelig færdsel i yngletiden. I NOVANA-programmet overvåges dværgterne af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Endelig overvåges artens landsdækkende én gang i hver overvågningsperiode. Yngleforekomsten af dværgterne blev senest overvåget i 2017 og der er gennemført landsdækkende overvågning af alle de kolonirugende arter i hele landet i 2019.

Dværgterne. Foto: Sune Riis Sørensen

Antallet af ynglede dværgterner i dette Natura 2000-område har været stærkt varierende mellem de forskellige år, hvor arten har indgået i NOVANA-overvågningen. Det højeste antal er registreret i fuglebeskyttelsesområde F96 i 2019 med de største kolonier på Feddet ved Sevedø og øst herfor på Næbbet og Stenfed. Dværgterne ses fouragerende i Borreby Mose, men der har ikke i NOVANA-overvågningen været sikre ynglefund inden for fuglebeskyttelsesområde F95.

Der er i dette Natura 2000-område kortlagt 9 lokaliteter som mulige levesteder for dværgterne. Heraf er 2 i høj tilstand, 5 i god og 2 i moderat tilstand. De to kortlagte, mulige levesteder for dværgterne, som er i moderat tilstand, er veststranden syd for Egholm på Agersø og stenstranden syd for udmundingen af Skælskør Yderfjord. Disse er i moderat tilstand, da potentielle ynglepladser ligger meget lavt og derved med høj risiko for oversvømmelse. For lokaliteten ved Skælskør Yderfjord er der desuden relativ høj risiko for prædation fra ræv.

Flere af de kortlagte levesteder for dværgterne er angivet med moderat eller nogen forstyrrelse fra færdsel på strandene. Dette sammen med risiko for oversvømmelse ved usædvanlig højvande i yngleperioden og risiko for prædation fra ræv, er de største trusler mod dværgterne i dette Natura 2000-område. Agersø (og Omø) er isoleret fra ræv, mens de store kolonier på Feddet ved Sevedø og feddene øst herfor indgår i et område med intensiv regulering af ræv.

Tilstand af kortlagte levesteder for dværgterne. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdernes grænser.

Splitterne

Splitterne yngler i Danmark på oftest på mindre øer og holme med lavere vegetation, ofte i tilknytning til hættemågekolonier. Ynglebestanden af splitterne har siden slutningen af 1990'erne fluktueret en hel del med flest i midten af 2000'erne, siden da er ynglebestanden faldet en smule, men udviser store år til år variationer. Arten er trækfugl, som overvintrer langs Afrikas vestkyst. Splitterne har altid forekommet i få ofte store kolonier spredt over hele landet på nær Bornholm. De størres ynglebestande ses på Hirsholm, Hjarnø og Sprogø. Arten findes desuden i flere lidt mindre kolonier i Jylland, på Fyn og Sjælland. Arten er forsvundet fra de tidligere talstærke kolonier som fx Klægbanken i Ringkøbing Fjord, Langli i Vadehavet og Treskelbakkeholm i Mariagerfjord. Største trussel for den danske ynglebestand vurderes at være prædation fra rovdyr og konkurrence og prædation fra store måger. I NOVANA-programmet overvåges splitterne af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Endelig overvåges artens landsdækkende én gang i hver overvågningsperiode. Yngleforekomsten af splitterne blev senest overvåget i 2017 og der er gennemført landsdækkende overvågning af alle de kolonirugende arter i hele landet i 2019.

Splitterne har ynglet på Glænø Østerfed med omkring 75 ynglepar i 2012, som det højeste registrerede antal i NOVANA-overvågningen. Kolonien er herefter forsvundet helt, og der blev ikke registreret ynglende splitternes i området ved overvågninger i 2015, 2017 eller 2019. Splitterne ses stadig fouragerende i området.

Den lille holm, Stenfed, og en del af Glænø Østerfed er kortlagt som mulige levesteder for splitterne. Begge lokaliteter er i moderat tilstand og er uden hættemågekolonier, som splitterne ellers foretrækker at yngle sammen med. Manglende hættemågekoloni og muligvis prædation fra store mågearter kan have været afgørende faktorer for, at splitterne er forsvundet fra området eneste ynglelokalitet på Glænø Østerfed. Derudover kan området splitternes have valgt at samle sig i ynglekolonier uden for fuglebeskyttelsesområde F96.

Tilstand af kortlagte levesteder for splitterne. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdets grænse.

Fjordterne

Fjordterne yngler i kolonier på øer og holme langs kysten ofte i selskab med havterne eller hættemåge. Arten ses også ynglende på indlandslokaliteter, og også her ofte i selskab med hættemåge. Arten er trækfugl og overvintre langs Vestafrikas kyster. Den danske bestand af fjordterne blev i slutningen af 1980'erne vurderet til ca. 1500 ynglepar, herefter gik bestanden gradvist tilbage, og den samlede bestand vurderes nu til ca. 1/3 af bestanden i slutfirserne. De seneste år er der dog konstateret en svag fremgang i antallet af ynglepar. Største trussel for den danske ynglebestand vurderes at være prædation på ynglepladserne samt tilgroning af de rovdyrsfrie yngleøer. I NOVANA-programmet overvåges fjordterne af Miljøstyrelsen nu hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder, hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Endelig overvåges artens landsdækkende én gang i hver overvågningsperiode. Yngleforekomsten af fjordterne blev senest overvåget i 2017 og der er gennemført landsdækkende overvågning af alle de kolonirugende arter i hele landet i 2019.

Fjordterne er ny på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområde F95, og overvågning af ynglende fjordterne inden for fuglebeskyttelsesområdet er derfor først indledt i 2019. Der blev i den forbindelse registreret et enkelt ynglepar ved Borreby Mose.

Der er kortlagt to mulige levesteder for fjordterne i Borreby Mose. Disse levesteder er beregnet til henholdsvis ringe og dårlig tilstand. For det levested med dårlig tilstand (Nysø) indgår der en parameter om forstyrrelse, der her er vurderet høj pga. nærhed til offentlig vej. For begge levesteder gælder, at de ikke er isolerede i forhold til forekomst af ræv. Prædation fra landrovdyr er dog i praksis meget begrænset i dette område, da bestanden af ræv holdes lav ved regulering. Dette forklarer, at der trods ringe tilstandsvurdering for det kortlagte levested ved Gammelsø alligevel har været et ynglepar af fjordterne.

Det er ikke usandsynligt, at der kan være overset nogle få fjordterepar andre steder inden for fuglebeskyttelsesområdet, men bestanden er uden tvivl meget lille og sårbar. Artens fortsatte tilstedeværelse som ynglefugl i området er truet af vandstandsfluktuationer, der enten kan oversvømme reder eller - i situationer med udtørring - påvirke fødegrundlaget i umiddelbar nærhed til ynglelokaliteten. Gammelsø er kendt for forholdsvis store udsving i vandstand fra år til år afhængig af vejret i yngleperioden. Prædation er en alvorlig trussel for kolonirugende fugle, ikke mindst i dette fuglebeskyttelsesområde, hvor fjordterne ikke yngler i en hættemågekoloni, som

ellers kan yde en vis beskyttelse. Risiko for prædation fra især ræv vurderes at være den væsentligste trussel mod ynglende fjordterne i området.

Tilstand af kortlagte levesteder for fjordterne. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdets grænse.

Havterne

Havterne yngler i Danmark overvejende på små ubeboede øer og sandrevler med sparsom vegetation. Arten er trækfugl, som overvintrer i åbentvandsbæltet omkring Antarktis. Havterner er Danmarks almindeligst ynglende terneart og forekommer i kolonier spredt langs de danske kyster og fjorde undtagen på Bornholm. Den danske ynglebestand har både i antal og i udbredelse været for nedadgående siden 1990'erne, og arten er forsvundet fra flere tidligere kendte ynglepladser. Største trussel for den danske ynglebestand vurderes at være prædation fra rovdyr på ynglepladserne samt bortskyning af reder i forbindelse med ekstreme højvander i yngletiden. I NOVANA-programmet overvåges havterne af Miljøstyrelsen hvert andet år i de fuglebeskyttelsesområder hvor arten indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Endelig overvåges artens landsdækkende én gang i hver overvågningsperiode. Yngleforekomsten af havterne blev senest overvåget i 2017 og der er gennemført landsdækkende overvågning af alle de kolonirugende arter i hele landet i 2019.

Det højeste antal havterne i fuglebeskyttelsesområde F96 blev registreret i 2006 med 376 ynglepar. Efter en årrække med noget lavere antal blev der i 2017 igen talt over 300 ynglepar. 2019 blev med 205 par den tredje højeste tælling af ynglende havterne i NOVANA-overvågningen i området.

Der findes kolonier af havterne på en række lokaliteter inden for fuglebeskyttelsesområde F96. I 2019 var den vigtigste lokalitet med op mod 160 ynglepar Næbbet og Stenfed, der er en smal strandvoldstange mellem Basnæs Nor og Smålandsfarvandet.

10 potentielle levesteder for havterne er kortlagt i fuglebeskyttelsesområde 96. En enkelt af disse

(Helleholm på det sydligste Agersø) er i god tilstand, mens de resterende er i moderat tilstand. Levesteder i moderat tilstand på Agersø og Glænø Østerfed har forholdsvis høj vegetation, mens der for tilstandsberegning af øvrige lokaliteter i moderat tilstand også indgår ringe isoleringsgrad mod prædation fra ræv. Tre kortlagte levesteder, der omfatter den østligste del af Feddet, Næbbet og Stenfed har formentlig i praksis et mindre prædationstryk end tilstandsberegningen giver udtryk for, da ræv reguleres intensivt i dette område. Dette understøttes af, at områdets største koloni af havterne findes netop her.

Tilgroning og evt. oversvømmelse af kolonier vurderes at være de største trusler mod havterne i dette område. Dette er dog under den forudsætning, at området fra Sevedø og over feddene mod øst herfra kan holdes mere eller mindre fri for ræv ved fortsat regulering. Der findes ikke ræv på Agersø.

Tilstand af kortlagte levesteder for havterne. Tilstanden er angivet med en farveskala: mørkegrøn= høj, lysegrøn= god, gul= moderat, orange= ringe, rød= dårlig og grå= ej vurderet. Den orange streg angiver fuglebeskyttelsesområdernes grænser.

5.2 Trækfugle

Fuglebeskyttelsesområde 95 - Skælskør Nor, Skælskør Fjord og Gammelsø

Trækfugle 2004-2017

	2004-2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Grågås	6100	789	1390	4750	200	1581	179	1875	1680
Troidand	21550	525	5645	450	2702	570	2700	0	636
Blishøne	23110	16260	7999	3775	10400	4560	5785	0	6465

Trækfugle på udpegningsgrundlaget i fuglebeskyttelsesområde F95. Trækfuglearterne antal er optalt i NOVANA-programmet. I perioden 2004-2009 vises den største forekomst gennem perioden. For perioden 2010-2017 vises der årlige data.

Fuglebeskyttelsesområde 96 - Farvandet mellem Skælskør Fjord og Glænø

Trækfugle 2004-2017

	2004-2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Knopsvane	3125	1870	220	2564	1319	875	1860	1109	1294
Sangsvane	650	909	87	119	886	34	12	137	0
Grågås	18325	19525	10450	13875	1760	1700	1291	2000	3279
Sædgås	1600	110	172	50	72	0	150	0	0
Bramgås	2675	3825	1800	5300	400	1580	8601	4500	3001
Spidsand		455	625	110	1	111	0	184	112
Skeand	1020	605	940	150	0	34	0	232	0
Edderfugl	6400	56		7304	1134			21826	0
Havørn	6	5	0	1	3	0	0	0	2
Blishøne		2200	120	752	9550	200	160	916	520

Trækfugle på udpegningsgrundlaget i fuglebeskyttelsesområde F96. Trækfuglearterne antal er optalt i NOVANA-programmet. I perioden 2004-2009 vises den største forekomst gennem perioden. For perioden 2010-2017 vises der årlige data.

Knopsvane

Knopsvane er både som fælde- og trækfugl almindelig over hel landet. Den optræder som trækfugl i Danmark primært i lavvandede fjorde og vige med udbredt undervandsvegetation. De overvintrende knopsvaner er fordelt overalt langs Danmarks beskyttede kystområder og i mange søer. Knopsvane optælles årligt i januar, dette suppleres med en optælling i fældeperioden hvert 6. år. Set gennem et længere perspektiv vurderes bestanden af rastende og overvintrende knopsvaner i Danmark at være stabil, med de udsving der naturligt ses i bestandene. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder hvor knopsvane som trækfugle indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

De højeste antal rastende knopsvaner inden for fuglebeskyttelsesområde F96 er optalt i perioden 2004-2009 med 3.125. Områdets varierede kystlandskab med strandenge, kystnære marker og store lavvandede lagunder danner et godt grundlag for en stor lokal forekomst af rastende knopsvaner. Der vurderes ikke at være trusler mod området fortsatte egnethed for rastende svaner.

Sangsvane

Sangsvane yngler i det nordlige Europa og i det nordlige Rusland. Fuglene overvintrer i Nordvesteuropa med tyngdepunkt i Danmark. Sangsvanen optræder som træk- og vintergæst i områder med gode fødemuligheder. Tidligere fouragerede sangsvane primært på vandplanter i lavvandede fjordområder, men de seneste årtier ses arten næsten udelukkende i større antal på landbrugsarealer, hvor især høstede majsmarker byder på gode fourageringsmuligheder for arten. Den overvintrende bestand af sangsvaner i Danmark optælles årligt ved midvinter i januar måned, og bestanden er firdoblet siden 1992. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus

Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor sangsvane som trækfugle indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlaget.

De højeste antal svangsvaner i fuglebeskyttelsesområde F96 har været omkring 900 individer. Områdets karakter med strandenge, kystnære markarealer og store lavvandede laguner tilgodeser generelt artens krav til fødesøgning og forstyrrelsesfri overnatning. Der vurderes derfor ikke at være trusler mod en fortsat lokal forekomst af rastende sangsvaner.

Grågås

Grågås er en udbredt ynglefugl i Danmark. Den danske ynglebestand suppleres i efteråret af trækfugle fra Norge der trækker gennem Jylland og fugle fra Sverige, der trækker igennem Østdanmark. Både overvintrings- og trækbestanden af grågås har været optalt gennem en lang årrække. Antallet af grågæs i Danmark opgøres to gange årligt. Den overvintrende bestand optælles ved midvinter i januar, og der foretages en tælling af trækkende fugle i september. Både den overvintrende bestand og trækbestanden har igennem en lang årrække været stigende. De seneste år har bestandene tilsyneladende udvist en stagnerende men høj bestandsstørrelse. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor grågås som trækfugle indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Store flokke af grågæs anvender dette Natura 2000-område, og tællinger har vist op til omkring 20.000 rastende gæs. De to fuglebeskyttelsesområder rummer gode betingelser for et stort antal rastende grågæs, og der vurderes således ikke umiddelbart at være trusler for artens lokale forekomst.

Sædgås

Den danske bestand af sædgås består af to forskellige racer – tajgasædgås og tundrasædgås. Der skelnes ikke mellem disse to racer i de fuglebeskyttelsesområder hvor arten indgår i områdernes udpegningsgrundlag. Tajgasædgås forekommer nogle få steder i Jylland, hvor størstedelen oftest træffes i Lille Vildmose-området, og noget færre fugle i Thy. En del af fuglene i Lille Vildmose foretager under koldere perioder med sne og is hyppige afstikkere til Nørreådal og Tjele Langsø øst for Viborg. Tajgasædgås forekommer desuden i den østlige del af Danmark, hvor de ofte forekommer i blandede flokke med tundrasædgås. Det formodes, at den lille bestand i Nord- og Midtjylland er en selvstændig, adskilt bestand fra de tajgasædgæs der træffes andre steder i landet. Tundrasædgås var tidligere sjælden i Danmark, men har efter 2000 visse år optrådt i større flokke hovedsageligt i Østdanmark. Sædgås optælles ved midvinter i januar enten ved ud- eller indflyvning til eller fra overnatningspladserne eller på fourageringslokaliteterne. Bestandene af sædgås har fluktueret gennem årene. Det vurderes af DCE Aarhus Universitet, at den samlede trækvejsbestand af tajgasædgås har udvist en vis tilbagegang, hvilket har betydet en nedgang i den overvintrendes bestand af i Danmark. Den danske bestandsnedgang kan også ses i lyset af lune vintre, der betyder, at flere gæs overvintre i Sverige. Den internationale flyway-bestand af tundrasædgås har været stabil eller voksende. I Danmark har bestandsforekomsten været fluktuerende siden 2005. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor sædgås som trækfugle indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Tilstedeværelsen af rastende sædgæs i fuglebeskyttelsesområde F96, har fluktueret gennem årene. År uden sædgæs i tællingerne vurderes ikke at skyldes forhold inden for fuglebeskyttelsesområdet, men at gæssene kan vælger andre rastelokaliteter, herunder i Sydsverige især i mildere vintermåneder. Områdets åbne kystlandskab med strangenge og tilstødende marker giver gode forudsætninger for fouragerende og rastende sædgæs, og der vurderes således ikke umiddelbart at være trusler mod artens fortsatte muligheder for at raste her.

Bramgås

De bramgæs der kommer til Danmark i træktiden kommer primært fra ynglepladserne i Sibirien. Arten havde tidligere sin hovedforekomst i Vadehavsområdet, men inden for de seneste par årtier har arten udvidet sit overvintringsområde til også at omfatte Vest- og Nordjylland, og registreres nu i stort antal i Østdanmark. Arten har som de øvrige gåsearter været overvåget i Danmark gennem en lang årrække, og siden 2004 er der gennemført tællinger to gange årligt, både om vinteren og igen i det tidlige forår. Antallet af bramgås har siden midten af 1980'erne været stærk stigende i Danmark. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor bramgås som trækfugle indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Forekomsten af rastende bramgæs inden for fuglebeskyttelsesområde F96 er fluktuerende men ofte med flere tusinde individer. Der har således været optalt helt op til 8.600 rastende fugle inden for området. Fuglebeskyttelsesområdets åbne kystlandskab med strandenge, kystnære marker og store lavvandede laguner rummer generelt gode muligheder for at dække artens behov. Der vurderes således ikke umiddelbart at være trusler for artens lokale rasteforekomst.

Spidsand

Spidsand er en fåtallig ynglefugl, men en lokal talrig trækfugl i Danmark fra ynglepladserne nord og øst for Danmark. Arten overvintrer i Vest- og Sydeuropa og Afrika syd for Sahara. I milde vintre bliver et mindre antal i Danmark hele vinteren. Arten træffes i større antal på ganske få lokaliteter og kun i mindre antal blandt andre svømmeænder på de fleste andre lokaliteter. Spidsand lever af plantefrø og smådyr der findes på lavt vand eller mudderflader. De vigtigste danske områder for arten er Vadehavet, Ringkøbing Fjord og Agger Tange. I Østdanmark har Ulvshale-Nyord især tidligere været en vigtig rasteplass. I det nationale overvågningsprogram er arten overvåget årligt indtil 2016 ved efterårstællinger i oktober. Ud over dette er der i 2013 og 2016 foretaget landsdækkende midvintertællinger af arten og årligt foretages en reduceret midvintertælling på i udvalgte områder. Bestandsudviklingen har fluktueret fra år til år, men tællingerne indikerer dog en stabil overvintrende bestand, og en overordnet set stabil til stigende bestand om efteråret. Fra 2017 overvåges arten hvert andet år. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor spidsand som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Antallet af rastende spidsænder i fuglebeskyttelsesområde F96 har været fluktuerende og med højeste tælling på 625 fugle. Det vurderes, at fuglebeskyttelsesområdet med afgræssede strandenge og mange lavvandede vige og laguner fortsat rummer gode forudsætninger for rastende spidsand, og der vurderes ikke at være trusler mod en lokal forekomst.

Skeand

Skeand er en fåtallig ynglefugl i Danmark, men en lokalt almindelig trækfugl fra ynglepladserne nord og øst for Danmark. Arten overvintrer i Vest- og Sydeuropa og Vestafrika. I milde vintre bliver et fåtal i Danmark hele vinteren. Arten træffes i større antal på nogle få, velegnede lokaliteter og ellers kun i små antal blandt andre svømmeænder på andre lokaliteter. Skeand lever af smådyr der plantevegetationen på lavt vand. Arten er overvejende tilknyttet ferskvand. De vigtigste danske områder for arten har i en længere periode været Maribosøerne og Ulvshale-Nyord, men antallet synes nu at være faldende. Øvrige vigtige områder er Vejlerne, Margrethekog og i de senere år også Skjern Enge. I det nationale overvågningsprogram er arten overvåget årligt indtil 2016 af DCE ved efterårstællinger i oktober. Ud over dette er der i 2013 og 2016 foretaget landsdækkende midvintertællinger af arten og årligt foretages en reduceret midvintertælling på udvalgte lokaliteter. Tællingerne i NOVANA-programmet viser noget varierende antal fra år-til-år, med en stabil eller måske faldende udvikling om efteråret og stigende forekomst om vinteren. Fra 2017 overvåges

arten hvert andet år og tællingerne er flyttet til september, da det vurderes af DCE Aarhus Universitet, at det er et mere optimalt tidspunkt for denne art. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor skeand som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Skeand har rastet inden for fuglebeskyttelsesområde F96 med over 1.000 individer. Områdets mange lavvandede kyster og laguner giver gode vilkår for rastende skeænder. Det forholdsvist beskedne antal rastende fugle i de seneste års tællinger vurderes derfor også med stor sandsynlighed at skyldes forhold uden for Natura 2000-området.

Troldand

Arten er en almindelig ynglefugl med 800-1000 ynglepar i landet. Troldand yngler vidt udbredt i Nordeuropa mod syd til Alperne. Arten træffes som træk- og vintergæst ofte i meget store flokke i søer og fjorde. Troldand ses som trækfugl i internationalt betydende antal primært i ferskvand på et mindre antal lokaliteter især øst for Lillebælt. Især Stege Bugt, Roskilde Fjord og Store Kattinge Sø er de områder, som i milde vintre normalt huser flest troldænder. I det nationale overvågningsprogram er arten overvåget i 2013 og 2016 ved midvintertællinger samt ved en landsdækkende fældefugletælling i 2012. Ud over dette er der årligt foretaget reduceret midvintertælling i udvalgte områder og arten er desuden overvåget årligt i forbindelse med tælling af svømmeænder i oktober. Optælling i NOVANA-programmets midvintertællinger viser, at antallet af troldænder har været faldende siden 2004. I sammen periode er antallet af overvintrende troldænder i Sverige steget, og der er påvist en regulær forskydning af artens overvintringsområde mod nordøst. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor troldand som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Troldand har rastet i meget store antal i fuglebeskyttelsesområde F95 med over 20.000 fugle. Der har været store udsving i forekomsten af rastende fugle under tællingerne, men området vurderes fortsat at kunne danne grundlag for et stort antal troldænder. Der vurderes ikke at være trusler inden for fuglebeskyttelsesområdet mod den lokale forekomst af rastende troldænder.

Edderfugl

Edderfugl yngler i Nordeuropa mod syd til Holland, og er også en almindelig ynglefugl i Danmark. De danske ynglefugle og trækfugle primært fra Sverige, Finland og Estland overvintrer talrigt i især Kattegat, Bælterne, i den sydlige og vestlige del af Østersøen, kystnært i Aalborg bugt og i Vadehavet. I det nationale overvågningsprogram er arten overvåget i 2013 og 2016 ved midvintertællinger samt ved en landsdækkende fældefugletælling i 2012. Bestandens størrelse er ved de seneste bestandsestimater opgjort dels ved konkrete optællinger dels ved rummelig modellering, hvilket vanskeliggør en direkte sammenligning over en længere årrække. Regelmæssige tællinger fra tidligere viste en overvintrende bestand på ca. 800.000 fugle i Danmark. På baggrund af de foreliggende data vurderer DCE Aarhus Universitet en stabil bestand dog på et lavere niveau omkring 500-600.000 fugle. Det vurderes af DCE Aarhus Universitet at den samlede flyway-bestand i Nordvesteuropa er stabil eller fluktuerende. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor edderfugl som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Antallet af rastende edderfugle inden for afgrænsningen af fuglebeskyttelsesområde F96 er meget fluktuerende, som det fremgår af tabellen. Tællinger viser, at forholdene i området giver potentiale til over 20.000 rastende edderfugle. Der findes flere muslingebanker af varierende udbredelse og tæthed inden for fuglebeskyttelsesområdet, hvorfor det vurderes, at der findes et tilstrækkeligt

fødegrundlag for et større antal rastende edderfugle. Der vurderes således ikke umiddelbart at være trusler for artens lokale forekomst.

Havørn

Havørn yngler primært i Norge, Østeuropa og i landene omkring Østersøen. I Danmark har arten været inde i en positiv bestandsudvikling, hvor arten som ynglefugl efterhånden har spredt sig til hele landet. Denne udvikling har også haft indflydelse på antallet af overvintrende havørne, og ud over fuglene fra den danske ynglebestand overvintrer fugle fra nabolandene også i Danmark. De optræder især i fjorde, ved større søer og ved lavvandede kyster og sunde, hvor der opholder sig større mængder af overvintrende gæs og svømmefugle. Artens vigtigste overvintringsområder i Danmark er i den sydøstlige del af landet, hvor især de mange lavvandede fjorde på Fyn, Vestsjælland og Storstrøm er vigtige områder. I det nationale overvågningsprogram overvåges havørn som trækfugle af DCE Aarhus Universitet.

Havørn anvender store fourageringsområder i rasteperioden, og observationer af rastende havørn på tællepunkter giver ikke nødvendigvis det fulde billede af områdets betydning for arten. Der er under tællingerne observeret op til 6 rastende havørne i fuglebeskyttelsesområde F96. Området giver med det varierede kystlandskab og mange vandfugle som fødegrundlag gode betingelser for rastende ørne. Der vurderes således ikke at være trusler mod, at området fortsat er egnet til en forekomst af rastende havørne.

Blishøne

Blishøne er en almindelig dansk og europæisk ynglefugl. Arten er desuden en talrig vintergæst fra Østersøområdet. Den største koncentration registreres i de østlige og sydøstlige dele af landet. Artens forekomst i landet er stærkt påvirket af vinterens hårdhed, da blishøne i mindre grad end andre vandfugle trækker sydpå, hvis vandområderne dækkes af is. I sådanne år dør mange blishøns, men bestanden er sædvanligvis efter få år igen på et tilsvarende niveau. I de seneste midvintertællinger ligger antallet noget under totalerne fra midvintertællingerne i perioden 1992-2008 og arten vurderes at være stabil eller i svag tilbagegang i Nordvesteuropa som helhed. I NOVANA-programmet overvåges arten af DCE Aarhus Universitet. Der foretages optælling af bestandene mindst tre gange i hver overvågningsperiode i de fuglebeskyttelsesområder, hvor blishøne som trækfugl indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

Tællingerne viser, at fuglebeskyttelsesområde F95 gennem en længere årrække har været et vigtigt rasteområde for blishøns med over 5.000 individer i mange af årene. Antallet af rastende blishøns har været mere beskedent i fuglebeskyttelsesområde F96, dog med større antal i enkelte år. I 2013 blev der i dette fuglebeskyttelsesområde registreret godt 9.500 rastende blishøns. Begge fuglebeskyttelsesområder vurderes fortsat at rumme gode betingelser for rastende blishøns. De rastende blishøns udgør samtidigt en vis andel af fødegrundlaget for de havørne, der fouragerer i området gennem vinteren. Havørnene kan dog ikke påvirke antallet af rastende blishøns i nævneværdig grad. Der vurderes således ikke at være væsentlige trusler for artens lokale forekomst.

5.3 Foreløbig vurdering af trusler mod fugle

Garnfiskeri og fiskeri med bundgarn (andre redskaber) kan bifange og dermed påvirke fugle i området negativt. Pelagisk trawl og notfiskeri udgør en mindre trussel mod fugle.

6. Indsatser i området

Der er en 6-årig (12-årig for skovbevoksede fredskovpligtige arealer) rullende planlægning og gennemførelse af indsatserne i Natura 2000-områderne. Der udarbejdes først basisanalyser med faktuel viden om området. Disse følges op af Natura 2000-planer med beskrivelse af mål og indsatser. Herefter udarbejdes handleplaner, hvorefter der gennemføres indsatser for at nå de mål, der er sat i planerne. Det betyder, at der udarbejdes basisanalyser til den næste generation af planer, mens indsatserne for at opfylde den gældende plan er ved at blive gennemført.

Den anden generation af Natura 2000-planer blev udsendt i april 2016, de opfølgende handleplaner udkom i 2017, og gennemførelse sker frem mod udgangen af 2021. Statslige lodsejere har enten udarbejdet særlige drifts- og plejeplaner eller har andre forvaltningsplaner, som opfylder Natura 2000-planernes krav til indsats.

I forhold til indsatserne i første planperiode (2010-2015) har både Naturstyrelsen og Forsvaret orienteret om, at de indsatser, som skulle gennemføres på deres arealer, er gennemført. I forbindelse med udarbejdelse af handleplaner for 2016-2021, har kommunerne redegjort for gennemførte indsatser beskrevet i første planperiode i forhold til deres myndighedsområde. Kommunernes redegørelse for dette område kan ses i bilag 1. I kommunernes redegørelse lægges der vægt på de indsatser, der ikke har været finansieret via Landdistriktsprogrammet eller andre tilskudsordninger.

Indsatsen efter den gældende plan (2016-2021) er ikke nødvendigvis afspejlet i de data, der ligger til grund for denne basisanalyse, dels fordi flere af indsatserne endnu ikke var igangsat ved gennemførelsen af dataindsamlingen (dataindsamling i perioden 2016-2019), og dels fordi naturens økologiske træghed medfører, at resultatet i naturtilstanden i de fleste tilfælde først kan erkendes efter en årrække. Hertil kommer, at en række plejekrævende naturtyper er afhængige af en fortsat indsats.

I den anden generation af Natura 2000-planer blev der fokuseret på indsatser, der kan sikre områdernes robusthed samt sammenkædning af naturarealer. Dette var en overbygning på de første Natura 2000-planer der fastlagde rammerne for en række grundlæggende handleplaniltag, som fx rydninger, forbedrede hydrologiske forhold og iværksættelse af plejetiltag som fx græsning. LIFE-projekter, projekter og indsatser med tilskud fra landdistriktsordningerne (LDP) og andre tilskudsordninger samt kommunale/statslige projekter bidrager til at gennemføre både første og anden Natura 2000-plan.

For de skovbevoksede fredskovpligtige arealer, der følger en 12-årig cyklus, løber første planperiode fra 2010 og frem til 2021. Første planperiode er således endnu ikke afsluttet for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer. Miljøstyrelsen har udarbejdet en redegørelse for den foreløbige status for de gennemførte indsatser beskrevet i første planperiode (bilag 2). Derudover kommer også Naturstyrelsens indsats i forhold til urørt skov og biodiversitetsskov.

I nedenstående tabel ses et overblik over de tiltag, der er igangsat eller gennemført i perioden 2010-2019 i området, og som er finansieret via landdistriktsprogrammet eller anden tilskudsordning. Der kan være ansøgt om flere typer af indsats på det samme areal. Dette gør sig specielt gældende i forbindelse med igangsætning af naturpleje – fx både rydning og forberedelse til græsning med hegnssætning. Ordningerne Rydning, Forberedelse til afgræsning, Hydrologi, afgræsning samt sammenhæng har været specielt rettet mod Natura 2000-områder. Øvrige ordninger har været landsdækkende. Tabellen viser alene de arealer, der ligger i Natura 2000-

områder (både dem, der har været udpeget i hele perioden og de nye, der er kommet til med grænsejusteringen i 2018.)

Type af indsats	Sum af Areal i ha
Forberedelse til afgræsning	194
Græsning/slæt	828
Lavbundsprojekter, Etableret	
Lavbundsprojekter, Forundersøgelse	
Hydrologiprojekter, Etableret	53
Hydrologiprojekter, Forundersøgelse	63
Natur og Miljø-projekter, etablering og genopretning	92
Rydningprojekter	
Sammenhængende arealer	
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	2
Urørt skov	25
Alle indsatser samlet	941

Arealer med tilskud til naturforbedring og naturpleje i Natura 2000-området. Der kan være flere typer af indsats på det samme areal.

Den største arealmæssige indsats i Natura 2000-område nr. 162 med tilskud fra LDP-midler er græsning eller høslæt, der skal holde levesteder og forekomster af lysåben habitatnatur fri for tilgroning med høje urter og vedplanter. Til en del af arealet med græsningstilskud er der også givet tilskud til forberedelse til afgræsning, hvilket primært omfatter hegning.

På Agersø, Glænø og Glænø Vesterfed er der givet tilsagn om tilskud til natur- og miljøprojekter på samlet 92 ha, hvilket rummer en del af etableringen af flere af områdets genopretningsprojekter, der skal tilgodese klokkefrø.

Omø Mose indgår i et 53 ha stort hydrologiprojekt, og ca. 25 ha af Fredskov på Glænø har fået tilsagn om tilskud til urørt skov.

Natura 2000-området indgår i EU LIFE-projektet SemiAquaticLIFE, der har det overordnede formål at genoprette levesteder og forbedre bestande af padder, krybdyr og insekter. Inden for dette område er der især fokus på klokkefrø og andre padder.

Ud over de konkrete plejetiltag er der foretaget revision af reservatbekendtgørelserne for vildtreservaterne Helleholm, Basnær Nor og Holsteinsborg Nor. Grænserne for disse tre vildtreservater er øget med 500 m ud i havet med forbud mod forskellige typer af brætsejlad. Ændringerne er foretaget på baggrund af vurderinger fra DCE af forstyrrelsestrusler mod områdets fugle, og revision af bekendtgørelserne udgør opfyldelse af en del af indsatsprogrammet i Natura 2000-planen for 2016-2021.

Endelig er der vedtaget en forvaltningsplan for forvaltning af mink, mårhund og vaskebjørn i Danmark. Målet er at reducere skader forvoldt af de tre invasive rovdyr primært på populationer af kolonirugende og jordrugende fuglearter og sekundært på mindre pattedyr. Indsatsområderne ligger primært indenfor Natura 2000-områderne.

6.1 Indsatser på marine arealer

I forhold til eventuelle indsatser fastsat i første planperiode (2010-2015) om at sikre beskyttelse af boblerev og rev, er disse generelt kun delvis gennemført i første planperiode. Eventuelle indsatser med nødvendig fiskeriregulering, som skal sikre beskyttelse af rev og boblerev er videreført i anden planperiode (2016-2021).

Området er beliggende indenfor 3 sømil-grænsen og dermed omfattet af bekendtgørelse om trawl- og vodfiskeri, som begrænser fiskeri med trawl og vod, og i dette område forbyder fiskeri med bundgående trawl.

Forvaltningsplanen for marsvin fra 2005 skal revideres senest 2021.

6.2 Indsatser i vandplaner

Med vandområdeplanerne og de tilhørende indsatsprogrammer gennemføres indsatser til opfyldelse af vandplanlægningens mål om god økologisk tilstand i vandløb, søer og kystvande. Disse indsatser bidrager tillige til at opfylde bevaringsmålsætningerne for akvatiske arter og naturtyper i overensstemmelse med de bevaringsmålsætninger, der fremgår af Natura 2000-planen for området. Vandområdeplanerne for 2015-2021 og de tilhørende bekendtgørelser med miljømål og indsatsprogrammer findes på Miljøstyrelsens hjemmeside. De konkrete indsatser, der skal gennemføres i planperioden 2015-2021, er sammenfattet i vandområdeplanernes kapitel 6.

Vandområdeplanernes indsatser omfatter både forebyggelse af yderligere forringelser, fx ved regulering af lokale kilder til forurening og genopretning af god tilstand, fx ved genslyngning af vandløb og fjernelse af spærringer. Kommunerne har ansvaret for gennemførelse af den del af indsatsen, som omfatter spildevandsudledninger og de fysiske forhold i vandløb og søer, herunder restaurering. Kommunerne skal koordinere indsatsen i de kommunale Natura 2000-handleplaner og Natura 2000-skovhandleplaner med indsatsen for vådområder og andre naturtyper, der med hensyn til deres vandbehov er direkte afhængige af vandøkosystemer og omfattet af vandområdeplanerne.

7. Litteratur

7.1 Anvendte EU-direktiver, love og bekendtgørelser

Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter med senere ændringer (**Habitatdirektivet**).

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1992:206:0007:0050:DA:PDF>

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/147/EF af 30. november 2009 om beskyttelse af vilde fugle med senere ændring (**Fuglebeskyttelsesdirektivet**).

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:020:0007:0025:DA:PDF>

Bekendtgørelse nr. 119 af 26. januar 2017 af lov om miljømål m.v. for internationale naturbeskyttelsesområder (**Miljømålsloven**).

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=186416>

Bekendtgørelse nr. 653 af 19. maj 2020 om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder (**målbekendtgørelsen**).

<https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2020/653>

Bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter (**habitatbekendtgørelsen**).

<https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2018/1595>

Bekendtgørelse nr. 1389 af 3. december 2017 om særlig fiskeriregulering i marine Natura 2000 områder for beskyttelse af revstrukturer (**Natura 2000-bekendtgørelsen**).

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=195198>

Bekendtgørelse nr. 1355 af 27. november 2018 om anvendelse af akustiske alarmer (pingere) i visse garnfiskerier (**pingerbekendtgørelsen**).

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=205353>

7.2 Anvendt faglitteratur

Naturtyper

Fredshavn, J.R., Nygaard, B., Ejrnæs, R., Damgaard, C., Therkildsen, O.R., Elmeros, M., Wind, P., Johansson, L.S., Alnøe, A.B., Dahl, K., Nielsen, E.H., Pedersen, H.B., Sveegaard, S., Galatius, A., & Teilmann, J. (2019). Bevaringsstatus for naturtyper og arter – 2019. Habitatdirektivets Artikel 17-rapportering. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 52 s. Videnskabelig rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 340.

Fredshavn, J.R. (2012). Tilstandsvurdering af habitatnaturtyper 2010-11. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 32 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 39

Fredshavn, J.R. & Nygaard, B. (2014). Tilstandsvurdering af ni habitatnaturtyper. Strandvolde, klinger, strandenge og kystklitter. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 28 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 113.

Hansen, J.W. (red.) 2018: Marine områder (2016). NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 140 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 253.

Hansen J.W. & Høgslund S. (red.) 2019. Marine områder (2018). NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 156 s. - Videnskabelig rapport fra DCE nr. 355.

Johansson, L.S., Søndergaard, M., Landkildehus, F., Kjeldgaard, A., Sortkjær, L. & Windolf, J. (2018). Søer 2016. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 84 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 259.

Rasmussen, J.J., Andersen, D.K. & Alnøe, A.B. (2018). Vandløb 2016. Økologisk tilstand, miljøfremmede stoffer og tungmetaller samt naturtyper og arter. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 64 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 260.

Nygaard B., Damgaard C., Nielsen K.E., Bladt J., Ejrnæs R. (2019). Terrestriske Naturtyper 2004-2016. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi.
www.novana.au.dk.

Hansen J.W. & Høgslund S. (red.) (2019). Marine områder 2018. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE Nationalt Center for Miljø og Energi, 156 s. - Videnskabelig rapport fra DCE nr. 355.

Arter

Eigaard OR, Bastardie F, Breen M, Dinesen GE, Hintzen NT, Laffargue P et al. (2016). Estimating seabed pressure from demersal trawls, seines, and dredges based on gear design and dimensions. ICES J Mar Sci., 73(Suppl. 1), 27-43.

Eigaard, O.R., Bastardie, F., Hintzen, N.T., Buhl-Mortensen, L., Buhl-Mortensen P., Catarino, R. et al. (2017). The footprint of bottom trawling in European waters: Distribution, intensity, and seabed integrity. ICES J Mar Sci., 74(3): 847–865.

Fredshavn, J.R., & Søgaard, B. (2014). Levestedsvurdering for to paddearter. Stor vandsalamander og klokkefrø. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 26 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 88.

Fredshavn, J. & Søgaard, B. (2014). Levestedsvurdering for eremit *Osmoderma eremita*. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 18 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 89.

Miljø- og Fødevareministeriet, Miljøstyrelsen (2019). Kortlægning af Natura 2000-områder. Marin habitatkortlægning i Skagerrak og Nordsøen 2017-2019.

Sveegaard, S., Nabe-Nielsen, J. & Teilmann, J. (2018). Marsvins udbredelse og status for de marine habitatområder i danske farvande. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 36 s. - Videnskabelig rapport nr. 284.

Søgaard, B., Wind, P., Sveegaard, S., Galatius, A., Teilmann, J. Therkildsen, O.R., Mikkelsen, P. & Bladt, J. (2018). Arter 2016. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 40 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 262.

Søgaard, B., Wind, P., Bladt, J.S., Mikkelsen, P., Therkildsen, O.R., Wiberg-Larsen, P., Johansson, L.S., Galatius, A., Sveegaard, S. & Teilmann J. (2016). Arter 2015. NOVANA. Aarhus Universitet,

DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 126 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 209.

Fugle

Clausen, P., Petersen, I.K., Bregnballe, T. & Nielsen, R.D. (2019). Trækfuglebestande i de danske fuglebeskyttelsesområder, 2004 til 2017. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 308 s. - Teknisk rapport nr. 148.

Fredshavn, J.R., Pihl, S., Bregnballe, T. & Søgaard, B. (2014). Tilstandsvurdering af levesteder for ynglefugle. 16 Natura 2000 udpegningsarter. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 52 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 114.

Holm, T.E., Clausen, P., Nielsen, R.D., Bregnballe, T., Petersen, I.K., Mikkelsen, P. & Bladt, J. (2018). Fugle 2018. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 136 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 261.

Holm, T.E., Clausen, P., Nielsen, R.D., Bregnballe, T., Petersen, I.K., Mikkelsen P., Bladt, J., Kotzerka, J. & Søgaard, B. (2016). Fugle 2015. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 142 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 210.

Petersen, I.K., Nielsen, R.D., Therkildsen, O.R. & Balsby, T.J.S. 2017. Fældende havdykænders antal og fordeling i Sejerøbugten i relation til menneskelige forstyrrelser. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 38 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 239

Therkildsen, O.R., Andersen, S.M., Clausen, P., Bregnballe, T., Laursen, K. & Teilmann, J. (2013). Vurdering af forstyrrelsestrusler i NATURA 2000-områderne. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 174 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 52.

Tekniske anvisninger i NOVANA-programmet

<https://dce.au.dk/udgivelser/tekniske-anvisninger/>

Buttenschøn, R.M. et al. (2006). Tekniske anvisninger for kortlægning og registrering af skovnaturtyper og levesteder for skovlevende arter i Natura 2000 områder. Udarbejdet af Skov & Landskab.

8. Bilag 1

Status for gennemførte indsatser beskrevet i 1. planperiode. Fokus er indsatser gennemført for kommunale midler. Oversigten er hentet fra Natura 2000-handleplanen 2016-2021.

Retningslinje	Indsats
2.1 Der indgås aftaler om en væsentlig forøgelse af arealet med vinteregeskov, og om muligt påbegyndes udvidelsen i 1. planperiode.	For de dele af Natura 2000- planen, der vedrører skovbevoksede fredskovpligtige arealer er indsatsperioden 12 år. Afrapportering indgår derfor ikke i denne handleplan.
2.2 Antallet af egnede ynglevandhuller og overvintringssteder for klokkefrø sikres fremgang.	Der er anlagt eller oprænset 27 vandhuller, som er beliggende i klokkefrøens udbredelsesområde (Agersø, Glænø og Stignæs). Desuden er klokkefrøens levesteder forbedret ved af hegning og kreaturgræsning på 59,3 ha.
2.3 Genetablering af egnede levesteder for klokkefrø påbegyndes med henblik på genintroduktion på lokaliteter, hvor arten tidligere forekom.	Der er tilbagevendende udsat klokkefrø på 17 lokaliteter i perioden 2011-15 (Agersø, Glænø og Stignæs).
3.1 Skovnaturtyper sikres. Der kan være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til sikring af en skovnaturtype.	For de dele af Natura 2000- planen, der vedrører skovbevoksede fredskovpligtige arealer er indsatsperioden 12 år. Afrapportering indgår derfor ikke i denne handleplan.
3.2 Kendte og/eller egnede overvintringssteder for klokkefrø sikres.	Klokkefrøens muligheder for overvintring er forbedret ved sikring af hegning og kreaturgræsning på 59,3 ha, hvoraf ca. 2/3 var agerjord.
3.3 Konstaterede forekomster af udpegningsgrundlagets habitatnaturtyper, der ikke er beskyttet af lovgivningen, sikres mod ødelæggelse.	Forekomster har ikke været konstateret.
3.4 Der sikres beskyttelse mod ødelæggelse af rev.	Kravet for første planperiode var, at indsatsen skulle ske ved administration af gældende lovgivning.
4.1 Der gøres en særlig indsats for, at vinteregeskove fastholdes i god til høj tilstand.	For de dele af Natura 2000- planen, der vedrører skovbevoksede fredskovpligtige arealer er indsatsperioden 12 år. Afrapportering indgår derfor ikke i denne handleplan.
4.2 Potentielle ynglelokaliteter for almindelig ryle sikres i yngleperioden tilstrækkelig lav strandengsvegetation, risikoen for kreatur nedtrampning minimeres og uønsket færdsel reguleres. Naturlig hydrologi sikres på egnede ynglelokaliteter.	I juni 2016 blev der udbetalt støtte fra NaturErhvervstyrelsen til pleje via græsning og/eller høslæt på 530 ha. af naturarealet i Natura 2000-området. Slagelse Kommune har sikret hegning og afgræsning på 87 ha. Disse tiltag tilgodeser generelt almindelig ryle som potentiel ynglefugl ved at holde vegetationen lav. Der er gennemført en teknisk forundersøgelse for sikring af forbedret hydrologi i Mosen på Omø (ca. 43 ha).
4.3 Split- og dværgterne: Prædation af æg og unger på småøer, holme minimeres. For dværgterne også på egnede fed og sandstrande. Uønsket opvækst af vedplanter fjernes i nærheden af ynglepladser. Der sikres tilstrækkeligt uforstyrrede forhold omkring ynglepladser.	Ingen indsats i første planperiode.

Udover indsatsen for de konkrete retningslinjer i den statslige Natura 2000-plan 2010-15 har Næstved og Slagelse Kommune gennemført følgende indsats, som gavner udpegede arter og/eller naturtyper i Natura 2000-området og arter opført på habitatdirektivets bilag IV:

Næstved Kommune

Bekæmpelse af invasive arter (rynkede rose) på 0,1 ha kystnatur øst for Bisserup. Arealet ejes af Næstved Kommune.

Slagelse Kommune

- Pleje af 11,3 ha habitatnatur (tidvis våd eng, klithede, grågrønklit og strandeng) ved Bisserup Strand. 3,3 ha af disse ejes af Slagelse Kommune.
- Etablering eller opræsning af 14 vandhuller som levesteder for stor vandsalamander, grønbroget tudse og strandtudse.

9. Bilag 2

Status for igangværende eller gennemførte indsatser for skovbevoksede fredskovspligtige arealer

Skovbevoksede fredskovspligtige arealer følger en 12 års-cyklus og første planperiode for disse løber således frem til 2021. Tabellen viser status for de gennemførte eller igangværende indsatser i perioden 2010-2019 beliggende i kortlagt habitatskov indenfor Natura 2000-området. Der kan være gennemført flere indsatser på det samme areal. Indsatsplanerne for arealerne blev først udgivet i skovhandleplanerne i 2012.

Tabellen er baseret på data fra tilskudsordningerne, Naturstyrelsens opgørelse over deres egne indsatser samt tinglyste indsatser såsom urørt skov. Der kan være usikkerheder i data fra tilskudsordningerne fra 2010-15,

Type af indsats	Areal (ha)
Forbedring af hydrologi*	
Indsatser m.h.p. lysåben natur**	
Skovnaturtypebevarende drift og pleje***	
Urørt skov	13,9

* *Forbedring af hydrologi* dækker over lukning af dræn og grøfter samt ophør med vedligeholdelse af afvanding

** *Indsatser m.h.p. lysåben natur* dækker over græsning, hegning og rydning med henblik på lysåben natur.

*** *Skovnaturtypebevarende drift og pleje* dækker over flere indsatser, heriblandt sikring af naturtyper, træer til naturlig henfald, naturvenlig skovdrift, rydning af uønsket opvækst, problemarter og invasive arter, skovgræsning og foryngelse.

Arealopgørelse over gennemførte eller igangværende indsatser til sikring af skovnaturtyperne i de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer inden for Natura 2000-området.

Resume

Basisanalyse for Skælskør Fjord og havet og kysten mellem Agersø og Glænø. Basisanalysen sammenfatter landsdækkende, kvalitetssikrede data for de arter og naturtyper, som Natura 2000-området er udpeget af hensyn til. Basisanalysen indeholder en kortlægning af naturtyper og levesteder, en vurdering af naturtilstanden og en foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler) mod en god naturtilstand.

Miljøstyrelsen
Tolderlundsvej 5
5000 Odense C

www.mst.dk